Ազգ Azg
18 ՄԱՅԻՍ 2007 ՈՒՐԲԱԹ 93 (3745)

Շուշին ամեն կերպ մնում է «անմարսելի» Ադրբեջանի համար

Երբեմն ադրբեջանական կառավարության պաշտոնյաների հետեւելիս տպավորություն է ստեղծվում, թե Ադրբեջանն ամեն ինչ դիտարկում, ընկալում է միայն հակահայկական որեւէ հայտարարություն անելու հնարավորության տեսանկյունից: Մասնավորապես բավարար չէր ԱՄՆ պետդեպարտամենտի մարդու իրավունքների պաշտպանության զեկույցի առնչությամբ Ադրբեջանի «խռովկան կնոջ» կեցվածքը: Հիմա էլ դժգոհության առիթ է տվել պետդեպարտամենտի կայքէջում տեղադրված մի հայտարարություն՝ հունիսի 20-25-ը «Շուշիի դերը հայերի պատմության մեջ» կոնֆերանսի մասին: Ադրբեջանին երեւի կրկին «խռովեցնի» այն, որ նախ քաղաքը նշվում է որպես Շուշի, բացի այդ՝ ներկայացվում է որպես հայ մշակույթի կենտրոն՝ ղարաբաղյան պատերազմի ազատագրական շարժման դերով հանդերձ:

Կոնֆերանսի կազմակերպիչներից են, ինչպես նշվում է հայտարարությունում, ԼՂՀ կրթության նախարար Կամո Աթայանը եւ Արցախի պետական համալսարանի ռեկտոր Համլետ Գրիգորյանը:

ԸՍՏ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԻ

Առաջընթացը կեղծման տեխնոլոգիաներում էր

ՆՈՒՆԵ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Մեր պարբերականի կայքէջում ավանդաբար հարցերն ուղղում են ընթերցողները, բայց հակառակն էլ արդեն իրողություն է: Մայիսի 12-16-ն ընթերցողները հնարավորություն ունեին մասնակցելու 2007 թվականի մայիսի 12-ին կայացած ՀՀ ԱԺ ընտրությունների ընթացքի մասին **«Ազգ»**-ի հարցմանը: Հարցերը չորսն էին, իսկ պատասխանների թվային պատկերը հետեւյալն է.

1. Մասնակցեցի՞ք ընտրություններին:

Այո՝ 60: Ոչ՝ 38:

2. Ընտրությունների ընթացքի վերաբերյալ ձեր գնահատականը:

Քաղաքակիրթ՝ 10: Բավարար՝ 31: Անբավարար 9: Խայտառակ՝ 29:

3. Անձամբ որեւէ խախտման ականատես եղա՞ք:

Այո՝ 27: Ոչ՝ 71:

4. Այս ընտրությունները նախորդների համեմատ առաջընթա՞ց էին, թե հակառակը:

Ի՞նչն եք համարում դրական իրողություն, ի՞նչը՝ անընդունելի:

Իմ կարծիքով դրականը՝ 35: Իմ կարծիքով անընդունելին՝ 28:

Պատասխանների բովանդակային պատկերն էլ համապատասխանաբար տարբեր է սկսած գոհունակությունից մինչեւ ոչ այնքան կոռեկտ ձեւակերպումներ: Հարցման մասնակիցները ընտրություններում առկա առաջընթաց, դրական քայլ համարում են ՀՀ քաղաքացիների ակտիվությունը՝ մեծ մասնակցությունը ընտրություններին եւ ընտրություններով ապագայում դրական փոփոխություններ ապահովելու, դրանցում սեփական դերակատարությունը կատարելու հավատը: Այս երկու հանգամանքներից զատ դրական փաստերի շարքում առանձնացվել է նաեւ այն, որ բիրտ ու գռեհիկ խախտումներ չեղան: Դրական է համարվել նաեւ ընդդիմադիր թեւի ստացածը՝ «իրենց հասանելիքը՝ «պտտակ» ստացան մի շարք քաղաքական ուժեր՝ Դեմիրճյանը, Գեղամյանը, Շ. Քոչարյանը, Ա. Կարապետյանը, իրենց հավակնոտության եւ անհեռատեսության համար, Ն. Փաշինյանը՝ ՀՀՇ- ին ծառայելու, Ա. Սարգսյանը, Մ. Գասպարյանն ու Սադոյանը՝ պրիմիտիվության համար, Տ. Կարապետյանը՝ միամտության եւ փորձության համար, Ա. Բաբայանը՝ նախկին սխալների եւ այլն»:

Տես էջ 2

ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ալիեւը պատերազմի դափնիներ է ուզում. բա որ պարտվի՞

«Բանակցությունները ներկա պահին այլընտրանք չունեն, բայց մենք շարունակում ենք ամրապնդել մեր ռազմական հզորությունը, որտեղի Հայաստանի հանդեպ 10-20 անգամ գերազանցություն ապահովենք», հերթական անգամ սեփական ոճի մեջ, նաեւ՝ բովանդակության, հայտարարություն է արել Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիեւը: Նա նաեւ նշել է, թե Ադրբեջանը ղարաբաղյան կարգավորման գործընթացում երբեք չի գնա «ազգային շահերի ոտնահարմանը, եւ որքան շուտ Հայաստանը դա գիտակցի, այդքան արագ կլուծվի հակամարտությունը»: Բնականաբար, Ադրբեջանի նախագահը երկրի շրջաններից մեկի բնակիչների հետ հանդիպմանը հայտարարել է, թե Ադրբեջանը ձգտում է լուծել հակամարտությունը բանակցությունների ճանապարհով, սակայն «հայկական կողմը ցուցաբերում է կեղծավորություն եւ պակասողականություն»:

Յուրօրինակ կերպով Ալիեւի նման հայտարարությունները անարձագանք են մնում միջազգային հանրության կողմից, մինչդեռ տվյալ դեպքում, ինչպես եւ շատ պարագաներում Ադրբեջանի բազմամյա առաջնորդի որդին խոսում է հստակորեն պատերազմի լեզվով: Մյուս կողմից, շատ հետաքրքրական է, որ Ադրբեջանն այնպիսի կարծիք ունի Հայաստանի մասին, թե գերազանցելն անհրաժեշտ է համարում առնվազն 10-20 անգամ:

Ինչեւէ: Նույն օրն «Ազատություն» ռադիոկայանին տված հարցազրույցում ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի ռուսաստանցի համանախագահ Յուրի Մերզլյակովը նշել է, թե Սանկտ Պետերբուրգում հունիսին կայանալիք Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահների հանդիպման մասին պաշտոնապես հայտարարել չեն կարող: Ինչ վերաբերում է ադրբեջանական կողմի հայտարարություններին, թե բոլոր սկզբունքները համաձայնեցված են իրենց օգտին, Մերզլյակովը նշել է, թե յուրաքանչյուր կողմ խոսում է իրեն ձեռնտու կողմերի եւ լռում մյուսների մասին: Միեւնույն ժամանակ ներկա դրությամբ խոսքը փաստաթուղթ ստորագրելու մասին չէ, այլ կարգավորման սկզբունքների համաձայնեցման:

Նոյյան տապանի մանրակերտն Արարատի գագաթին

Բիբլիական Արարատի վրա կտեղակայվի Նոյյան տապանի մանրակերտը: Ինչպես տեղեկացնում է ֆրանսիացի լրագրող Ժան Էսքիյանը, նման նախաձեռնությամբ հանդես է եկել միջազգային բնապահպանական «Գրինփիս» կազմակերպությունը, որն այս կերպ «մեծ ութնյակի» երկրների ուշադրությունն է ուզում հրավիրել համաշխարհային ջերմացման խնդրի վրա՝ հիշատակելով համամոլորակային ջրհեղեղի մասին որպես այս ջերմացման հնարավոր հետեւանքի: Տապանի մանրակերտի բացման արարողությունը նախատեսված է մայիսի 31-ին, դրանից մեկ օր առաջ «Գրինփիսի» լեռնագնացները կբարձրանան մինչեւ 5138 մետր բարձրությունը՝ բոլոր ազգերին կոչ անելով պաշտպանել համաշխարհային կլիման:

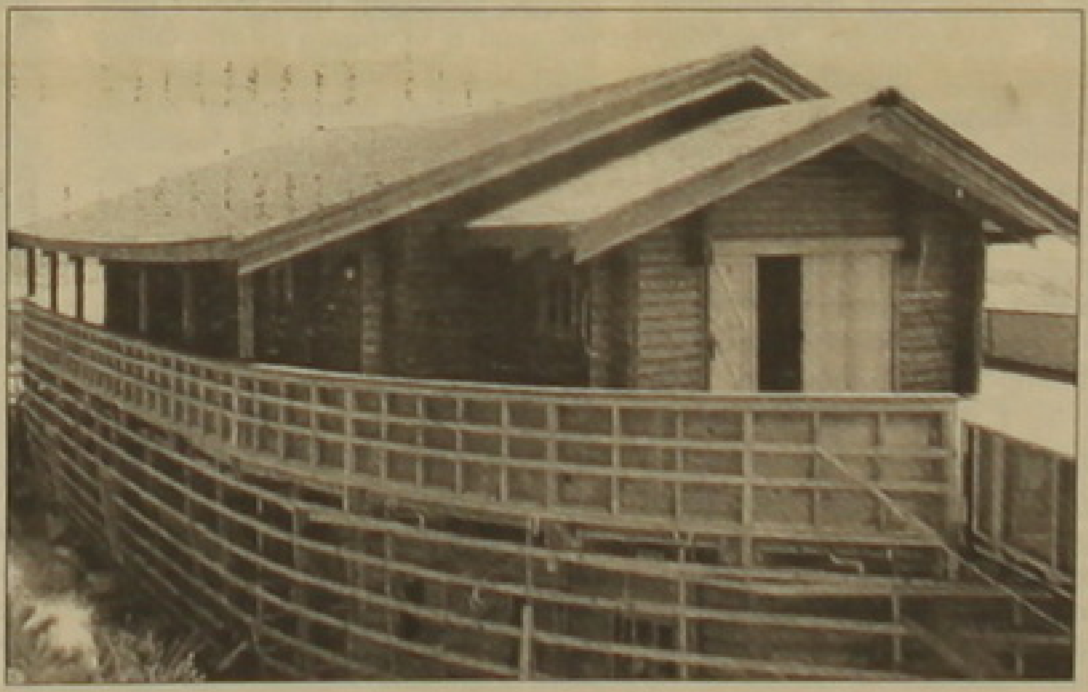

Տապանը կունենա 10 մետր երկարություն, 4-ական մետր լայնություն եւ բարձրություն: Հաղորդագրության համաձայն, այս օրերին 20 թուրք եւ գերմանացի հյուսները պետք է ավարտեն տապանի կառուցումը:

ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆ

Իրանի նախագահը գնում է Ադրբեջան

Ամռանն իր առաջին պաշտոնական այցելությամբ Ադրբեջան կժամանի Իրանի նախագահ Մահմուդ Ահմադինեժադը: Ադրբեջանական լրատվամիջոցները տեղեկացնում են, որ այդ մասին հայտարարել է Ադրբեջանում Իրանի դեսպանատան երկրորդ քարտուղար Մամեդռզա Ռաշիդին: Ահմադինեժադը երկու անգամ գործարար այցելություններով եղել է Ադրբեջանում: Այս այցելության նախապատրաստման համար մոտակա ժամանակներս Իրան կմեկնի Ադրբեջանի արտգործնախարար Էլմար Մամեդյարովը:

Նոր զբոսանավ Վանա լճում՝ Աղթամար այցելելու համար

Աղթամարի՝ Սուրբ Խաչ հայկական եկեղեցու վերանորոգումից եւ որպես թանգարան բացումից հետո զբոսաշրջիկներին կղզի հասցնելու համար նախատեսվում է Վանա լիճ հասցնել 110 տեղանոց նոր զբոսանավ: Թուրքական լրատվամիջոցների տեղեկացմամբ, երկրի տուրիստական ընկերություններից մեկի այս նախաձեռնությունը ներկայացվել էր Եվրամիությանը, որն էլ տրամադրել էր զբոսանավը կառուցելու համար անհրաժեշտ գումարի կեսը՝ 120 հազար եվրո:

Վաղվա «Ազգ. Մշակույթ-հավելվածում»

«Ազգ. Մշակույթ-հավելվածի» վաղվա համարի մի քանի հրապարակումներում գրական անակնկալներ եւ կարեւոր բացահայտումներ են արվում: «Մահարի-Կապուտիկյան-Զարյան. եռանկյունու» մութ անկյուններն է բացում Գրիգոր Աճեմյանը: Վերջերս Երեւանում տպագրված Ռուզան Սարյանի «Սարյանը եւ Ռուսաստանը» գրքում տեղ գտած փաստացի բազում անճշտություններին է անդրադառնում Յուրի Խաչատրյանի «Սարյանագիտության ոչնչացումը...» հրապարակումը՝ հայկական այսօրվա մշակութային եւ կրթական իրականության մեջ տիրապետող դիլետանտության եւ դրա վտանգավոր հետեւանքների ու բազում-բազում անպատասխանատվությունների մասին: Նմանապես թատերական կյանքում տիրող մերժելի շատ իրողությունների է անդրադառնում «Ստացիոնար-խաղացանկայի՞ն թատրոն, բյուրոկրատակա՞ն, թե՞...» Արա Խզմալյանի հոդվածը:

Ներկայացվում է մի յուրատիպ գրական նմուշ Լեռ Կամսարի ժառանգությունից՝ հանգուցյալ Հակոբ Պարոնյանի նամակը՝ հասցեագրված իրեն եւ պատասխանը...

Մեր հարցազրույցը Սարգիս Խաչենցի հետ անդրադառնում է իր տնօրինած հրատարակչության վերջին շրջանում լույս տեսած կարեւոր գրքերին եւ դրանց նկատմամբ վերաբերմունքին (վակուումին)...

Հայտնի լրագրող Ռոբերտ Ֆիսկը խորամուխ լինելով Շեքսպիրի ստեղծագործությունների մեջ՝ հայտնաբերում է զարմանալի կանխագուշակումներ: Միջնադարի անգլիացի ողբերգակը ժամանակակցի հայացքով տեղափոխում է մեզ արդի աշխարհի հակամարտությունների դաշտ: Ռոբերտ Ֆիսկի «գրական անսպասելի էքսկուրսը» ներկայացնում է Հակոբ Ծուլիկյանը:

ՑԱՎ

Կյանքից հեռացավ Գոհար Գասպարյանը

Մեր մշակութային կյանքը ծանր կորուստ կրեց. հայ դասական երգարվեստի հարուստ ներկապնակն աղքատացավ: Կյանքից հեռացավ հայ ամենասաղանդավոր ու համբավավոր արտիստուհին՝ «հայկական սոխակը», Գոհար Գասպարյանը: Իր ձայնի անզուգականությամբ, կատարողական վիրտուոզությամբ նա հայկական երգարվեստը հարստացրեց իր հարուստ ու շքեղաշուք մեկնաբանություններով: Հայաստանի օպերայի եւ բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի բեմում հանդես է եկել 23 օպերաների գլխավոր դերերգերով, իսկ նրա համերգային երգացանկում տեղ են գտել ավելի քան 500 ստեղծագործություններ:

Գոհար Գասպարյանը 83 տարեկան էր: Ծնվել էր Կահիրեում՝ 1924 թ., Հայաստան հայրենադարձվել է 1948 թ.-ին եւ իր արտիստական շռայլ տաղանդն անմնացորդ ի սպաս է դրել հայրենի մշակույթին: Իր ծառայությունները բարձր են գնահատվել՝ հայ օպերային արվեստի մեծագույն վարպետն արժանացել է ԽՍՀՄ ժողովրդական արտիստի, Սոցիալիստական աշխատանքի հերոսի, Հայաստանի ժողովրդական արտիստի կոչման, ստացել է «Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանը:

Հայ մեծանուն երգչուհի, ԽՍՀՄ ժողովրդական արտիստ Գոհար Գասպարյանի մահվան կապակցությամբ ՀՀ վարչապետ Սերժ Սարգսյանի որոշմամբ ստեղծվել է կառավարական հանձնաժողով՝ ՀՀ վարչապետի նախագահությամբ:

Կառավարական հանձնաժողովը տեղեկացնում է, որ Գոհար Գասպարյանի քաղաքացիական հոգեհանգիստը տեղի կունենա մայիսի 18-ին, ժամը 18:00-ից, Բաղրամյան 50 Բ, 2-րդ մուտք, բն. 20 հասցեում:

Մայիսի 19-ին՝ Ալ. Սպենդիարյանի անվան օպերայի եւ բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի շենքում, ժամը 12:00-14:00-ը տեղի կունենա վերջին հրաժեշտը մեծանուն երգչուհուն: Հուղարկավորության արարողությունը կկայանա ժամը 15:00-ին՝ Երեւանի Կոմիտասի անվան այգու պանթեոնում:

«ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարության փաստաթուղթը վերանայման կարիք ունի»

Հայտարարեց Արմէն Այվազյանը ԵՊՀ-ում անվտանգության հայեցակարգին նվիրված միջոցառմանը

Երբ ԵՊՀ-ում «Հայ երակ երիտասարդական ակումբ» հասարակական կազմակերպության նախաձեռնությամբ «ՀՀ ազգային անվտանգության հայեցակարգ. մեկնաբանություններ եւ վերլուծություն» թեմայով կազմակերպվել էր գիտաժողով-քննարկում:

Բացման խոսքում ակումբի գլխավոր համակարգող Ստեփան Խզրթյանն, անդրադառնալով քննարկման օրակարգին, ընդգծեց հայ երիտասարդների դերը Հայաստանի ազգային անվտանգության ամրապնդման գործում: Դրան հետեւեց ՀՀ նախագահի օգնական Վիգեն Սարգսյանի «Ազգային անվտանգության ռազմավարության հասկացության մասին» զեկուցումը: Նա, համեմատություններ անցկացնելով ազգային անվտանգության ռազմավարության եւ ազգային գաղափարախոսության միջեւ, նշեց, որ գաղափարախոսությունը կոնսենսուսի արդյունքում ծնվող փաստաթուղթ է, ինչի շուրջ պետք է համախմբվեն հասարակության բոլոր շերտերը, կուսակցությունները եւ չմոռացավ ընդգծել. «Որոշ հեղինակների կարծիքով, ազգային գաղափարախոսությանը բնորոշ է ամբողջատիրական պետություններին»:

Ինչ վերաբերում է ազգային անվտանգության ռազմավարությանը, ապա, ըստ բանախոսի, դա այսօրվա իրադրության մեջ առկա մարտահրավերներին արձագանքելու եղանակ է: Բանախոսն ընդգծեց, որ ՀՀ նախագահի հրամանով հաստատված Հայաստանի ազգային անվտանգության ռազմավարությունը միջգերատեսչական համաձայնեցման արդյունքն է եւ այդ առումով աննախադեպ է մեր երկրի պատմության մեջ:

Վիգեն Սարգսյանը նշելով ազգային անվտանգության ռազմավարության փաստաթղթի Վաշինգտոնում, Մոսկվայում եւ Բրյուսելում փորձաքննության ենթարկվելու, եւ ուժային այս երեք կենտրոններում փորձագիտական դրական գնահատական ստանալու հանգամանքը, ավելացրեց. «Սա նշանակում է հավասարակշիռ փաստաթուղթ է, որն արտացոլում է Հայաստանի բնույթով փոխլրացումային արտաքին քաղաքականությունը»:

ՀՀ նախագահի օգնականից հետո ամբիոնին մոտեցավ «Արարատ» ռազմագիտական կենտրոնի տնօրեն Արմեն Այվազյանը: Նրա զեկուցումը յուրօրինակ պատասխան էր Վիգեն Սարգսյանի զեկուցմանը, որովհետեւ նա կենտրոնացավ ազգային անվտանգության ռազմավարության փաստաթղթի մեթոդաբանական թերությունների վրա: Այվազյանը մեթոդաբանական սխալ համարեց այն, որ փաստաթղթում չեն ուրվագծվել Հայաստանի նկատմամբ սպառնալիքներն այնպես, ինչպես կան, չկա պատասխանն այն հարցի, թե Հայաստանի Հանրապետությունն ի՞նչ տարածքի վրա է ցանկանում գոյատեւել, այնտեղ չի նշվում տարածքային խնդիրը, ոչ էլ բացահայտվում է Հայկական հարցի էությունը, չի օգտագործվում ազատագրված տարածք հասկացությունը, էլ չենք խոսում Ջավախքի, Նախիջեւանի եւ Արեւմտյան Հայաստանի մասին:

Արմեն Այվազյանի դիտարկմամբ, շրջանցված են նաեւ Հայկական հարցի բոլոր բաղադրիչները, որոնց թվում Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչումն ու հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորումը: Բանախոսն ասաց, որ կարգավորման մասին խոսում են, բայց չի ուրվագծվում, թե ինչ է ենթադրում հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորումը Հայաստանի համար: Նա փաստաթղթի կարեւոր սխալներից համարեց այն, որ նախատեսված է արտաքին լսարանի համար, այլ ոչ թե ներքին: Հենց դրանով էլ պայմանավորեց փաստաթղթում մեր հանրապետության առջեւ կանգնած բոլոր սուր հարցերի կլորացումը:

Այնուհետեւ Այվազյանն ավելացրեց. «Օրինակ, ի՞նչ է նշանակում հայ-ադրբեջանական հակամարտության կարգավորումը եւ ինչո՞ւ չի հիշատակվում Շահումյանի, Գետաշենի եւ այլնի մասին»: Այվազյանը մեթոդաբանական մեծ սխալ համարեց նաեւ փորձաքննության համար փաստաթուղթը Վաշինգտոնին, Մոսկվային եւ Բրյուսելին ներկայացնելը, ինչը, ՀՀ նախագահի օգնականը համարում էր արժանիք:

Այվազյանը զարմանքով նշեց, որ այս փաստաթուղթը տրվել է օտար պետությունների փորձագետներին, այն էլ՝ հակադիր շահեր ունեցող, ապա եւ ավելացրեց. «Մինչդեռ մեր անվտանգության պահանջները մենք ինքներս պետք է որոշենք: Եթե փաստաթղթում կան անճշտություններ, ապա հենց դրանով են պայմանավորվում»:

Ելույթի վերջում Այվազյանն արեց հետեւյալ եզրակացությունը. «Ազգային անվտանգության ռազմավարության փաստաթղթում վերանայման լուրջ կարիքն ունեն Հայկական հարցն ու հայության առջեւ ծառացած բոլոր սուր խնդիրները: ՀՀ նախագահի հրամանով ընդունված լինելը փաստաթղթի թերեւս ամենադրական կողմն է, որն օպերատիվ կարգով շտկումներ կատարելու հնարավորություն է տալիս»:

Ելույթներին հետեւեցին ընդհանուր քննարկումները՝ մասնակցությամբ քաղաքական վերլուծաբան Ռիչարդ Կիրակոսյանի, «Ռեգիոն» հետազոտական կենտրոնի տնօրեն Լաուրա Բաղդասարյանի, Ստեփան Խզրթյանի, ՀՀ պաշտպանության նախարարի խորհրդական գեներալ Հայկ Քոթանջյանի եւ այլոց: ՀՀ ազգային անվտանգության հայեցակարգի քննարկումը ԵՊՀ-ում, այն էլ խորհրդարանական ընտրություններից անմիջապես հետո ենթադրո՞ւմ է Հայաստանի որդեգրած փոխլրացումային քաղաքականության վերանայումը, թե՞ ոչ, ցույց կտա ժամանակը: Բայց, որ դա նպաստում է վերանայման համար անհրաժեշտ նախադրյալների ստեղծմանը, կասկած չի հարուցում:

Հ. ՇԱՐՅԱՆ

Առաջընթացը կեղծման տեխնոլոգիաներում էր

1-ին էջից

Անցնելով հարցման 100 մասնակիցների ընտրություններին տված բացասական գնահատականներին եւ դրանց հիմնավորման հանգամանքներին, ասենք, որ որպես ընտրությունների գնահատական բազմիցս կրկնվում է «խայտառակ» բառը, առկա են նաեւ թունդ արտահայտություններ, իհարկե, ոչ հրապարակելի: Այդ կարծիքին է հարցման մասնակիցների 29 տոկոսը: Դրանից զատ ընդգծվել է. «Կեղծել են բոլորը, ընտրությունների ազատությունը եղել է արտաքուստ, իսկ իրականում ամեն ինչ նախօրոք պլանավորված է վերնախավի կողմից, նույնիսկ իրենց հաղթանակը»: Հարցման մասնակիցներից ոմանք էլ կարծիք են հայտնել, որ կեղծիքների տեխնոլոգիաները տարեցտարի կատարելագործվում ու հղկվում են եւ փայլուն աշխատում փոքր բնակավայրերում: Ամեն դեպքում, ինչպես փաստում է հարցման մասնակիցը, արդյունքներն ակնկալելի էին. «Դեռ դեկտեմբերին նախագահը խրախուսեց ընտրակաշառքի բաժանումը՝

ՖՈՏՈԼՈՒՐ

դատապարտելու եւ խիստ միջոցներ ձեռնարկելու փոխարեն»:

Հարցման արդյունքների համաձայն կարելի է եզրահանգել, որ ընտրություններին ՀՀ քաղաքացիների ակտիվությունը միմիայն քաղաքացիական պատասխանատվությամբ չի բացատրվում եւ արտաքուստ քաղաքականացվածություն ներառելով ընտրակաշառքն էլ այդ հարցում էական դեր չի ունեցել, եթե, իհարկե, ընտրակաշառքի առանցք կազմած այս կամ այն ձեւն ընդունած ճնշումներն ու կաշառքները նկատի չառնենք: Հարցման թվային պատկերն էլ ապացուցում է, որ իշխանությունների հանդեպ հասարակության հավատից դեռ բավականին հեռու ենք: Մարդիկ առանց ականատես լինելու էլ վստահաբար կարծիք են հայտնում, որ խախտումներ եղել են: Հարցվածների 27 տոկոսն է խախտումների ականատես եղել, սակայն ընտրությունները քաղաքակիրթ համարողներն ընդամենը 10 տոկոս են կազմում: Սա էլ խոսում է հենց կեղծման տեխնոլոգիաներում մեր երկրի առաջընթացի մասին:

Եվ իհարկե, շատ դժվար է որեւէ թվով արտացոլել այն մարդկանց քանակը, ովքեր ՀՀ հերթական համապետական ընտրություններից հետո հիմք չեն ունենա ասելու. «Այս պառլամենտի մակարդակը ցածր է նույնիսկ նախորդից: Եվ կարեւոր չէ, թե ինչ կասեն դիտորդները: Մենք պետք է ապրենք այստեղ, մեզ դա գոհացնո՞ւմ է: Իսկ այս ընտրությունները որեւէ կապ չունեն դեմոկրատիայի հետ»:

2010 թ.-ից Հայաստան չեն ներմուծվի օզոնային շերտը քայքայող նյութեր

Կառավարությունը երեկ հաստատել է 2007-10 թթ. համար օզոնային շերտը քայքայող նյութերի ներմուծման չափաքանակները: Մինչ որոշումը ներկայացնելը բնապահպանության փոխնախարար Սիմոն Պապյանը հայտնեց, որ օզոնային շերտը քայքայող նյութերի արտադրությունը սահմանափակելու մասին միջազգային կոնվենցիան ընդունվել է 1985 թ.-ին Վիեննայում, իսկ 1987 թ.-ին Մոնրեալում ընդունվել է եզրափակիչ արձանագրություն: Հայաստանը 1999 թ.-ին միացել է Մոնրեալի արձանագրությանը, պարտավորվելով սահմանափակել օզոնային շերտը քայքայող նյութերի ներմուծումն ու արտադրությունը:

Սիմոն Պապյանը հայտնեց, որ օզոնային շերտը քայքայող հիմնական նյութերն են ֆրեոնները, որոնք օգտագործվում էին սառնարանային տնտեսության մեջ, հալոնները, որոնք առկա են կրակմարիչների մեջ, եւ աերոզոլները՝ օծանելիքների մեջ: Ըստ փոխնախարարի, այդ նյութերի ներմուծման չափաքանակն առաջիկա երեք տարիների համար պետք է չգերազանցի 29,5 տոննան յուրաքանչյուր տարվա ընթացքում, իսկ 2010 թ.-ից այդ նյութերն ընդհանրապես չպետք է ներմուծվեն:

Անհատական չափաքանակները որոշում է բնապահպանության նախարարությունը: Տնտեսվարողը պետք է ներկայացնի համապատասխան հայտը եւ իրավաբանական գրանցման վկայականը, որից հետո նախարարությունը 30 օրվա ընթացքում պետք է որոշում կայացնի: Կախված այն բանից, թե որքան ընդհանուր չափաքանակ է մնացել, նախարարությունը կարող է որոշել ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բավարարել հայտը: Հայտը կարող է նաեւ մերժվել, եթե չափաքանակներն արդեն սպառվել են եւ եթե այդ ապրանքները ներմուծվում են Մոնրեալի արձանագրությանը չմիացած երկրից:

Բնապահպանության փոխնախարարը հայտնեց, որ ժամանակակից արտադրության սառնարանները, օդափոխիչները եւ այլ սարքերը չունեն ֆրեոններ, դրանք կան խորհրդային արտադրության սարքավորումների մեջ:

Ա. Մ.

Արամ Կարապետյանը՝ Սերժ Սարգսյանի մրցակից

«Արմենիա-Մարիոթ» հյուրանոցում երեկ «Նոր ժամանակներ» կուսակցության ղեկավար Արամ Կարապետյանը նախ հայտարարեց, որ ինքն առաջադրելու է իր թեկնածությունը գալիք նախագահական պայքարում, հետո էլ կարծիք հայտնեց, որ ամենայն հավանականությամբ «սեւ ու սպիտակի մեջ» Սերժ Սարգսյանի իրական մրցակիցը կամ ինքն է լինելու, կամ էլ «Օրինաց երկրի» առաջնորդ Արթուր Բաղդասարյանը: Նախագահական մարաթոնում հայտնվելու իր որոշումը Արամ Կարապետյանը մեկնաբանում է իրենց կուսակցական դինամիկայի աճով. «Ընտրազանգվածն ընկալում է «Նոր ժամանակներ» կուսակցության գաղափարները, եւ դա անում է բավական արագ: Եթե կարգավորենք վստահված անձանց ինստիտուտն էլ, ես կարծում եմ, որ մեր հաղթանակի խնդիրը լուծված կլինի»:

Արամ Կարապետյանը դժգոհեց ընտրությունների արդյունքներից՝ ընդգծելով, որ իրենց արդյունքները տասն անգամ իջեցված են ներկայացվել: Իրենց հայտնաբերած ընտրախախտումների մասին «Նոր ժամանակներ»-ը պատրաստվում է բարձրաձայնել Սահմանադրական դատարանում, ինչի նպատակը, կուսակցության առաջնորդի խոսքով, միջազգային հանրությանը ցույց տալն է, որ իրենք չեն ընդունում ընտրությունների արդյունքները: «Մենք խնդիր չենք դնում, որ էնքան վերահաշվարկեն, որ մենք 5 տոկոսն անցնենք: Պարզապես մենք ուզում ենք փաստել, որ ընտրությունները կեղծվել են, եւ դա ընտրությունների արդյունքներին չհամաձայնելու իրավաբանական ձեւակերպումն է», ասաց Արամ Կարապետյանը: Դիտարկմանը, թե ՕԵԿ-ն էլ է դիմելու Սահմանադրական դատարան, կմիանա՞ն նրանց, «Նոր ժամանակների» առաջնորդն ասաց. «Ես երբեք Արթուր Բաղդասարյանին ընդդիմություն չեմ համարել»: ՕԵԿ-ի եւ «Ժառանգության» խորհրդարան անցնելու մասին իր տեսակետն ունի Արամ Կարապետյանը, որն, իր խոսքով, բխում է իշխանությունների տրամաբանությունից: Ըստ նրա, «Ժառանգությունն» անցավ խորհրդարան, որովհետեւ անվտանգ է, իսկ Արթուր Բաղդասարյանն էլ ամեն ինչ ասաց, բայց չպատասխանեց նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանին՝ իր հասցեին արած որակման համար:

Գ. Գ.

«ԱԶԳ» ՕՐԱԹԵՐԹ
Հրատարակութեան ԺԵ տարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐԹ» ՍՊԸ
Երեւան 375010 Հանրապետութեան 47
Ֆաքս 374 10 562863
e-mail: azg@azg.am
azg2@arminco.com
www.azg.am
Գլխաւոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ /հեռ 521635
Խմբագիր
ՊԱՐՈՅՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ /հեռ 529221
Լրագրողների սենեակ /հեռ 581841
Համակարգչ. ծառայութիւն /հեռ 582483
Շուրջօրեայ լրահաւաք ծառայութիւն /հեռ 529353
Համակարգչային շարուածքը «Ազգ» թերթի
Թերթի նիւթերի ամբողջական թէ մասնակի արտատպումները տպագիր մամուլի միջոցով կամ ռադիոհեռուստատեսութեամբ առանց խմբագրութեան գրաւոր համաձայնութեան խստիւ արգելւում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաւունքի մասին օրէնքի
Նիւթերը չեն գրախօսւում ու չեն վերադարձւում
Գ տառով յօդուածները գովազդային են, որոնց բովանդակութեան համար խմբագրութիւնը պատասխանատւութիւն չի կրում:
"AZG" Daily NEWSPAPER
Editor-in-chief
H.AVEDIKIAN / phone: 374 10 521635
47 Hanrapetoutian st.,
Yerevan, Armenia, 375010

Ընթացիկ

Ձեռքերիս մեջ ձվածեղ անենք-հյուրասիրենք՝ կհանգստանա՞ն

Գալուստ Սահակյանը միակն էր, որ մեծամասնություն էր կանխատեսել ՀՀԿ-ի համար

Երեկ Գալուստ Սահակյանի հետ «Փաստարկ» ակումբում հանդիպման եկած լրագրողներին հետաքրքրում էր, թե ինչպե՞ս էր միայն նա կանխատեսել, որ ՀՀԿ-ն մեծամասնություն է ունենալու նոր խորհրդարանում. հիշելով, որ հենց այդ ակումբում է ինքն առաջին անգամ այդ մասին ասել ընտրարշավի երկրորդ կեսին, նա ճշտեց՝ դա ոչ թե կանխատեսում էր, այլ վերլուծությունների արդյունք, քանի որ դրա բոլոր հիմքերը կային: Նա Հանրապետականի հաջողությունները մեծ գնահատեց, բայց առավել մեծ հաջողություն համարեց, որ վերջում կարողացան մթնոլորտը փոխել, դրա մասնակիցը եղան բոլոր քաղաքական ուժերը, եւ փաստորեն գնահատականը միանշանակ է, որ ընտրություններն անցել են ընտրական համակարգերի չափորոշիչների համաձայն, եվրոպական ընտրություններին հարիր: Բողոքներ կլինեն, քանի որ ըստ Գ. Սահակյանի՝ պարտվողները դյուրին չեն իրենց պարտությունն ընդունում:

Նա չի ընդունում, որ զանգվածային կեղծիքներ են եղել: Երբ խոսում են սահմանադրական դատարանում ընտրությունների վիճարկման մասին՝ որեւէ քաղաքական ուժ չի ասում, թե ի՞նչն է վիճարկելու, ինչպե՞ս է այն պատկերացնում, զարմացավ 3-րդ գումարման խորհրդարանի ՀՀԿ խմբակցության ղեկավարը, մինչդեռ այժմ հետընտրական ժամանակահատվածի համար բավական աշխատանք կա, պետք է մտածել, թե քաղաքական ուժերն իրենց տված խոստումներն ինչպես իրագործեն: Իսկ հեղափոխության հասարակական պահանջ չկա, որքան էլ մեր ընդդիմադիր ուժերն այսօր էլ փորձում են իրենց մենքնաբանություններով գնալ հին ճանապարհով, որովհետեւ եթե ընտրողների գերազանց մասը դժգոհ լիներ, ամսի 13-ին ընդդիմադիրները հանրահավաք էին անում՝ շատ բազմամարդ կլինեին:

Մյուս ուժերի հետ հարաբերությունների մասին. կուսակցության նախագահն էլ ասել է, Գ. Սահակյանն էլ կրկնեց. «Սկզբունքորեն մենք գնալու ենք համագործակցության ճանապարհով, դա նոր գործելակերպ չէ, տարիներ շարունակ մեր ռազմավարությունն այդպիսին է, եւ այն ուժերը, որոնք համամիտ կլինեն այն ծրագրերին կամ այն գործընթացներին, որոնցով հետագայում պիտի ապահովվեն մեր երկրում կայունություն եւ անվտանգություն, կարծում եմ նրանց հետ համագործակցություն կլինի», ասաց:

Խնդիրն, ըստ նրա, այն չէ՝ ո՞ր կուսակցությունը քանի՞ նախարար պետք է ունենա, խնդիրը նախարար ունենալը չէ, որովհետեւ ով էլ լինի նախարար՝ կառավարության ծրագիրն է իրականացնելու, այլ թե՝ որքանո՞վ են այդ քաղաքական ուժերը ցանկանում համագործակցություն իրականացնել: «Կարող ենք եւ խորհրդարանական, եւ արտախորհրդարանական ուժերի հետ համագործակցել, առավել եւս այն ուժերի, որոնք մոտ են եղել 5 տոկոս շեմը հաղթահարելուն: Սա հնարավորություն է տալիս կուսակցություններին, առավել եւս 5 տոկոսին մոտ, որոշակի խոստումներն ընտրազանգվածի մոտ իրացնել», նկատեց Գ. Սահակյանը՝ դա բացատրելով հետեւյալ անհրաժեշտությունից. դասական տեսակետից ՀՀԿ-ն մեծամասնություն ունի, բայց երկրի տնտեսական եւ քաղաքական իրավիճակը չի կարելի համեմատել եվրոպականի հետ, պիտի բոլորն աշխատեն. «Չենք համարում նաեւ, որ մեր երկրում պետք է քաղաքական մոնոպոլ վիճակ ստեղծել: Մենք առաջարկում ենք՝ կփորձե՞ն համագործակցել, լավ, չե՞ն փորձի՝ երկու դեպքում էլ պատասխանատվությունը մեր վրա է: Քաղաքական էթիկայի տեսակետից շփումների միակ բանաձեւը համագործակցությունն է», համոզված է Գ. Սահակյանը, քանի որ ժողովուրդը ոչ թե Հանրապետականի անունին միայն ձայն տվեց, այլ երկրի անվտանգությանն ու կայունությանը: Ըստ նրա՝ նույնը «Ժառանգությունը», որն իր մոտիվներով լրացնում էր անում երկրի անվտանգությանն ու կայունությանը՝ ժողովրդի դժգոհ հատվածի հայացքն ընդդիմադիրներից դարձրեց դեպի իրեն, այդ հատվածը տեսավ, որ այստեղ է գաղափարախոսությունը, պետության անվտանգության ու կայունության հանդեպ մտահոգությունը:

Կոնկրետ-փաստացի ձեւաչափով՝ համագործակցության բանակցային գործընթացներ չկան, բայց մոտեցումներ ձեւավորվում են: Պաշտոնների բաշխումը համագործակցության, որոշակի խնդիրների լուծման հետեւանք կարող է լինել: Այսօր կառավարություն կազմելու սկզբունքներն են մշակվում՝ կադրերը կհամապատասխանեցվեն սկզբունքներին: «Դուք համապատասխանո՞ւմ եք մշակույթի նախարարի սկզբունքին», մամուլի լուրերին ուղերձ անող դիմադարձ հարցին Գ. Սահակյանը պատասխանեց. «Մշակութային անձնավորություն եմ, բայց (նախարար-Մ.Խ.)՝ ոչ»:

Ըստ ՀՀԿ-ական վերնախավի ներկայացուցչի՝ առաջիկայում ընդդիմությունն իր դեմքը կփոխի, առավել կառուցողական կդառնա: Նոր խորհրդարան անցած մյուս 4 ուժերին Վազգեն Մանուկյանի խորհուրդը՝ ՀՀԿ-ի դեմ միավորվելու վերաբերյալ այսպիսի արձագանք ունեցավ. «Պատերազմի կոչ է, թե ձեռնոց նետել՝ միշտ քաղաքագետները վերլուծեն: Մենք ժամանակ չունենք ամեն հայտարարություն վերլուծելու, շատ գործ ունենք»: Եթե հիշում եք՝ այդ կոչը նախ ընտրողների մասերը քանդելը օրենքորեն ամրագրելու շուրջը միավորվելուն էր վերաբերում, որ պաշտոնական նախագահական ընտրությունները չկեղծվեն. «Եթե էդ քանդելով կհանգստանան՝ ժողովուրդն ասում է՝ ձեռքերիս վրա ձվածեղ անենք-հյուրասիրենք», ասաց ի պատասխան:

Իսկ ինչո՞ւ «Բարգավաճ Հայաստանը» 370 հազար անդամի մասին հայտարարելով 200 հազար ձայն ստացավ. ըստ Գ. Սահակյանի՝ այլ բան է կուսակիցներ ունենալ, այլ բան՝ բարձր ռեյտինգ ունենալը, այլ բան է ամբողջ ընտրազանգվածին ուղղորդել դեպի ընտրությունները, կազմակերպչական աշխատանք եւ փորձ է պետք... Եթե փորձ ունենային՝ առավելը կարող էին ունենալ, թեեւ նոր խորհրդարանի ձեւավորման գործում ԲՀԿ-ն լուրջ դերակատարում կարող է ունենալ:

ՕԵԿ-ի հետ համագործակցելն ինչ ապագա ունի. այլ բան է ՕԵԿ-ը, այլ բան՝ Արթուր Բաղդասարյանի հանդեպ վերաբերմունքը. «ՕԵԿ-ում կան բավականին կազմակերպված անձեր, եւ, ինչու չէ, կարելի է որոշակի խնդիրներում համագործակցել»: Ըստ հանրապետական լիդերի՝ պարտադիր չէ, որ բոլոր սկզբունքների շուրջը համագործակցեն, օրինակ, ղարաբաղյան հարցում կուսակցությունների մեծ մասը կհամագործակցի. «Երբ ասում են համագործակցություն, չի նշանակում՝ մի կուսակցությունը դառնում է մյուսի վասալը կամ խառնվում է այդ կուսակցությանը», պատկերավոր արտահայտվեց նա:

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«Հարուցված քրեական գործի հիմքը քաղաքական է»

Ալեքսանդր Արզումանյանի կինը կատարվածը անհեթեթություն է համարում

ՀՀ նախկին արտգործնախարար, «Քաղաքացիական անհնազանդություն» շարժման ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Արզումանյանը մայիսի 7-ի լույս 8-ի գիշերը ձերբակալվել է փողերի լվացման մեղադրանքով: Այսօր էլ Արզումանյանը ազատության մեջ չէ, եւ ինչպես երեկ Մամուլի ազգային ակումբում հրավիրված ասուլիսում վստահեցրեց նրա կինը՝ Մելիսա Բրաունը, ամուսնու ինքնազգացողությունը լավ է, իսկ տեսակցությունների հնարավորությունը 15 օրը մեկ է:

ARMENPRESS

Ալեքսանդր Արզումանյանի փաստաբան Հովիկ Արսենյանն էլ կարծիք հայտնեց, որ հարուցված քրեական գործում քրեական հիմքեր ամենեւին էլ չկան, պարզապես իրականացվել է քաղաքական պատվեր: Համակարծություն արտահայտելով Մելիսա Բրաունն էլ հայտարարեց, որ բոլոր նրանք, ովքեր ճանաչում են Ալեքսանդր Արզումանյանին, հասկանում են, որ սա անհեթեթություն է եւ ունի քաղաքական ենթատեքստ եւ նպատակ ունեն չճանաչողներին էլ տեղեկացնել, ներկայացնել, ի դեպ նաեւ միջազգային կազմակերպություններին դիմելով: Իսկ ԱՄՆ-ը, որի քաղաքացին է Արզումանյանի կինը, որեւէ անելիք չի տեսնում, քանի որ գործը քրեական է: Այսպիսին է եղել Մելիսա Բրաունի ՀՀ-ում ԱՄՆ դեսպանատան համապատասխան աշխատակցի հետ զրույցի պատասխանը:

Գործում չկան Ալեքսանդր Արզումանյանի մոտ եղած փողերի հենց Ռուսաստանի Դաշնությունից ուղարկված լինելու եւ հենց հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված լինելու մասին ապացույցներ: Համենայն դեպս այդպես է ըստ փաստաբան Հովիկ Արսենյանի: Ի դեպ, նա նաեւ հույս հայտնեց, որ խորհրդարանական ընտրությունների առկա ելքի պարագայում, երբ այլեւս խնդիր չկա որեւէ ուժի վնասազերծման, կարելի է ՀՀ նախկին արտգործնախարար, «Քաղաքացիական անհնազանդություն» շարժման ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Արզումանյանին հնարավորինս շուտ ազատության մեջ տեսնելու ակնկալիքն իրատեսական համարել:

ՆՈՒՆԵ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

«Ազգի» կայքէջի հյուրն է Շավարշ Քոչարյանը

«Ազգի» կայքէջի այս շաբաթվա հյուրը Ազգային ժողովրդավարական կուսակցության (ԱԺԿ) նախագահ Շավարշ Քոչարյանն է, որի գլխավորած կուսակցությունը համամասնական ընտրակարգով մասնակցեց խորհրդարանական ընտրություններին, սակայն չանցավ 5 տոկոսի արգելքը: ԱԺԿ ղեկավար Շավարշ Քոչարյանին կարող եք ուղղել ձեր հարցերը այսօրվանից՝ մայիսի 18-ից մինչեւ մայիսի 24-ը, ժամը 16-ը:

«Պետությունը քաղաքական գործիչներին չի գաղտնալսում»

Այդ նրանք են սիրում իրենք իրենց չափազանցել ու նկարահանել

Հանրապետության նախագահի ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդական Գառնիկ Իսագուլյանը կարծում է, որ խորհրդարանական ընտրություններում պարտություն կրած կուսակցությունները հասկացել են մեղքի իրենց բաժինն, ու հետընտրական շրջանում շարժում ծավալելու նրանց ձգտումն արդեն իսկ ձախողված է: Ժամանակն է նստելու եւ խորհելու սխալների մասին, որովհետեւ այս ընտրությունները ցույց տվեցին, որ ժողովրդի պահանջները փոխվել են, զուտ պոպուլիստական հայտարարություններն ու քննադատությունը առաջվա պես նրա վրա չեն ներգործում, բացասական երեւույթներ դրսեւորելու դեպքում հնարավոր չէ նրանից դրական պատասխան ստանալ, այսինքն՝ «մտել ենք ընտրական ու քաղաքական նոր որակի մեջ, որը տարեցտարի փոխվելու է դեպի լավը»:

Քաղաքական նոր տեխնոլոգիաների մուտքի մասին խոսելիս Իսագուլյանն առանձնացրեց «Ժառանգություն» կուսակցության ղեկավար Րաֆֆի Հովհաննիսյանին, որը ժողովրդի քվեն ստացել է անմիջական շփումների շնորհիվ: Նա այցելել է տարբեր շուկաներ, նաեւ «վերնիսաժ», սեղմել յուրաքանչյուր մարդու ձեռքն ու հավատ ներշնչել: «Շատ լավ կարողանում էր օգտագործել մյուս կուսակցությունների կազմակերպած հանրահավաքները: Օրինակ, Հանրապետական կուսակցության հանրահավաքի ժամանակ նա մեքենան կանգնում էր հեռու, ինքը մեկ անգամ անցնում էր հանրահավաքի միջով ու գնում: Առանձնակի կառույցներ չունենալով ու մեծ գումարներ չծախսելով, կարողացավ այդ ձեւով հաղթահարել 5 տոկոսի արգելապատնեշը»:

Ութ ամիս հետո կայանալիք նախագահական ընտրություններից առաջ, ըստ նրա, ընդդիմադիրներն այլ ելք չունեն, քան 1 միասնական թեկնածու առաջադրելու որոշում կայացնելը, որպեսզի «կարողանան ապահովել մասնակցության տոկոսային հարաբերություն, այլապես կունենանք նույն պատկերը, ինչ ունեցանք»:

«Հայացք» ակումբում Իսագուլյանը երեկ ներկայացրեց իր ղեկավարած քաղաքական հետազոտությունների ինստիտուտի վերլուծությունը, որից հետո խոսեց բազմաթիվ հարցերի, այդ թվում՝ ընտրությունների ժամանակ օտար ուժերի վրա հենվելու մեր քաղաքական գործիչների փորձերի մասին: Նա փաստեց, որ օտար դիվանագետների հետ հարցեր քննարկելուց հեռու չեն մնում նույնիսկ նախկինում պետական պաշտոններ զբաղեցրած անձինք, օրինակ, ՕԵԿ նախագահ Արթուր Բաղդասարյանը: «Նրա հետ տեղի ունեցած դեպքը տարբեր մեկնաբանություններ ստացավ, մինչդեռ հարցը շատ պարզ էր: Մեր ընդդիմադիր դաշտի քաղաքական գործիչները, որպեսզի կարողանան համոզել մյուս ընդդիմադիրներին, թե իրենք հանդիպում ու կոնկրետ պայմանավորվածություն են ձեռք բերում դիվանագետների հետ, շատ-շատերը ձայնագրում ու նկարահանում են իրենք իրենց: Պետությունը այդպիսի գործունեությամբ չի զբաղվում, քաղաքական գործիչներին չի գաղտնալսում», պնդեց Իսագուլյանը:

Նա գրեթե լիովին համոզված է, որ Հայաստանի հաջորդ նախագահ կընտրվի վարչապետ Սերժ Սարգսյանը՝ ինքն այդ մասին դեռ մեկուկես տարի առաջ է ասել: Հանրապետական կուսակցության կողմից առաջադրվելը, նրա ասելով, բնավ չի նշանակում, որ նախագահը պետք է լինի կուսակցական, պարզապես նա կստանա քաղաքական ուժերի աջակցությունը: «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցության հետ որեւէ մրցակցություն չի լինի, որովհետեւ Գագիկ Ծառուկյանը նախագահ դառնալու հավակնություններ չունի:

Իսագուլյանն իր վերաբերմունքն արտահայտեց նաեւ ընտրությունների արդյունքների պատճառով հացադուլ հայտարարած «Հայկական ժամանակ» օրաթերթի գլխավոր խմբագիր Նիկոլ Փաշինյանի եւ աշխարհի չեմպիոն, բռնցքամարտիկ Իսրայել Հակոբկոխյանի հանդեպ: Առաջինի համար միայն ցավ հայտնեց, ավելի անհանգիստ էր Հակոբկոխյանի առողջական վիճակից, քանի որ մոտ ընկերներ են, այնքան մոտ, որ նույնիսկ հոգնոս նրա քավորությունն էր արել: «Իսրայելին հայտնի էր, որ ինքը չի ընտրվելու: Դեռ նախընտրական շրջանում մոտ 10 տոկոսով զիջում էր իր մրցակից Գրիգոր Մարգարյանին» (Բելաջիոյի Գրիշ):

Ամերիկյան «Հիլլ» թանգարանի հետ Մատենադարանի կնքած համաձայնագիրը միակողմանի չեղյալ հայտարարված լինելու մասին իրավապաշտպան Պուշկին Սերոբյանի նախորդ օրվա հայտարարությունը նա համարեց անհիմն, փաստելով, որ մի կողմի հրաժարվելը լիովին բավարար է համաձայնագիրը կասեցված համարելու համար:

ՌՈՒԶԱՆ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Հետաքննող լրագրողների «Ռեգիոն» կենտրոն

Հոդվածները տպագրվում են «Կոնսորցիումի նախաձեռնություն» ծրագրի շրջանակներում՝ «Conciliation resources» կազմակերպության աջակցությամբ եւ բրիտանական կառավարության ֆինանսավորմամբ: Հոդվածագրերի տեսակետները կարող են չհամընկնել խմբագրության տեսակետների հետ:

Փոքր եւ միջին բիզնեսը զարգանում է այնտեղ, որտեղ պետությունը չի խառնվում

Հարցազրույց Տնտեսական քաղաքականության եւ իրավական խորհրդատվության հայ- եվրոպական կենտրոնի (AEPLAC) հայկական տնօրեն Տիգրան Ջրբաշյանի հետ

- Որքանո՞վ է Հայաստանի տնտեսական վիճակը համապատասխանում շուկայական տնտեսության պահանջներին, որո՞նք են երկրում շուկայական տնտեսության գործառության գլխավոր խոչընդոտները:

- Հայաստանում շուկայական տնտեսության զարգացման եւ կայացման ճանապարհին կա մի շատ լուրջ խնդիր: Այդ խնդիրը բնորոշ է բոլոր անցումային երկրներին: Այն է՝ ֆորմալ եւ ոչ ֆորմալ ինստիտուտների բախումը: Որպեսզի պարզ խոսենք, հարկ կա նախապես սահմանել որոշակի տերմիններ: Ինստիտուտներն այն խաղի կանոններն են, որոնցով հասարակության անդամները հարաբերվում են միմյանց եւ պետության հետ: Ֆորմալ ինստիտուտները գրված եւ մասնակիցների համար պարտադիր դրույթներն են՝ մասնավորապես օրենքները, պայմանագրերը, համաձայնագրերը եւ այլն: Ոչ ֆորմալ ինստիտուտները չգրված օրենքներն են՝ ավանդույթները, բիզնես մշակույթը, ընտանեկան, բարեկամական եւ ընկերական հարաբերությունները: Անցումային շրջանի երկրները կարելի է բաժանել երեք խոշոր կարգի: Առաջին կարգում են այն երկրները, որոնք այդ ընթացքում կարողացան չփլուզել սոցիալիստական ռեժիմում առկա ֆորմալ ինստիտուտների համակարգը՝ հարմարեցնելով այն շուկայական հարաբերություններին: Այդ երկրներից ամենավառ օրինակներն են՝ Չինաստանը, Բելառուսը, Ղազախստանը: Երկրորդ կարգում արեւելյան Եվրոպայի եւ Բալթյան երկրներն են, որոնք Եվրամիության օգնությամբ կարողացան շատ արագ վերափոխել իրենց ինստիտուտները շուկայական տնտեսությունների համապատասխան: Բնական է, որ նրանք դեռ չեն հասել զարգացած ինստիտուտներ ունեցող երկրների մակարդակին, բայց հիմնական փուլն արդեն անցել են: Եվ երրորդ կարգում են, այսպես ասած, վակուումի մեջ գտնվող երկրները, որոնք անցումային շրջանում փլուզեցին հինը, բայց նորը չկարողացան ձեւավորել այն արդյունավետությամբ, որն անհրաժեշտ էր: Դրանց շարքում են Ուկրաինան, Մոլդովան, Բուլղարիան, Ռումինիան նաեւ Հայաստանը, Վրաստանը եւ Ադրբեջանը:

Այս երկրներում ինստիտուցիոնալ համակարգերը փլուզվեցին, իսկ նորերը սկսեցին հաստատվել շատ քաոսային: Արդյունքում գոյացել էր մի դատարկություն, որը լցվեց ոչ ֆորմալ՝ չգրված օրենքներով: Երբ ասում եմ չգրված օրենքներ, նկատի չունեմ, որ գրվածներ գոյություն չունեին, պարզապես չգրված օրենքները հասարակության մեջ գերակշռում էին չգրվածների նկատմամբ, եւ պետությունը ոչինչ չէր կարողանում կամ չէր ուզում անել այդ ուղղությամբ: 90-ական թվականներին, երբ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին մի հարցազրույցի ժամանակ հարցրեցին, թե ինչպե՞ս ապրել ստեղծված ծանր սոցիալական պայմաններում, նա պատասխանեց՝ պարզ համախմբվելով ու իրարից պարտքեր անելով: Եվ այդպես էլ եղավ, մարդիկ սկսեցին զարգացնել ոչ ֆորմալ հարաբերությունները, որոնք հիմնված էին փոխօգնության, ծանոթության վրա: Արդյունքում՝ ոչ ֆորմալ ինստիտուտները հնարավորություն տվեցին որոշակի խումբ մարդկանց ձեւավորել մրցակցային առավել նպաստավոր պայմաններ իրենց բիզնեսի զարգացման համար: Դա էլ եղավ այն պարարտ հողը, որի վրա այս երկրներում, շնորհիվ մրցակցային առավելությունների, ձեւավորվեցին մենաշնորհային դիրքեր գրավող գործարարներ: Փաստորեն ոչ ֆորմալ ինստիտուտի ձեւավորման առաջին փուլում մարդիկ, ունենալով սեփականության պաշտպանության եւ պայմանագրային համաձայնությունների կատարման այլընտրանքային ուղիներ՝ հիմնված ոչ ֆորմալ հարաբերությունների վրա, կարողացան ապահովել տնտեսության աճ, որը սկսվեց 1996 թ.-ից: Դա դրական ազդեցություն ուներ սկզբնական փուլում, քանի որ այն ժամանակ ոչ ոքի մոտ չէր պաշտպանվում սեփականությունը եւ պայմանագրերը չէին կատարվում, իսկ ինչ որ մի խումբ մարդիկ կարողացան գտնել այլընտրանքային ուղիներ՝ իրենց բիզնեսն սկսելու եւ հետագայում այն զարգացնելու համար: Սակայն, խնդիրն այն էր, որ այդ այլընտրանքային ուղիները գործում էին ոչ ֆորմալ հարաբերությունների շրջանակներում եւ հավասար չէին բոլորի համար, հանգեցնելով բիզնես վարելու ոչ մրցակցային պայմանների գոյացման:

Բերեմ մեկ օրինակ: Յուրաքանչյուր տնտեսագետ կարող է ասել, որ ծխախոտի ակցիզային հարկի բարձրացումը հանգեցնում է շուկայում նրա գնի բարձրացմանը: Սակայն, երբ ինստիտուցիոնալ առումով երկիրը թույլ է, եւ իրական շարժիչը ոչ ֆորմալ համակարգն է, ապա ակցիզային տարիֆի բարձրացման արդյունքում՝ ծխախոտի գինը կարող է չփոխվել կամ նույնիսկ իջնել: Պատճառն այն է, որ մաքսային սակագնի բարձրացման դեպքում մարդիկ ավելի քիչ են սկսում հարցերը լուծել ֆորմալ դաշտում, գործարքի մեջ են մտնում մաքսավորի հետ եւ, արդյունքում, ապրանքն ավելի էժան են մուտքագրում, որի պատճառով էլ ծխախոտն էժանանում է: Մեկ այլ դեպքում գները մնում են նախորդ մակարդակին. վարչական գործոններն արգելում են նրանց բարձրացնելու ապրանքի գները, փոխարենը «չնկատելով» չինովնիկի եւ գործարարի միջեւ եղած ոչ ֆորմալ փոխհարաբերությունները: Մեզ մոտ անցյալում նման դեպքեր բազմիցս գրանցվել են:

Շուկայական անցումային տնտեսության տեսությունը նոր է ձեւավորվում, բայց այն արդեն բախվել է մի խնդրի, երբ ոչ ֆորմալ ինստիտուտը կարող է այնքան հզորանալ, որ դառնա կայուն եւ արմատավորված: Այս վտանգի միտումները ես այսօր արդեն նկատում եմ Հայաստանում: Փոքր եւ միջին ձեռնարկատիրական գործունեությունը ենթադրում է հավասար իրավունքների պաշտպանություն, այսինքն՝ արդյունավետ ֆորմալ ինստիտուտի առկայություն: Բայց շատ դեպքերում փոքր եւ միջին բիզնես ծավալած գործարարները հաճախ ստիպված են հրաժարվել գործարքներ կեսից, որովհետեւ չունեն այն մեխանիզմը, որով կպարտադրեն այդ գործարքի պայմանների ապահովումը: Դրա համար գործարարը սահմանափակվում է այն միջավայրում, որտեղ ունի իր ծանոթները եւ բարեկամները, ընկերները, որտեղ նա կարող է ոչ ֆորմալ մեխանիզմների միջոցով ազդել պայմանագրերի կատարման վրա:

Իմ հիմնական հարցադրումը հետեւյալն է: Արդյո՞ք մենք կկարողանանք ձեւավորել այնպիսի ֆորմալ ինստիտուտներ, այնպիսի խաղի կանոններ, որոնք հավասար կլինեն բոլորի համար:

Հայաստանը, շնորհիվ խոշոր Սփյուռքի առկայության, ունի բավական լուրջ տրանսֆերտների հոսք, մյուս կողմից՝ երկիրը վերելք է ապրում, բայց պարզ է, որ այս պայմանները երկար չեն տեւելու: Եվ երեքից հինգ տարի, եւ այդ հնարավորությունները գուցե սպառվեն: Ես հույս ունեմ, որ մենք այնքան խոհեմ կլինենք, որ կկարողանանք այս ժամկետում օգտվել այդ հնարավորությունից եւ կստեղծենք հավասար պայմաններ բոլոր մարդկանց համար տնտեսության մեջ ներդրումներ անելու համար: Բացի այդ, ի վերջո, Հայաստանում շուկան փոքր է եւ հայ գործարարը զարգանալու դեպքում, պետք է ձգտի դուրս գալ եվրոպական շուկա: Բայց եվրոպական շուկան գործում է ֆորմալ դաշտում եւ ցանկանում է տեսնել մեզ որպես կանխատեսելի երկրի գործընկերներ: Եվ ես հույս ունեմ, որ ոչ ֆորմալ ինստիտուտների վրա ձեւավորված քաղաքատնտեսական խմբերը կգերադասեն անցնել ֆորմալ հարաբերությունների դաշտ գոնե միայն նրա համար, որ կարողանան մուտք գործել նաեւ արտաքին շուկա: Չկա բարեփոխումների այլ տարբերակ, բացի նրանից, որ պետք է առաջանա այսօրվանից ավելի մեծ տնտեսական շահ:

Շատ են խոսում ստվերային տնտեսության, կոռուպցիայի մասին, սակայն, մոռանում են, որ այս երեւույթները տնտեսության զարգացմանը խոչընդոտող պատճառներ չեն, այլ՝ առկա ոչ ֆորմալ հարաբերությունների հետեւանքներ: Կոռուպցիան, ստվերային տնտեսությունն ընդամենը այսպիսի տնտեսության արձագանքն է: Գործարարն ինքը չի կարող չգործել ոչ ֆորմալ դաշտում, այլապես կդադարի մրցակից լինել: Մարդը ռացիոնալ է, մանավանդ՝ գործարարը: Բարեփոխումների գործընթացը պետք է համակարգված լինի, համաձայնեցված, ընդունելի բոլորի համար: Եթե ոչ՝ ապա մենք կարող ենք հայտնվել լատինաամերիկյան երկրների տեղում, որտեղ արդեն 50 տարի փորձում են հաղթահարել այդ շղթան եւ չեն կարողանում: Օրինակ՝ Պարագվայի նման երկրում միջին տնտեսական աճը վերջին տարիներին եղել է մինչեւ 2 տոկոս: Այդ երկիրը հայտնվել է խորը փակուղում, որովհետեւ ռեսուրսներն արդյունավետ չեն գործածվել, եւ գործարարության կանոնները չեն եղել հավասար բոլորի համար:

Ադրբեջանում, իմ կարծիքով, նույն վիճակն է: Հայաստանի համար արտերկրում աշխատող հայրենակիցները նույնն են, ինչ նավթն Ադրբեջանի համար՝ միայն մեկ տարբերությամբ. Հայաստան եկող տրանսֆերտները բաշխվում են շատ ավելի հավասար, քան թե նավթից ստացած գումարները, որոնք կենտրոնանում են որոշակի խումբ մարդկանց ձեռքում: Եվ սա լրացուցիչ գործոն է, որը հանգեցնում է ոչ ֆորմալ համակարգի կարծրացմանը, եւ նրա վերափոխման էլ ավելի բարդացմանը:

- Հայաստանի տնտեսության մեջ ի՞նչ տեղ է զբաղեցնում փոքր եւ միջին բիզնեսը, եւ որո՞նք են նրա զարգացման հիմնական խոչընդոտները:

- Կան գնահատականներ, որ Հայաստանում ՀՆԱ-ի 40 տոկոսը արտադրվում է փոքր եւ միջին բիզնեսում: Բայց նշեմ, որ Հայաստանում փոքր եւ միջին ձեռնարկատիրությունը զարգանում է այն ոլորտներում, որտեղ պետությունն առավել քիչ է խառնվում: Օրինակ՝ պետությունը որոշեց ատամնաբուժական կենտրոններին տալ լիցենզիա եւ մի կողմ քաշվել: Դրանից հետո Հայաստանում զարմանալիորեն արագ սկսեց ձեւավորվել ատամնաբուժարանների մրցակցային շուկա, որը հայտնի է նաեւ Հայաստանից դուրս: Ես գիտեմ, որ շատ հայրենակիցներ գերադասում են ատամները բուժել Հայաստանում, որտեղ որակ եւ արժեք համադրությունը շատ մրցակցային է: Բայց, օրինակ, պետությունը որոշեց, որ ամբուլատոր բուժումը պետք է լինի անվճար: Իհարկե, սոցիալական տեսակետից սա շատ արդիական որոշում է, բայց իրականում այդ ծառայություններն անվճար չեն մատուցվում. մարդիկ գումար են տալիս բժիշկներին, բյուջեից եկած միջոցները սպառվում են անարդյունավետ, որակի եւ գնի առումով մրցակցություն չկա:

Կամ պատկերացնենք, որ պետությունը որոշում է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտին հարկային արտոնություններ տալ, ես վստահ եմ, որ ուրիշ բիզնեսներ միանգամից կսկսեն ներկայանալ որպես ՏՏ ձեռնարկություններ, ստանալով իրենց համար չնախատեսված արտոնություններ: Այսօր շատ են խոսում այն մասին, որ պետությունը պետք է աջակցի փոքր եւ միջին գործարարությանը: Սակայն, իմ համոզմամբ, ոչ մի դեպքում չի կարելի թույլ տալ, որ այս վիճակի պետությունը խառնվի բիզնեսի զարգացման գործում: Պետական աջակցությունը կարող է հանգեցնել միայն լրացուցիչ խեղաթյուրումների: Ավելի լավ է պետությունն առայժմ չմիջամտի: Աջակցության քաղաքականություն պետությունը կարող է իրականացնել միայն այն դեպքում, երբ այն ինստիտուցիոնալ առումով կայուն եւ արդյունավետ համակարգ կլինի: Իսկ այսօր դեռեւս այդ ոչ ֆորմալ ինստիտուտն է կողմնորոշում եւ ուղղորդում բիզնեսի մթնոլորտը: Պետությունն ամենաքիչը պետք է պարզապես իրականացնի իր ամենակարեւոր գործառույթը՝ լինի շուկայի բոլոր մասնակիցների համար խաղի հավասար կանոնների հզոր երաշխավորը:

- Ի՞նչ դեր ունի երկրի բանկային համակարգը մասնավոր ձեռներեցության եւ մասնավորապես փոքր ու միջին բիզնեսի զարգացման գործում:

- Հայաստանի բանկային համակարգն ունի հավելյալ լիկվիդային ռեսուրսներ: Մյուս կողմից էլ փոքր եւ միջին բիզնեսն ունի ներդրումների պահանջ: Բանկի առաջարկն ու բիզնեսի պահանջարկն իրար չեն հանդիպում: Պատճառը պարզ է. բանկային համակարգը ֆորմալ ինստիտուտ է, ունի ֆորմալ կանոններ, որոնց համապատասխան է վարկ տալիս, իսկ փոքր եւ միջին բիզնեսն աշխատում է լրիվ այլ՝ ոչ ֆորմալ դաշտում: Հետեւաբար՝ նրանք տարբեր ճանապարհներով են գնում: Կարող եմ ասել, որ բանկային համակարգն այսօր ամենակայացածներից մեկն է ֆորմալ ինստիտուտի տեսանկյունից: Բայց, ֆորմալ լինելով, այն չի կարող հարաբերվել այն կառույցների հետ, որոնք չեն գործում նույն դաշտում: Բանկային համակարգը զարգանում է ի հաշիվ այլ ոլորտների, օրինակ՝ սպառողական եւ հիպոթեկային վարկերի: Այսօր ձեռնարկատերերի միայն 7-8 տոկոսն է դիմում բանկին:

Ֆորմալ դաշտում գործող գործարարն ունի մի շարք առավելություններ: Օրինակ՝ բիզնեսի որոշ տեսակներ աշխատում են միջազգային ընկերությունների հետ եւ գնային ոլորտում առաջացած մրցունակության բացը լրացնում են այլ առավելություններով. կարող են կրել գործընկերոջ ապրանքանիշը, երաշխավորագիր տալ հաճախորդներին, մատուցել այլ ծառայություններ եւ այլն: Այս առավելությունները լրացնում են այն բացը, որով

ձեռնարկությունները կարողանում են, աշխատելով ֆորմալ դաշտում, ունենալ մրցակիցներ: Բայց սա ավելի շուտ ոչ թե օրենք է, այլ բացառություն օրենքից:

- Որքանո՞վ է երկրի օրենսդրությունը եւ հարկային քաղաքականությունը համապատասխանում միջին եւ փոքր բիզնեսի զարգացման պահանջներին:

- Օրենսդրությունը համապատասխանում է միջին եւ փոքր բիզնեսի զարգացման պահանջներին: Բայց հետո ի՞նչ: Ես կարող եմ ասել, որ Հայաստանը եվրոպական երկրների օրենսդրություններին բավական մոտ օրենսդրություն ունի, բայց դա դեռեւ ոչինչ չի նշանակում: Դա ֆորմալ ինստիտուտ է, որը չի ուղղորդում փոքր եւ միջին բիզնեսը: Մեր օրենքների մակարդակը շատ լավն է, բայց ենթաօրենսդրական բազաները, կարգերը, որոնք պետք է ապահովեն օրենքի պահանջները, ձեւավորեն համակարգը, փչացնում են օրենքը: Մեզ մոտ ենթաօրենսդրական ակտի գոյության իմաստը ոչ թե օրենքի կատարման ապահովումն է, այլ որոշակի խումբ մարդկանց գումար աշխատելու հնարավորության ընձեռումն է: Բացատրեմ օրինակով:

Հայաստանի օրենսդրությամբ սահմանված է, որ թաղման արարողությունների համար նախատեսված պարագաների ներմուծումն ազատված է ավելացված արժեքի հարկից: Եվրամիությունն էլ է այդպես սահմանել, բայց ի տարբերություն մեզ՝ նա այդ որոշումից հետո հստակ ցուցակով նշում է այն բոլոր պարագաները, որոնք վերաբերում են թաղման արարողությանը եւ որոնք ազատված են հարկից: Մենք այդ կետը չենք նշել, եւ մաքսավորն արդեն ինքն է որոշում՝ տվյալ ներմուծվող առարկան թաղման արարողության պարագա՞ է, թե՞ ոչ: Արդյունքում՝ մեկը Հայաստան է ներմուծում ծաղիկներ եւ դա ձեւակերպում որպես թաղման արարողության պարագա, ազատվում ավելացված արժեքի հարկից, իսկ մյուսը՝ ոչ:

Օրենքները շատ լավ են գրվում, բայց հետո գալիս են այդ ենթաօրենսդրական ակտերը, որոնք մեկ կարգ իջեցնում են օրենքի արդյունավետությունը: Կարծում եմ, որ օրենքի հետ պետք է ներկայացվեն նաեւ դրա բոլոր ենթաօրենսդրական ակտերը, որպեսզի որոշում կայացնողը հասկանա, թե ինչպե՞ս է այդ օրենքն աշխատելու: Օրենքի մեջ հնարավոր չէ ամեն ինչ գրել:

- Ինչ ծավալի են միջին եւ փոքր բիզնեսում արված արտասահմանյան ներդրումները:

- Նորից, եթե մենք գործում ենք ոչ ֆորմալ դաշտում, ապա ի՞նչ հնարավորություններ կարող է ունենալ արտաքին ներդրողը, երբ կա սեփականության պաշտպանության եւ պայմանագրերի կատարման ոչ արդյունավետ համակարգ: Փոքր ներդրումները չեն կարող արդարացնել իրենց, քանի որ դրանց պաշտպանությանն ուղղված ծախսերն ավելի մեծ են, քան ստացվող շահույթը: Մնում է խոշոր ներդրումներ անել՝ 1.5 մլն դոլարի չափի, որոնց դեպքում, գուցե, ծախսերն արդարացվեն: Փոքր բիզնեսը միանգամից դուրս է գալիս մրցակցությունից, մնում է միջին բիզնեսը: Եթե ուշադրություն դարձնենք, ապա այդ ներդրումները դարձյալ կուտակվում են այնտեղ, որտեղ պետությունը ամենաքիչն է խառնված: Շատ մեծ ծավալի ներդրումներ դեռ չկան:

Զրուցավարը՝
Լ. ՆԱԶԱՐՅԱՆ

Իրական մրցակցության բացակայության պատճառով Ադրբեջանում չկա ազատ գնագոյացում

Հարցազրույց Ադրբեջանի Միլլի մեջլիսի պատգամավոր Ալի Մասիմլիի հետ

- Ադրբեջանի տնտեսական իրավիճակը որքանո՞վ է համապատասխանում շուկայական տնտեսության պահանջներին, որո՞նք են երկրում շուկայական տնտեսության գործառության գլխավոր խոչընդոտները:

- Խոսելով շուկայական տնտեսության պահանջներին Ադրբեջանի տնտեսության համապատասխանության մասին, հարկ է գնահատել ազատ ձեռներեցության, ազատ գնագոյացման եւ ազատ մրցակցության զարգացման աստիճանը: Ադրբեջանում առկա են շուկայական տնտեսության այդ բաղադրիչներից յուրաքանչյուրին վերաբերող խնդիրներ: Մեր երկրում ազատ ձեռներեցությունը ողբալի վիճակում է: Աննախադեպ բյուրոկրատական քաշքշուկի օգնությամբ իշխանությունները գիտակցաբար մեծ խոչընդոտներ են ստեղծել ազատ ձեռներեցության համար: Արտահանման գործողություններ իրականացնելու թույլտվություն ստանալու համար ձեռներեցը պետք է ներկայացնի 7 փաստաթուղթ, որոնք վավերացված են 40 պաշտոնյաների ստորագրություններով: Իսկ ներմուծման գործողությունների համար պահանջվում է ավելին՝ 18 փաստաթուղթ եւ 55 ստորագրություն: Այսպիսով ազատ ձեռներեցության զարգացման համար ստեղծվում են արգելքներ: Այնուհետեւ, գործնականում ազատ ձեռներեցության կատարյալ բացակայության պայմաններում ազատ գնագոյացումը նույնպես անհնար է: Արդյունքում, մեր երկրում գները չեն կարգավորվում շուկայի օրենքներով, այլ աճում են քաոսային ձեւով, այսինքն՝ մենաշնորհ ունեցողների եւ իշխող կլանի կամքով: Ինչ վերաբերում է ազատ մրցակցությանը, ապա մեր երկրում այս տիրույթում տիրող իրական վիճակի մասին կարող են վկայել շուկայի բոլոր սեգմենտների նկատմամբ գործող իշխանության ներկայացուցիչների ունեցած լիակատար մենաշնորհատիրությունը, ինչպես նաեւ այն ամոթալի «մրցանակային» տեղերը, որոնք զբաղեցնում է Ադրբեջանը աշխարհի առավել կոռումպացված երկրների ցուցակում:

- Երկրի տնտեսության մեջ ի՞նչ տեղ է զբաղեցնում փոքր եւ միջին բիզնեսը, եւ որո՞նք են նրա զարգացման հիմնական խոչընդոտները:

- Ադրբեջանում փոքր եւ միջին բիզնեսը զարգանում է բնավ ոչ այն տեմպով, որով կարող էր զարգանալ մի երկրում, որը վիթխարի շահույթ է ստացել նավթի վաճառքից: Վերհիշյալ բնագավառների զարգացման հիմնական խոչընդոտները կոռուպցիան եւ մենաշնորհներն են, որոնք Ադրբեջանում հասել են աներեւակայելի մասշտաբների: Հենց այդ գործոններով են բացատրվում այն խնդիրները, որոնց մեր երկրում բախվում է նա, ով որոշել է զբաղվել փոքր եւ միջին բիզնեսով: Պետք է հասկանալի լինի, որ «ուհշներն» այստեղ անելիք չունեն: Ավելին, Ադրբեջանի իշխանությունները միայն յուրայիններին են թույլատրում զբաղվել ամեն տեսակի բիզնեսով: Լիովին վերահսկելով ամբողջ արտահանումն ու ներմուծումը՝ նրանք հետեւողականորեն ոչնչացնում են ամեն մի նախաձեռնություն, կապիտալի կուտակման ամեն մի աղբյուր: Ի միջի այլոց, հենց փոքր եւ միջին բիզնեսն է երկրի տնտեսության հիմքը եւ զարգացման ցուցանիշը: Ուստի՝ մեր երկրի իշխանությունները ճնշում են տնտեսության հենց այս հատվածները: Իշխանությունների նման գործողությունների պատճառն այն է, որ նրանք վախենում են, թե կարող է առաջանալ եւ ամրապնդվել բազմաքանակ միջին խավ, որը, գործնականում լինելով անվերահսկելի, կարող է ֆինանսական օգնություն ցուցաբերել ընդդիմությանը, վերջինիս իրական մրցունակ դարձնելով իշխանությունների համար: Անշուշտ, իշխանություններին ձեռնտու չէ իրադարձությունների նման ընթացքը:

- Ի՞նչ դեր ունի երկրի բանկային համակարգը մասնավոր ձեռներեցության եւ մասնավորապես փոքր ու միջին բիզնեսի զարգացման գործում:

- Ադրբեջանում բանկային համակարգը սկսեց զարգանալ երկրի անկախության առաջին իսկ օրերից: Այսօր կարելի է արձանագրել, որ անցած տարիներին տնտեսության այդ հատվածը հասել է որոշակի զարգացման: Օրինակ՝ Ադրբեջանում գործում են մի շարք բանկեր, որոնք աշխարհի կոմերցիոն բանկերի ռեյտինգային ցուցակներում զբաղեցնում են շատ բարձր տեղեր: Սակայն, դրա հետ միասին, առկա են մի շարք խնդիրներ, որոնք անհրաժեշտ է լուծել առաջիկա տարիներին: Ասենք, մեր բանկերն անկարող են պատշաճ մակարդակով լուծել վարկավորման խնդիրը: Մեր բանկերում առայժմ բավական բարձր են վարկերի տրամադրման տոկոսները, ինչը բացատրվում է վարկավորման հետ կապված բավական մեծ ռիսկերով: Ես կարծում եմ, որ այդ խնդիրը պետք է լուծվի պետության մակարդակով, որը պետք է բնակչության համար երաշխավորի ինչպես բանկերի տրամադրած վարկերի ընդունելի տոկոսադրույքները, այնպես էլ հայրենական բանկային համակարգում բնակչության ավանդների ապահովությունը: Այս կապակցությամբ, ամենակարեւոր բաներից մեկը՝ թե՛ քաղաքական-տնտեսական, թե՛ սոցիալ-հոգեբանական առումով, խորհրդային բանկերում Ադրբեջանի բնակչության ունեցած ավանդների վերադարձի գործընթացն է: Ես կարծում եմ, որ արդեն այս տարվա վերջից կամ հաջորդ տարվա սկզբից պետք է սկսվի բնակիչներին խորհրդային շրջանի ավանդները վերադարձնելու գործընթացը: Բայց այստեղ հարցը ոչ այնքան ավանդները վերադարձնելը, որքան վերադարձվող ավանդների գումարի չափն է: Բնակչությանը «խորհրդային» ավանդները վերադարձնելիս պետք է հաշվի առնվեն նաեւ արժեզրկման գործընթացները: Առանց այդ բանը հաշվի առնելու, կարող է այնպես ստացվել, որ խորհրդային չափանիշներով պատկառելի գումար ունեցած մարդը ստանա այնպիսի գումար, որը կբավականացնի ընդամենը մի քանի կիլոգրամ մսի կամ կարագի համար: Ինչ վերաբերվում է փոքր եւ միջին բիզնեսի վարկավորմանը, ապա Ադրբեջանում տնտեսության այդ հատվածը, ինչպես արդեն նշվեց, զարգանում է ոչ այնքան արագ տեմպերով: Դրա պատճառը մեր տնտեսության գրեթե բոլոր հատվածներում առկա մենաշնորհատիրությունն է: Մասնավոր ձեռներեցության նկատմամբ առկա սահմանափակումների վառ օրինակ է ազատ ձեռներեցների՝ ներմուծման եւ արտահանման գործողություններն արգելող չգրված օրենքը: Այս բոլոր միջոցները ծառայում են մենաշնորհային քաղաքականության ամրապնդմանը, ինչը մասնավորապես վերաբերում է Ադրբեջանի մենաշնորհային հսկաներին, որոնք գտնվում են երկրի իշխանությունների լիակատար վերահսկողության ներքո:

- Որքանո՞վ է երկրի օրենսդրությունը, հարկային քաղաքականությունը համապատասխանում փոքր ու միջին բիզնեսի զարգացման պահանջներին:

- Ինչպես ամբողջ աշխարհում, այնպես էլ Ադրբեջանում հարկահանության համակարգը երկրի տնտեսության կարեւոր բաղադրիչն է: Ավաղ, այս ոլորտում եւս իրադրությունը իդեալական չէ: Գոյություն ունեցող խնդիրները լուծելու համար անհրաժեշտ է երկրի հարկային քաղաքականության մեջ կատարել համակողմանի բարեփոխումներ: Առաջին հերթին անհրաժեշտ է բարեփոխել հարկային քաղաքականության վարչական բաղադրիչը՝ ավելացնելով հավաքվող հարկերի ծավալը: Ակնհայտ է, որ պետության տնտեսական զարգացման մակարդակը որոշվում է հարկերի հավաքման չափով: Բացի այդ, անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռնարկել, որոնք թույլ կտան մեր երկրում հարկերի չափերը համապատասխանեցնել համաշխարհային ստանդարտներին: Ես կարծում եմ, որ իմաստ ունի առաջիկա տարիներին նվազեցնել հավելյալ շահույթի հարկի չափը: Անհրաժեշտ է նվազեցնել նաեւ սոցիալական ապահովության հարկերի չափը: Նմանատիպ գործողությունները կարող են երկրում աշխուժացնել ընդհանուր սոցիալ-տնտեսական իրադրությունը եւ նպաստել հարկահանության ծավալների աճին: Ադրբեջանի կառավարությունը շատ է սիրում թվերով աճպարարություն անել՝ ապացուցելու համար տնտեսական աճի առկայությունը: Եթե իսկապես կա տնտեսական աճ, ապա իմաստ ունի նվազագույն թոշակի չափը հասցնել 70 մանաթի (մոտ 90 ԱՄՆ դոլարի - խմբ.), քանզի ԽՍՀՄ-ում նվազագույն թոշակը համարժեք էր այդ գումարին, իսկ մենք, եթե հավատանք կառավարության հայտարարություններին, ավելի լավ ենք ապրում, քան խորհրդային տարիներին: Այս բոլոր միջոցառումները կօգնեին միջին խավի ձեւավորմանը, որն էլ հենց կլիներ Ադրբեջանի ողջ տնտեսությունն իր հետեւից տանող շարժիչը: Արդյոք նման բան կպատահի՞: Ես այս հարցում այնքան էլ լավատես չեմ եւ չեմ կարծում, թե Ադրբեջանի իշխանությունները շահագրգռված են միջին խավի առաջացմամբ: Ամփոփելով ամբողջ ասվածը, կարելի է պնդել, որ Ադրբեջանը դեռ շատ բան պետք է անի, որպեսզի մեր հարկային համակարգը, գոնե ձեւականորեն, նպաստի փոքր եւ միջին բիզնեսի զարգացմանը:

- Ինչ ծավալի են միջին եւ փոքր բիզնեսում արտասահմանյան ներդրումները:

- Անհերքելի փաստ է մեր երկրի տնտեսության կապվածությունը նավթային սեկտորին: Անկախություն ստանալուց եւ նավթային ռազմավարություն իրականացնելուց հետո սկիզբ առավ ներդրումների հոսքը դեպի մեր երկրի տնտեսություն: Տարիների ընթացքում այս սեկտորում փոխվեց հավասարակշռությունը հայրենական եւ արտասահմանյան ներդրումների միջեւ, եւ տեղական ներդրումները սկսեցին գերակշռել: Այն հանգամանքը, որ նավթային պայմանագրերը, երկրի խորհրդարանի վավերացումից եւ նախագահի համապատասխան որոշումից հետո, ստանում են օրենքի բնույթ, չէր կարող դրականորեն չանդրադառնալ երկրում ներդրումների ընդհանուր ֆոնի վրա: Ուստի զարմանալի չէ, որ ծավալվեցին նաեւ փոքր եւ միջին բիզնեսի մեջ կատարվող արտասահմանյան ներդրումները: Այս հարցում կարեւոր դեր է խաղում նաեւ հոգեբանական գործոնը: Այնուամենայնիվ, նավթայինի հետ համեմատած, ոչ նավթային սեկտորում կատարվող ներդրումները պարզապես չնչին են: Ադրբեջանի ՀՆԱ-ի մեջ նավթային սեկտորի տեսակարար կշիռը 2004 թվականին կազմել է 31,3%, 2005 թվականին այդ ցուցանիշն աճել է մինչեւ 53,1%, իսկ անցյալ տարի այդ սեկտորում իրական աճի մակարդակն արդեն կազմել է 62,7%: Այդ նույն տարիներին ոչ նավթային սեկտորի տնտեսական աճի տարեկան միջին մակարդակը կազմել է 2004-ին՝ 113,4%, 2005-ին՝ 110,8% եւ 2006-ին՝ 110,9%: Բայց դա միակ խնդիրը չէ: Բաքվում դեռ կարելի է տեսնել փոքր ու միջին բիզնեսում կատարվող արտասահմանյան ներդրումների որոշակի հոսք: Բայց այստեղ կա երկու խնդիր: Առաջին՝ երկրում փոքր ու միջին բիզնեսն այսպես թե այնպես կապված է իշխանության այս կամ այն բարձրաստիճան ներկայացուցչի հետ: Այնպես որ, այդտեղից ստացված շահույթը շոշափելի դեր չի խաղում երկրի ընդհանուր սոցիալ-տնտեսական իրավիճակում: Երկրորդ՝ չափազանց մեծ է խզումը Բաքվում եւ մարզերում կատարվող արտասահմանյան ներդրումների ծավալների միջեւ: Ինչպես գիտեք, խորհրդարանի բարձր ամբիոնից հայտարարվել է, որ Ադրբեջանն ակտիվորեն իրականացնում է մարզերի զարգացման տնտեսական քաղաքականություն: Իբրեւ թե հաշվետու տարում ստեղծված նոր ձեռնարկությունների 40%-ը բաժին է ընկնում մարզերին: Իրականում, վերջին տարիներին օլիգարխների եւ «Ընտանիքի» (նկատի ունի Ալիեւների ընտանիքը - խմբ.) հաշիվներին նստած նավթային դոլարների հոսքերի խղճուկ մնացորդների հաշվին մարզերում իրականացվեցին բարենորոգման եւ շինարարական որոշակի աշխատանքներ եւ կառուցվեցին Հեյդար Ալիեւի անվան բազմաթիվ զբոսայգիներ, որոնք ոչ մի կերպ չեն կարող համարվել փոքր եւ միջին բիզնեսի օբյեկտներ: Ավելին, մարզերի սոցիալ-տնտեսական զարգացման պետական ծրագրի հայեցակարգի մշակման նկատմամբ դրսեւորված սխալ մոտեցման պատճառով (օրինակ՝ շրջանների միջեւ մրցակցության միջավայրի ստեղծման անտեսումը), շրջանների տնտեսական վերածնունդը արտահայտվեց միայն կառավարական հաշվետվություններում առատ թանաքի տեսքով: Մեր աչքի առաջ է նավթային դոլարների անվերջանալի հոսքից խեղդվող մայրաքաղաքի եւ սովից մեռնող գյուղի միջեւ վիթխարի անդունդը: Բացի այդ, մարզերում ստեղծված խիստ սահմանափակ քանակությամբ ձեռնարկությունների մեջ շատ քիչ են արտադրական հիմնարկները: Սրանք են փոքր եւ միջին բիզնեսի զարգացման ոլորտում առկա իրողությունները: Դրանք չեն տարբերվում երկրի ամբողջ սոցիալ-տնտեսական իրադրությունից, որի մեջ երեւում են «հոլանդական հիվանդությամբ» աստիճանաբար վարակվելու նշանները:

Զրուցավարը՝
Ա. ՀԱՍԼԵՌԱ

Մշակույթ

Շարունակելով ընդհատված կապը

Թավջութակահար Ալեքսանդր Չաուշյանի անունը զուգորդվում է նախ եւ առաջ Հայաստանի արվեստի վաստակավոր գործչի, Երեւանի կոնսերվատորիայի պրոֆեսորի հետ, որը Պ. Չայկովսկու անվան հատուկ երաժշտական դպրոցից սկսած դաստիարակել է մի ամբողջ շարք նշանավոր հայ թավջութակահարների: Դրանք են Վահրամ Սարաջյանը, Լեւոն Մուրադյանը, Նարինե Հարությունյանը, Վարուժան Բարթիկյանը եւ ուրիշ երաժիշտներ, որոնք ներկայումս իրենց կյանքը կապել են արտասահմանյան երկրների հետ: Ինքը՝ Ալեքսանդր Հակոբի Չաուշյանը (1917-1991), մեր երաժշտության պատմության մեջ մտել է ոչ միայն որպես մանկավարժ: Ժամանակին հայտնի դաշնամուրային եռյակի (այստեղ նվագում էին ջութակահար Հրաչյա Աբաջյանը եւ դաշնակահար Գեորգի Սարաջեւը) թավջութակահարը հետպատերազմյան ծանր տարիներին մասնակցում էր կամերային-անսամբլային ավանդույթի ձեւավորմանը, որը նպաստում է հայ կոմպոզիտորների նոր երկերի ստեղծմանը եւ ազդում ազգային երաժշտական կատարողական արվեստի ընդհանուր մակարդակի բարձրացմանը:

Ա. Հ. Չաուշյանի որդին՝ Լեւոն Չաուշյանը, չդարձավ թավջութակահար: Նրա երաժշտական հետաքրքրությունների ոլորտը սկզբում կապված էր դաշնամուրի հետ, ապա՝ կոմպոզիտորական ստեղծագործության հետ, որտեղ նա հասավ մեծ արդյունքների: Բավական է հիշատակել ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ին առընթեր Կոմպոզիտորների միջազգային տրիբունան (Փարիզ), որը 1983 թ. Լեւոն Չաուշյանի 2-րդ լարային կվարտետը նշեց տարվա տասը լավագույն ստեղծագործությունների թվում: Ներկայումս գլխավորելով 1994 թ. իր հիմնած Հայկական երաժշտական ասամբլեան (կոմպոզիտորների եւ կատարողների փոքր ընկերակցություն), Չաուշյանը մշտապես կատարելագործում է իր ստեղծագործական ներուժը, նվագախմբային եւ կամերային բազմաթիվ երկերին միացնելով նորերը՝ նվագախմբի, դաշնամուրի, տարբեր գործիքների համար: Եվ բնական է, որ ծնված լինելով թավջութակահար Ալեքսանդր Չաուշյանի եւ դաշնակահարուհի Շաքե Զաքարյանի ընտանիքում, կոմպոզիտոր Լեւոն Չաուշյանը դարձել է թավջութակի երկու սոնատների հեղինակ:

Պրոֆեսոր Ա. Չաուշյանը երաժշտական ավանդույթի տոհմաբանությունը շարունակելու երազանքը կարողացավ մարմնավորել թոռան՝ Ալեքսանդր Չաուշյան կրտսերի մեջ, որը վաղ հասակից ի հայտ բերեց արտասովոր ունակություններ: Պապից բացի, Ալեքսանդրի առաջին ուսուցիչը դարձավ հմուտ մանկավարժ Զարեհ Սարգսյանը: Արդեն 12 տարեկանում պատանի երաժիշտը իր տաղանդին ծանոթացնում է իտալացի (Վերոնայում նա ստացավ առաջին միջազգային պարգեւը) եւ բելգիացի ունկնդիրներին, իսկ հետո անգլիահայ ջութակահար Լեւոն Չիլինգիրյանի աջակցությունն ընտանիքին վստահություն ներշնչեց, որ անհրաժեշտ է մասնագիտական գիտելիքներ ստանալ Լոնդոնում:

1992-95 թթ. Ալեքսանդրը սովորում է Եհուդի Մենուհինի նշանավոր դպրոցում Մելիսա Ֆելպսի ղեկավարությամբ, իսկ հետո 4 տարի՝ երաժշտության եւ դրամայի Գիլդոլ դպրոցում (Մոսկվայի կոնսերվատորիայի սան Օլեգ Կոգանի դասարանում):

Միջազգային մի քանի պարգեւներով, այդ թվում՝ 1997 թ. ամերիկյան «Նյու Ինգլենդյան մենակատարներ» նվագախմբի մրցանակով եւ ֆրանսիացի խոշորագույն թավջութակահար Պիեռ Ֆուրնիեի անվան մրցանակով պսակված լոնդոնյան ուսումնառության տարիներին արդեն Չաուշյանը զարգանում էր որպես ներդաշնակ ներքին կազմակերպվածություն ունեցող երաժիշտ: Մտածողության բնական կարգապահությունը, բնածին բանաստեղծականությունը (հիշում ենք նրա առաջին երեւանյան ելույթը 1993 թ.՝ արտերկիր մեկնելուց հետո) զուգորդվելով՝ բարեբեր հիմք է դարձել երիտասարդ արվեստագետի հետագա երաժշտական զարգացման համար:

Որպես մենակատար եւ անսամբլիստ Չաուշյանը ծավալեց ակտիվ համերգային գործունեություն, հանդես գալով Վիեննայի կամերային նվագախմբի, Լոնդոնի «Mozart Players» նվագախմբերի Անգլիայի, Շվեյցարիայի, Բելգիայի սիմֆոնիկ նվագախմբերի հետ, ինչպես նաեւ կազմակերպելով սեփական դաշնամուրային եռյակ եւ 2002 թվականից Բորդոյում (Ֆրանսիա) անցկացնելով կամերային երաժշտության փառատոն ի պատիվ Օրփեոսի եւ Բաքոսի: Այս ձեռնարկումները հանգեցրին Պ. Ի. Չայկովսկու անվան թավջութակահարների միջազգային մրցույթում արժանի հաղթանակի (Մոսկվա, 2002 թ.): Աշխարհի ամենանշանավոր մրցույթներից մեկում (որը կապված է ներկայումս փառաբանված ժամանակակից թավջութակահարների անունների հետ) երրորդ մրցանակ ստանալը նոր հեռանկարներ բացեց Ալեքսանդր Չաուշյանի առջեւ: ԽՍՀՄ փլուզումից հետո այդ մրցույթի նախկին հաղթողներից երկուսը՝ Բեռլինի Հանս Այսլերի անվան երաժշտության բարձրագույն դպրոցում աշխատած Բորիս Պերգամենշչիկովը եւ նրա անժամանակ մահից հետո նրան փոխարինած Դավիթ Գերինգասը 2003-2004 թթ. դառնում են Ալեքսանդր Չաուշյանի մանկավարժները: Կատարելագործման այդ տարիներից հետո հայ թավջութակահարի համար աշխարհի սահմանները կորցրին իրենց նշանակությունը...

Իր 30-ամյակի նախաշեմին Ա. Չաուշյանի Երեւան կատարած վերջին այցելությունը որոշ իմաստով հաշվետվական բնույթ է կրում: Երաժիշտը որպես մենակատար հանդես եկավ Ա. Դվորժակի թավջութակի եւ նվագախմբի Սի-մինոր կոնցերտում (Հայաստանի ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի վահանակի մոտ էր Էդուարդ Թոփչյանը), սոնատի երեկո տվեց դաշնակահարուհի, միջազգային մրցույթների դափնեկիր Ամինե Գրիգորյանի հետ (նույն՝ «Արամ Խաչատրյան» մեծ համերգասրահում), ինչպես «Նարեկացի» մշակութային միության կամերային համույթի հետ մասնակցեց «Ազգային պատկերասրահ» 3-րդ միջազգային երաժշտական փառատոնին: Այդ ելույթներն արտացոլեցին Ալեքսանդր Չաուշյանի բազմաժանր համերգային գործունեությունը, որի համար ժանրերից յուրաքանչյուրի արժանիքները բարերար կերպով են ազդում երաժշտական բովանդակության խորության ապահովման վրա:

Ասվածի օրինակ կարող է ծառայել Դվորժակի նշանավոր Կոնցերտի մեկնաբանումը, որտեղ յուրաքանչյուր թավջութակահար առանձնացնում է այդ ոգեշունչ երաժշտության՝ իր համար առավել նվիրական էությունը: Կարծում ենք, Չաուշյանի համար առավել կարեւոր է դառնում մենանվագի մեկնաբանման երգային, կանտիլենային բնույթը: Ու թեեւ Կոնցերտի երկրորդ մասը կոմպոզիտորի համար դառնում է երգեցիկ, մեղեդային գծի բացահայտ դրսեւորում, հասկանալի է, որ Չաուշյանը կանտիլենան հստակ առանձնացնում է արդեն առաջին մասում: Դրա շնորհիվ երաժշտության ընդհանուր քնարական-դրամատիկ տոնուսը դառնում է առավել բանաստեղծական, առավել կամերային:

Թավջութակի սոնատների երեկոյի ժամանակ Չաուշյանի նվագը իր մեջ կրում էր նվագախմբային խոշոր ձեւերի յուրացումից բխող դեկորատիվ մտածողության հետքեր: Նրա նշանաբանն է՝ ընդհանուրից դեպի մասնավորը, ստեղծագործության ամբողջական հայեցակարգից՝ դեպի դրա մանրամասները: Նայած կոմպոզիտորական ոճին, դա տարբեր ձեւերով էր դրսեւորվում Բեթհովենի, Բրամսի, Ռախմանինովի սոնատներում:

Լ. վան Բեթհովենի թավջութակի ու դաշնամուրի Լա մաժոր երրորդ սոնատը կատարվեց ավելի շուտ 20-րդ դարի, քան 19-րդ դարի երաժշտության ավանդույթներով: Մասնավորապես՝ երկրորդ մասի տեմբրային նվագը եւ դինամիկայի աստիճանավորումները, ծավալուն վերջնամասի մասնատված ֆիգուրների հղկվածությունը: Ընդհանուր առմամբ ռոմանտիկ նախասկիզբը ասես թափանցում էր ժամանակի թաղանթի միջով որպես ներկայումս գոյություն ունեցող անցյալ:

Չաուշյան-Գրիգորյան զույգը կատարողական մտքի ու երեւակայության ավելի մեծ բազմազանություն արտահայտեց 3. Բրամսի Ֆա մաժոր երկրորդ սոնատի եւ թավջութակային նվագացանկում ոչ պակաս հայտնի Ս. Ռախմանինովի Սոլ մինոր սոնատի մեկնաբանման մեջ: Երաժիշտների լրջությունն ու փորձը թավջութակի երկու սոնատներին հիրավի սիմֆոնիկ թափ հաղորդեցին, որը դրամատիկորեն ներգործուն ու պատմողական, [illegible] հակադրություններով հագեցվեց, հնչողության եւ տեմբրային գունեղության տարբեր ծավալներով:

Բրամսի սոնատի հայեցակարգը բացահայտ ռոմանտիկ եւ երբեմն հուզական պաթոսի միավորումն է ռեֆլեկտիվ, խոհական տրամադրության հետ: Դա արտացոլվեց առաջին եւ չորրորդ մասերի արանքում: Ըստ երեւույթին, հենց մասերի շրջանակման նպատակով սոնատի վերջնամասը կատարվեց առավել զուսպ տեմպով: Հետաքրքիր էր կառուցված նաեւ միջին մասերի դուալիզմը. երկրորդ մասի «կիսված գիտակցությունը» եւ երրորդի պայթյունային էմոցիան առավել ցայտուն դարձրին երաժշտական ֆրազների պլաստիկան:

Ռախմանինովի դարձյալ քառամաս սոնատում Ալեքսանդր Չաուշյանի վիրտուոզ վարպետությունը հասավ իր բարձրակետին: Կամքը եւ զգացմունքների ազատությունը, զարգացման իրադարձային բնույթը, որի դեպքում առաջընթաց շարժումը չէր բացառում ազդեցության հեռավոր արձագանքները, սոնատի կատարումը մերձեցրին պոեմի: 29-ամյա ռուս մեծ կոմպոզիտորի ստեղծագործությունը լիովին ձուլվեց նրա հասակակից կատարողի գիտակցության մեջ: Երրորդ մասի՝ Անդանտեի երգեցիկ ու երկար քնարականությունը որպես հավերժական գարնան, որպես աշխարհի հավերժական սիրո ներբող դարձավ այդ հրաշալի համերգի կարգախոսը, համերգ, որը Ալեքսանդր Չաուշյանը նվիրեց հոր՝ կոմպոզիտոր Լեւոն Չաուշյանի 60-ամյակին:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ ՍԱՐԳՍՅԱՆ,
Արվեստագիտության դոկտոր

Անցյալապաշտ, եւ ոչ ավանդապաշտ հայերս աշխարհին ինքնաներկայացման խնդիր ունենք

Հայաստանի եւ հայ մշակույթի ինքնաներկայացումը արտերկրում «Ուրբաթ» ակումբում քննարկման նյութ էր առաջին անգամ Հայաստան ժամանած Վազրիկ Բազիլի հետ հանդիպմանը: Գերմանիայի Մյունխեն քաղաքում պարսկահայերի ընտանիքում ծնված Բազիլը մի քանի տարի ապրել է Թեհրանում, այնուհետեւ Վենետիկում Մխիթարյանների վարժարանն ավարտելուց հետո Հռոմի պապական համալսարանում ուսանել է փիլիսոփայություն, աստվածաբանություն: Վերադառնալով Մյունխեն՝ շարունակել է ուսանել փիլիսոփայություն, այնուհետեւ ուսումնասիրել է հանրային կապեր, սկսել է ճառեր գրել Գերմանիայի քաղաքական ու հասարակական գործիչների համար, աշխատել է երկրի խորհրդարանում, ներկայումս էլ աշխատում է որպես հանրային կապերի խորհրդատու՝ գերմանական խորհրդատվական ընկերությունում:

Թե ինչպես կարելի է լավ ներկայացնել Հայաստանը եւ հայ մշակույթը, այնքան էլ հնարավորությունների խնդիր չէ, այլ ավելի շուտ մատուցման, ինքնաներկայացման ձեւի: Մեծապես դրսում նախընտրում ենք ցույց տալ Մատենադարանում պահվող գրքերը, տարազներ, հախճապակի, ժողովրդական պարի համույթներ եւ այլն: Ըստ Բազիլի, դա չէ հայ մշակույթի ներկայացման կերպը:

«Ուրիշներին ցույց տալ՝ նշանակում է ասել, թե ես ինքս ինձ ինչպես եմ տեսնում», գտնում է Բազիլը: Մինչդեռ ակնհայտորեն մենք չգիտենք մեր մշակույթը, եւ չգիտենք, թե ինչպես կարելի է աշխարհին ներկայանալ: «Սկզբունքային տեսակետից մեր կեցվածքը սպառողական է մշակույթի հանդեպ: Մինչդեռ ստեղծագործական մոտեցում չունենք»: Անիմաստ է հայկական մշակույթը մեր օրերում ներկայացնել մի քանի հագուստով, ժողովրդական պարերով, որ ավելի հաճախ, ասենք, եվրոպացիների համար ոչ մի բանով չի տարբերվում թուրքականից, քրդականից, վրացականից եւ այլն: Դա ինչքան պակասի, այնքան լավ:

Վազրիկ Բազիլը, օրինակ, առաջարկում է աշխարհին ներկայացնել իբրեւ ազգային, համազգային խաղ, դերախաղություն հայ մշակույթի մեջ, ասենք՝ կառուցել միջնադարյան խաղեր, իսկ հանդիսատեսի հետ լինել ինտերակտիվ վիճակում: Եվ խաղը տարբեր է ու տարօրինակ, ինչով էլ առաջին գրավականն է նոր մոտեցում ունենալու սեփական մշակույթի նկատմամբ:

Բազիլն առաջարկում է տգեղ, թե գեղեցիկ աշխարհին ներկայացնել կյանքն ու մարդկանց, ասենք, երեւանյան կանգառների լուսանկարները՝ տարածված եկեղեցապատկեր նկարների փոխարեն, կամ ճարտարապետական տարբերությունների ցուցադրում...

Ընդ որում, հայերը որտեղ էլ իրենց ներկայացնեն, միշտ հաշվի առնեն տեղում եղած նախապաշարմունքները մեր՝ հայերի մասին: Ասենք, աշխարհին ավելի շատ ներկայացել ենք որպես քրիստոնեությունը առաջինը պետականորեն ընդունած պետություն: Ինչո՞ւ միշտ ներկայացվեն եկեղեցիները, բայց ոչ հայ եկեղեցու որեւէ տեսակետ: Կամ օրինակ, կարելի է Նարեկացին միացնել ջազի հետ եւ այդկերպ մատուցել աշխարհին: «Հինը հնացած չէ, հարց է, թե ինչպես այն ներառել նորի մեջ», գտնում է Վազրիկ Բազիլը:

Երկրի գրավչությունը արտերկրում որոշվում է ներդրումների, զբոսաշրջիկների եւ ուսանողների քանակով: Բոլոր երեք մակարդակներում էլ կարեւոր է, որ ներկայացվի Հայաստանը: Ընդ որում, այդ ներկայացումը սկսվում է անգամ օգտագործվող թղթի, տպագրական եւ այլ հանգամանքների որակից, որ ունեն խորհրդանշական բնույթ, ինչին այնքան էլ ուշադրություն չի դարձվում: Նույն անորակությամբ ենք կազմակերպվում անգամ ամենատարածված ցուցահանդեսները, որոնք կազմակերպվում են ոչ լավ պատկերասրահներում, մինչդեռ պետք է ներկայացնել որպես արժեք, արվեստ՝ անկախ հայ լինելուց:

«Ազգը» հետաքրքրվեց, թե որտեղ է աշխարհին ներկայանալու մեր թերացումը. արդյոք մենք չգիտենք մեր մշակույթը, թե՞ չգիտենք աշխարհը Հայաստանից դուրս, ինչն էլ անարդյունավետ է դարձնում ինքնաներկայացման փորձերը: Վազրիկ Բազիլը պատասխանեց, որ երկու պարագան էլ բերում է թերացման, ընդ որում, դա միայն չի վերաբերում Հայաստանին, այլեւ սփյուռքին, քանի որ սփյուռքահայերն էլ շատ ծանոթ չեն հայ մշակույթին:

«Հայերս ավանդապաշտ չենք, անցյալապաշտ ենք: Մեր հիմնական սխալն է, որ նույնացնում ենք անցյալն ու ավանդությունը», նշեց Բազիլը, ընդգծելով, որ ավանդապաշտ չէ անգամ հայ եկեղեցին, որը չի զբաղվում ինքն իրենով: Բազիլը պարզաբանեց. «Հայ եկեղեցին պիտի փորձի ճանաչել իր ավանդությունն ու վերաարժեւորել: Օրինակ, հայ եկեղեցին վանականություն չունի, եւ դա զարմանալի է այնպիսի եկեղեցու համար, որի ակունքը դա է եղել: Վանական համալիր ունենալով է զարգանում եկեղեցին: Դա միայն մի կողմն է: Մեկ այլ հարց է, օրինակ, թե ուր է հայ հոգեւոր մանրանկարչությունը: Կարելի՞ է խորացնել այդ ավանդույթը: Արդյոք աշխարհաբարը անհարի՞ր է շարականների ավանդությունը շարունակելու համար եւ այլն»: Պետք է պատմությունը ներկայացնել այսօրվա իրողության մեջ դերակատարումով:

ԱՂԱՎՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Բարեփոխման առաջարկ

Հայաստանում արդեն ձեւավորվել եւ ցավոք արմատանալ է սպառնում մշակույթի նախարարի պաշտոնի կուսակցականացման վատ սովորույթը: Այս մտահոգությամբ «Ազգային թատերական ստեղծագործական միավորման» ՀԿ-ի նախագահ Ռուբեն Բաբայանը շնորհավորելով նորընտիր ԱԺ անդամներին, հանդես է եկել ՀՀ նոր կառավարություն կազմելու վերաբերյալ հայտարարությամբ, որում ասված է. «Խորապես համոզված ենք, որ մշակույթը Հայաստանում պետք է լինի ապակուսակցականացված: Մշակույթի նախարարներն ինչ-ինչ պատճառներով արագորեն փոխարինում էին մեկը մյուսին՝ չհասցնելով ոչ նախաձեռնել, ոչ էլ իրականացնել ստրատեգիական որեւէ լուրջ ծրագիր, որի հետեւանքով ամբողջ կառույցը դոփում է տեղում եւ մասնակից չի դառնում բարեփոխումներին: Ունենալով վերջին տարիների այս փորձը՝ առաջարկում ենք, պաշտպանության եւ արտաքին գործերի նախարարությունների օրինակով, մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի նախարարությունը՝ որպես ազգապահպան ստրատեգիական կառույց, նույնպես ապակուսակցականացնել»:

Գրական հավելված-3

«Խաչագող» վեպը կարող եք կարդալ նաեւ «Ազգի» կայքէջում

ՊԱՐՈՒՅՐ ՀԱԿՈԲՅԱՆ

ԽԱՉԱԳՈՂ

Նախորդ գլուխները տպագրվել են մայիսի 4-ի եւ 11-ի համարներում

8

Վաղուց որոշված էր. հուլիսի առաջին կիրակին հանդիսանում ենք:

Շաբաթ օրը վեցին բանթող արեցինք... մի ամբողջ երեկո եւ մի երկա՜ր օր դեռ... Երեխա ժամանակ դեկտեմբերի երեսունմեկի երեկոն էր այդպիսի բերկրանք պատճառում:

Երեկ, ինչպես ամեն ուրբաթ, բաղնիք էինք գնացել, այժմ ցողվեցինք ավտոյի գոլացած ջրով:

-Հանդիսը սկսվում է,- ձեռքը տնկելով հայտարարեց Սաքոն,- իրիկունը, գիշերը, առավոտը, ցերեկը, նորից մի իրիկուն... պահ, պահ, մեռանք պարապությունից...

Իզուր էր այդքան ծաղկեցնում, մահճակալներին պառկելու իրավունք ստացանք համարյա նույն ժամին: Հիմնավորապես մաքրեցինք սենյակը, խոհանոցը: Ռազմիկի հերթն էր օրապահության, բայց արդարացի չէր լինի մենակ թողնել նրան:

Վերջապես խսկամբիլի խումբը նստեց սեղանի մոտ, Վարդանը գնաց բաց ճակատով, Գրիգորը տեղը մտավ, որտեղի ոչ մի վայրկյան չկորցնի կազդուրիչ քնից, ես ու Դավիթը փռվեցինք շորերով ու սպասում էինք խաղացողների կռվին:

-Վկա եղեք,- ասաց Հրանտը,- թե ոնց ենք տիկ հանելու սրանց:

-Տեսնենք,- խաղաթղթերը բաժանեց Սաքոն,- ամեն անգամ պարտը գաթա չի ուտի:

-Շուլա,- սպառնաց Հրանտը,- թե կրվել ենք, ինչ է...

-Մի վախենա,- ինքնավստահ պատասխանեց Շուլան,- ես գիտեմ մեռելը ոնց են թաղում... Ալբայում:

Սկիզբը խոստումնալից էր, բայց շարունակությունը նոր փայլ չբերեց, որովհետեւ Հրանտն ու Շուլան հաղթում էին, հետեւաբար Շուլան հիշոցների ու նախասիրքի առիթ չէր տալիս:

-Ձանձրալի է ձեզ հետ խաղալը,- պարտիան վերջացնելով ասաց Հրանտը,- ժամանակ ենք կորցնում:

-Բաժանի մի հատ էլ խաղանք,- ասաց Սաքոն:

-Չէ, քնենք, վեցին պարդոն է:

Ննջող Դավիթը աչքերը բացելով շրջվեց:

-Քանիսի՞ն,- ականջներին չհավատաց նա:

-Դու գիտես քնելո՞ւ ես,- ծիծաղեց Հրանտը:

Շուլան սարոգը դրեց մահճակալի մոտ,- ով ինձ ձեն տվեց, գլխին եմ տալու, կիրակի է, թողեք քնենք:

Այդուամենայնիվ առավոտյան չհաջողվեց երկար քնել... Հրանտի եւ ճանճերի պատճառով: Նստել էր սեղանի մոտ ու շշվացնելով սափրվում էր, իսկ նրա ուղարկած ճանճերը Շուլայի սարոգից չվախենալով օժանդակում էին նրան: Սուս քուն էինք ընկել չհամաձայնելով հանդիսյան օրն այդքան շուտ արթնանալ, ի վերջո վեր կացանք, հերթով, որովհետեւ երկու հայելի կար:

Մարդիկ, ում աշխատանքը հագուստի փոփոխություն չի պահանջում, մեծ հաճույքից են զրկված, չգիտեն, թե ինչ է նշանակում քառասունհինգ օր ցեմենտի ու ավազի մեջ չարչարվելուց հետո մաքուր ու վայելուչ շոր հագնել:

-Սիրուն տղա դարձար, Արամ,- ասաց Շուլան,- արի նշանենք քեզ:

-Հա, ժամանակն է,- ասաց Հրանտը,- շուտ արա, մեկին գտի, թե չէ ոտքերդ գիշերները բացվում են:

Մի շրջագայություն կատարեցինք գյուղում, ապա խոզի թարմ մսով ու խորովածի մյուս անհրաժեշտ պարագաներով գնացինք գետափ: Սքանչելի էր այնտեղ, իզուր չէ, որ փողոցներում մարդ չէր երեւում:

Այս մասում գետը ճյուղավորված էր: Գյուղի մոտով վտակն էր հոսում, որը մի փոքր լճակ էր առաջացրել, մեծ հունը բավական հեռու էր: Նեղիսը ներքեւում էր մոտենում գյուղին, այգու դիմաց եւ շարունակում միացյալ հոսքը տների հարեւանությամբ:

Բարեբախտաբար չուզեցին բեռը քարշ տալ այնտեղ, լողացողների մեջ դեղնակարմիր գլուխ տեսա, որը սիրտեց անհապաղ հանվել, եւ ռադիոյով ղեկավարվող արկի պես դեմի ջուրը գնացի:

-Արամիկ, լողալ գիտե՞ս,- կանչեց Սաքոն:

-Իհարկե,- պատասխանեցի ես:

-Ձեր գյուղո՞ւմ ես սովորել...

-Հա,- ասացի մոռացած, որ Սաքոն նույն մանկությունն է անցել՝ կարտոֆիլի բոստանները ջրելու համար փորած փոսերում:

-Սպասի, միասին կլողանանք,- ասաց նա:

Բայց ոտքերս արդեն ջրի մեջ էին, եւ չլսելու տալով գցվեցի գլխիվայր: Սերս այդքան խորություն չուներ, ինչքան խորն էր գետը պեպենոտի լողացած տեղում, խիզախորեն ու վարպետորեն թեւալող էի տալիս առափնյա մի հատվածում, որտեղ կարելի էր ոտքով գետինն ստուգել:

Նրանք նույնպես որոշեցին հովանալ խորովածից առաջ:

Դավիթը ձեռքերը տարածած գալիս էր փնչալով, եւ խորանալուն զուգընթաց կարծես բարձրանում էր ջուրը ափերին: Աղջիկները դրա համար էին ծիծաղում երեւի:

Հրանտը փառահեղ, մինչեւ ծնկները հջնող սեւ կիսավարտիքով սիրունու մոտից փախած տերտերի էր նման, Շուլան այսօր էր գնել ու ակնհայտ հաճույքով ցուցադրում էր սեւակարմիր լողազգեստը: Նրանք ջուրը մտան դանդաղ, սասանվելով ու քարերի վրա սայթաքելով: Հրանտը չարամտորեն քար գցեց Շուլայի ոտքերի մոտ, Շուլան ահաբեկվածի դերի մեջ մտավ, ձեռքերը թափահարելով մի գոռգոռոց դրեց, որը մինչեւ Օբ հասավ, ապա կռացավ ու անգթորեն ջրեց Հրանտին՝ մյուսներին նույնպես չխնայելով, եւ բրիգադը երեխայական աղմուկով գետը ներխուժեց:

-Շատ առաջ չգնաք,- գոռաց Սաքոն:

-Շատ առաջ չգաք,- Շուլան փոխանցեց հրամանը, իսկ ինքը գլուխը միայն դուրս թողնելով դանդաղ, բայց կանոնավոր ու անաղմուկ լողաց դեպի Դավիթը:

-Շուլա,- ձայն տվեց Դավիթը,- գիտե՞ս, ճապոնական լողազգեստ կա, հագնում ես, ոնց որ կնկա հետ լինես...

-Իյա,- ջուր թքելով հրճվաց Շուլան,- իսկը մեր Մոծակի համար է, չէ՞, Մոծակ ջան...

-Դա ձեզ համար է,- հանդգնեցի ես,- քո եւ Հրանտի...

-Դե, դե,- սպառնաց Հրանտը, որը ծնկաչափ խորությունից չէր առաջացել եւ կանգնած ջուր էր շփում կրծքին:

Իսկ ես սկել էի արդեն, բայց հանկարծ խոր տեղում հայտնվեցի: Երբ ոտքերս գետնին չհասան, պեպենոտի ներկայությունը մոռացած խուճապահար չփչփացնելով հազիվ հետ փախա: Լավ է, նկատող չեղավ, այլապես դուրս կհանեին իսկույն կամ կքշեին երեխաների մոտ:

Շուլան ու Դավիթը խմբից հեռավորություն պահպանելով գոմշախաղ սկսեցին, մեկը մյուսի ուսերին էր բարձրանում ու գցվում աղմուկով՝ կարծես աղջիկներին հրավիրելով միանալ իրենց, եթե, իհարկե, նրանց ընկերները չառարկեին:

-Ճղճղ,- բղավեց Շուլան,- ո՞ւր մեկին...

-Անամոթ,- նախատեց բարեպաշտ վարպետը:

-Կուզե՞ս, մեկի շորը հանեմ ջրի տակից ու բերեմ...

-Անցրու գլուխդ,- փրփրեց Հրանտը,- վայ թե խելոքանաս մի քիչ:

-Տո բեր,- բղավեց Վարդանը, որը ագռավին նայող աղվեսի օրին ցունցղում էր հեռվից,- բեր, ես դրանց ծիծիկներն ուտեմ...

-Գլուխդ մեծ է,- ասաց Շուլան,- քո չափով մենակ Լյուբային կլինի...

Հրանտն ուրախ, որ անարգանքն իրենից հեռացավ, սրտանց քրքջաց:

Միայն լողացող աղջիկներն ու տղաները դուրս եկան, կամ կռահել էին այդ բղավոցների իմաստը, կամ Դավիթն ու Շուլան էին խրտնեցրել նրանց, կամ էլ պիտի դուրս գային: Գիշերները հաճախ էի պեպենոտին պատկերացնում որոշ վիճակներում, այժմ հարմար առիթ էր նրա կազմվածքը գնահատելու, ուրախացա հաջող տոմս քաշած ուսանողի նման: Ինչպես փայլ՝ ձկան, անոսկոր նիհարությամբ, ձեռքերի մեջ զգալու ցանկություն առաջացնող, ձիգ ու թեթեւոտն, նա շլացրեց ինձ... եթե միայն աչքերս չէին փոխվել:

Նրանք գնացին ծառերի տակ, որտեղ իրենց շորերն էին:

-Ելանք,- կարգադրեց Սաքոն,- խորովածի ժամանակն է:

Ես ու Դավիթը մնացինք խորովածի պատրաստությունը թողնելով այն մարդկանց, ովքեր կերուխումի հաճույքի մեջ անհրաժեշտ տեր են համարում իրենց ձեռքերով անել ամեն ինչ: Դավիթին խնդրեցի լողալ սովորեցնել: Նրա ասելով՝ շատ հեշտ էր, ամենակարեւորը, որ չկորցնեմ ինձ: Չէի կորցնում, բայց նույն քարն էի:

Հաջորդ առավոտը հեռու էր, գետի ջուրը՝ հիանալի, լողանում էինք, պառկում կլոր ու տաք, ավազից զատված գետաքարերի վրա, արեւահարվում, չնայած առանց այդ էլ անհավատալի թխացել էինք, ու նորից ընկնում ջուրը:

Ափամերձ ջրերում վխտացող գորտի գդալների մեջ խլվլոց ընկավ: Խորովածի հոտն էր հավանաբար գրգռել նրանց:

-Պատրաստ է,- ասաց Դավիթը հոտ քաշելով,- չելնե՞նք...

Կանաչների վրա, ծառի ստվերում, սփռոց էին փռել ու ախորժակի բաժակն էին խմում:

-Դե բերեք,- ասաց Սաքոն ընկած կիսամերկ,- արաղը պրծավ, էլ ե՞րբ ուտենք:

Շուլան, խորովածի շեֆը, համբերում էր մինչեւ համոզվեց, որ խորովածը գերագույն պահին է հասել, շշերը խրձելով բերեց ու քաշեց միսը մեծ ամանի մեջ, հյութը ծլծլացնելով:

-Քամեցիր լրիվ,- դժգոհեց Հրանտը: Նա ինչ ասեր, կամ դժգոհություն էր, կամ նախասիրք, քանի դեռ չէր սկսել գոռգոռալ ու հայհոյել:

-Առ, ճղճղ ջան, ես շիշը քեզ... փափուկ կտորներն են...

-Ամանի մեջ լցրու, այ տղա,- իր հնարամտությամբ հանդերձ Հրանտը Շուլային անուն չէր գտնում եւ առայժմ բավարարվում էր արհամարհական «այ տղայով» ու «արայով»,- վայրենի չեմ, շիշը ձեռքս առնեմ:

Վարդանն իր գործին անցավ, ջրի մեջ պաղեցրած երկու շիշ միանգամից դատարկվեց:

-Մի բաժակ խմի գոնե,- ասաց ինձ:

-Խմի, որ ախորժակով ուտես,- հորդորեց Հրանտը:

Արհեստական միջոցների կարիք չէի զգում, փակ ախորժակն անծանոթ էր ինձ:

-Մի գոռաք,- Սաքոն բաժակը ձեռքին շտկվեց ու մաքրեց կոկորդը՝ ազդարարելով, որ կենաց է ասելու,- ոնց համերաշխ ու ընկերական սկսել ենք ու աշխատում ենք, նույն ձեւի շարունակենք մինչեւ վերջ: Էս սեղանը մեզնից անպակաս լինի մեր ընկերության պես, վերջին օրն էլ թափով քեֆ անենք...

Ուտելու առաջին թափն անցավ, ծխեցին հանդարտորեն, ինչպես կուշտ մարմինն է պահանջում, սկսվեց գեղարվեստական մասը... Գետի ջուրը կանչում էր ինձ:

Երկար լողացա եւ դուրս գալու միտք չունեի, եթե չտեսնեի, որ հարեւանները միացել են մեր խմբին: Նրանք կիթառ ունեին, մեր գործիքը դույլն էր, Վարդանի համար դհոլ դարձած: Այդ անհեթեթ նվագակցությամբ պարում էին նույնիսկ:

-Ահա ձեր երիտասարդն էլ եկավ,- ասաց մի աղջիկ, որը զուգված էր Հրանտի հետ,- համակրելի տղա է:

-Նա շատ լավ տղա է,- ըստ երեւույթին Հրանտը որոշել էր առավոտյա իր խոսքերն իրականություն դարձնել:

Ես լուռ տեղավորվեցի:

-Բայց սուսափուս է,- ասաց աղջիկը,- ռուսերեն չգիտի՞...

-Տոմա,- ասաց պեպենոտը,- հետաքրքրական շրջապատ ունես:

-Արի մեզ մոտ,- ծիծաղեց Տոման:

-Իսկ օղի ունե՞ք...

-Կհյուրասիրեն հավանաբար:

Պեպենոտը բաժակը ձեռքին խցկվեց իմ ու Հրանտի արանքը: Մի քանի սանտիմետր էր հեռու ինձնից, տեղավորվելիս նույնիսկ մազերը եւ ուսը քսեց երեսիս: Այդքան մոտիկից դժվար էր նրան նայելը, մանավանդ որ կարճ զգեստի ողջ երկայնքի կոճակներից ընդամենը երկուսն էր ագուցել: Այդ թեթեւ ու փափուկ կտորը, որ իբր թե ծածկում էր կրծքերն ու իրանը, ավելի գայթակղիչ էր դարձրել նրան, քան հենց քիչ առաջ էր, լողազգեստով: Ջրից նոր դուրս եկած աղջիկը չէր էլ մտածել մարմինը թաքցնելու մասին, բայց այնպիսի անմիջականությամբ էր մեկնվել, որ «լողափի ազատությունը» շատ քիչ էր ճիշտ արտահայտելու համար, եւ երեւի չզարմանար, եթե ձեռքս դնեի կողքին կամ հենվեի նրան: Կայծկլտուն, հեգնոտ աչքերն անթաքույց հետաքրքրությամբ զննում էին ինձ՝ կարծես ծիծաղի առիթ սպասելով: Աչքերի ներքեւում մի քանի պեպեններ էին խլվլում, պարանոցին եւ ուսերին դրանք ավելի շատ էին, բայց արեւառ մաշկի վրա այնքան էլ ցայտում չէին: Մազերն այնպես զգզված չէին, ինչպես առաջին օրը, հեծանիվով գալու ժամանակ: Կազմվածքը ստուգել էի, թեեւ հենց սկզբից էր աչքի ընկել: Մի բան էր ինձ անհանգստացնում. կարծես ցավում էի հարազատ մարդու համար: Ջրի՞ց էր, թե տեղական մի ուրիշ առանձնահատկությունից, Դիլիջանում գրեթե բոլորը, փոքրից մեծ, արհեստական ատամներ ունեին, հատերով կամ շարքերով, հիմնականում կոպիտ, էժանագին: Նույն Տոման, երբ ժպտում էր, դուրեկան ու պարզ դեմքն աղճատվում էր մետաղե ատամների փայլից:

-Սանձարձակ եմ, չէ՞, ես,- պեպենոտը ժպտաց, կարծես անարատ ատամները ցույց տալու համար:

-Այո,- չհապաղեցի ուրախացած:

-Եվ այլանդակ...

Իհարկե, համոզված էր, որ այդպես չէ, եւ նույնն ինձ էր ուզում փոխանցել, բայց ես կրկնեցի պատասխանը:

-Իսկ քեզ համար չե՞ս լցնում,- հարցրեց իմ երկրորդ պատասխանից ծիծաղելով:

-Ոչ:

-Ինչո՞ւ:

-Չեմ խմում:

Առաջին անգամ չէ, որ այս պատասխանը զարմանք էր առաջացնում:

-Տեսնո՞ւմ ես, Ինա,- ծիծաղեց Տոման,- ինչպիսի տղաներ դեռ կան:

-Ինչո՞ւ դեռ,- ասացի,- իմ կարծիքով, չխմողներն ավելի շատ են, քան խմողները:

-Վերջապես մի երկար նախադասություն ասացիր,- նորից ծիծաղեց պեպենոտը,- արդեն մտածում էի, որ մեխանիզմով ես աշխատում:

-Կարող եմ ավելի երկարն ասել,- մրթմրթացի ես:

-Հապա... բայց մինչ այդ մենք կխմենք այս լավ մարդու հետ...

Ի զարմանս ինձ Հրանտը խմեց:

-Մի՞թե օղին Ձեզ դուր է գալիս,- հարցրեցի պեպենոտին, որը ձեռքի հակառակ կողմով շուրթերն էր սրբում:

-Ոչ,- բայց մենք ֆրանսիական կոնյակ չունենք...

-Կամ հայկական...

-Խոստանում ես հյուրասիրե՞լ...

-Ոչ:

-Մեխանիզմը նորից գործե՞ց:

-Այո:

-Իսկ եթե լարենք, կասե՞ս երկար նախադասություն:

-Այո:

-Տոմա, այս մեխանիզմին ծանոթ չեմ, միգուցե դու գիտե՞ս որտեղից է հարկավոր լարել:

-Ես նույնպես ծանոթ չեմ,- ասաց ընկերուհին,- կարծում եմ, բերանից:

-Դե, լարիր,- ծիծաղեց Ինան:

-Ինչո՞ւ ոչ ինքդ:

-Ես օղի եմ խմել... կկեղտոտեմ նրա քնքուշ բերանը:

-Ես էլ եմ խմել:

-Այս ո՞ւր գնաց ծեծուկը,- հարցրեց պեպենոտը:

Մեխանիզմը անհրաժեշտ չհամարեց պատասխանել:

-Դե ասա,- շարունակեց նա:

-Ի՞նչ ասեմ:

-Երկար նախադասություն:

-Ինչո՞ւ ասեմ:

-Խոստացել ես:

-Ե՞րբ:

-Հենց նոր:

-Ո՞ւմ:

-Ինձ... մեզ:

-Ի՞նչ:

-Չէ, դու արդեն ձանձրացնում ես,- ասաց Ինան:

-Այո:

-Ձանձրալի ես եւ երեւակայող:

-Այո:

-Կամ ցանկանում ես ինքնատիպ երեւալ:

-Այո:

-Ուրեմն մանկական շրջանը դեռ չես հաղթահարել:

-Այո:

-Դե վերջ,- ասաց նա ու շրջվեց:

-Թվիսն է՜,- գոռաց Վարդանը դույլի վրա բավական հաջող ռիթմիկ հնչյուններ ստեղծելով, ապա շպրտեց դույլն ու պարի մեջ մտավ:

Մտածելով, որ այստեղ այլեւս անելիք չունեմ, հագնվեցի ու բանալին վերցնելով գնացի տուն: Անհաջող հանդիպումը պեպենոտի հետ տխրեցրել էր, եւ խորովածից զրկված ճանճերը դիմավորեցին ինձ: Պառկեցի մահճակալին կոշիկներս չհանելով, ոտքերս հատակին, ինչպես պառկում էի տուն գալուց հետո մի որոշ ժամանակ՝ հայացքս գրքերին, թե ինչ կարդամ, կամ ինչ-որ տպավորություն հիշելով: Այստեղ մի աղքատ դարակ ունեի անտերության մատնված երեք գրքով, իսկ ընտանեկան բույն դարձած վարձով սենյակին ոչ հոգու կացարանն էր փոխարինել բետոնե հատակով, գոլ խոնավությամբ ու պատերին կախված շորերով՝ էժանագին պարանների խանութ հիշեցնող:

Թերեւս ոչ մի կենվոր այդպիսի հարազատությամբ չի կապվել իր ժամանակավոր բնակարա-

Վեպ

«ԽԱՉԱԳՈՂ»

նին, ինչպես ես: Առաջին տարին հանրակացարանում մնալով համոզվեցի, որ ինձ ուրիշ տեղ է պետք, որովհետեւ հիվանդագին սովորությամբ սկսած գիրքը, անկախ ծավալից, պիտի վերջացնեի անպայման եւ հաճախ կարդում էի մինչեւ լուսաբաց: Բացի դրանից, ծնողներս իմացել էին, որ հանրակացարանում սեկա ենք խաղում, եւ որոշեցին ինձ հասկացվող գումարը մեծացնել, որպեսզի սենյակ վարձեմ:

Տանտիրուհին հանգուցյալ ամուսնու առանձնասենյակն էր վարձով տալիս, երկու պատը ծածկված գրքերով, երկու մեծ գրապահարան՝ նույնպես ծանրաբեռնված, թախտ, լվացարան, փոքր սեղան: Ես չնայեցի, որ ներսում ջուր չկա, խոհանոցային անկյուն չկա, լուսավոր չէ սենյակը եւ նման բաներ, որ հաշվի են առնում տուն վարձելիս: «Ես միայն շախմատային գրքերը կտանեմ,- ասաց կինը,- տղայիս պետք են»: Երեխաները ներկա էին, փոքր աղջիկը եւ տասներկու-տասներեք տարեկան տղան, որը նկատելի դժգոհ էր այդ սենյակից զրկվելու համար: Նույն օրն անցավ նրա դժգոհությունը, որովհետեւ մինչեւ երեկո շախմատ խաղացինք: Այն ժամանակ ես չափազանցված կարծիք ունեի իմ շախմատային ունակությունների մասին, աջ ու ձախ հաղթում էի, ով համարձակվում էր հրավիրել ուժերը չափելու, սակայն այդ գիրուկ ու ջխուկյան, կնճռոտ ճակատով տղան, մեր գյուղի պատկերավոր լեզվով ասած, լավ կոտրեց աչքիս ճիճուն: Որոշ չափով մխիթարություն էր, երբ իմացա, որ արդեն վարպետության թեկնածու է, խաղալ սովորել է չորս տարեկանից, իսկ հայրը Հայաստանի բազմակի չեմպիոն է եղել: Աշխարհի չեմպիոնին հատուկ մանկություն: Մխիթարություն էր նաեւ, որ զարմացրի նրան սեփական սկզբնախաղով, որը ստացվում է, եթե սեւերը e4-ին պատասխանեն g6: Խաղացինք h4 h5, g4 hg, Թ : g4, որին հաջորդող մի քանի շարունակությունները մշակել էի, կարծես միշտ սպիտակներին էին առավելություն բերում: Դա հետաքրքրեց նրան, խաղը թողնելով վերլուծության անցանք:

Հաջորդ օրը եկա իրերով. մի ճամպրուկ եւ մի ճոճաթոռ, եւ սկսվեց շախմատով ու ընթերցանությամբ գերհագեցած կյանքը փոքրիկ սենյակում: Մինչեւ Սեւակի քնելը շախմատ էինք խաղում, կամ, նրա մրցումների ժամանակ, հետաձգված պարտիաներն էինք վերլուծում: Իհարկե, ավելի ես էի շահում այդ համագործակցությունից: Տարերայնորեն, բայց մոլուցքի հասնող եռանդով ուսումնասիրում էի խաղացված սկզբնախաղերը, չցանկանալով ձանձրալի մրցակից լինել: Մինչ այդ տեսությանը վերաբերվում էի մի փոքր քամահրանքով, ինչպես բոլոր սիրողները, բայց նման վերաբերմունքը օգտակար է միայն տեսությունը յուրացնելուց հետո: Ես տարված էի նոր քայլեր գտնելու մարմաջով, իսկ Սեւակը հերքում էր դրանք: Ժամը տասնմեկին Սեւակը պետք է անկողնում լիներ: Տիկին Աշխենը, ամուսնու փափագի ժառանգորդը, տոգորված այն մտքով, որ իր որդին մեծ շախմատիստ է դառնալու, պահպանում էր նրա առողջությունը հետագայի համար: Ամեն ինչ (եւ ամեն ոք) չափվում էր ըստ այնմ, թե ինչքանով է օգտակար Սեւակին: Լեզուների յուրացման, թենիսի, ընկույզի եւ կենսատու մրգերի ամենօրյա բաժնի հետ ես էլ իմ դերը կամ լուման ունեի, եւ բնականաբար տիկին Աշխենը գոհ էր ինձնից, բարեհաճելով չնկատել, որ լույսը շատ ուշ եմ հանգցնում: Ես հետեւողականորեն շարունակում էի չորրորդ դասարանից սկիզբ առած սովորությունը... Գեղարվեստական գրքերից շատը կարդացել էի, շուտով անցա մյուս բաժիններին, որոնք ավելի մեծ տեղ էին զբաղեցնում բազմապիսի, բայց եւ որակի ընտրությամբ հավաքված գրքերով:

Քնում էի լուսաբացին, կեսօրից հետո ուռած աչքերով գնում դասի: Կուրսեցիներից, հատկապես աղջիկներից, ես առանձնացված մնացի: Նրանք ինձ համարում էին մռայլ ու տրտում խխունջ խեցու մեջ քաշված, որը ծերացել է առանց երիտասարդության կամ ցանկանում է տարօրինակ տղայի անուն հանել, մինչդեռ ես պարզապես թմրած էի այդ ժամերին... Եթե նրանք տեսնեին ինձ երեկոները, իմ փոքրիկ աշխարհում՝ շախմատի, գրականության եւ, իհարկե, նաեւ սիրո... կամ գերմաներենի դասախոսը տեսներ ինձ Սեւակի հետ գերմաներեն խոսելիս...

Բակում երկու տուն էր, հարեւանների որդին ծանոթ դուրս եկավ, նա հանրակացարան էր գալիս սեկա խաղալու: Ես չէի վարակվել թղթախաղով, հզոր էր ծնողներիս վախը, ամեն ինչ փորձելու հիվանդությունն էր մեջ քաշել ինձ... «Մի օր էլ փորձելու համար մատդ կտրատես,- ասաց հայրս,- վերջ, այլեւս չիմանամ»: Վտանգավոր բառ էր «այլեւս»-ը, նրա սիգարետներն էի փորձում, բռնեց ինձ: «Այլեւս չտեսնեմ», ասաց այնպես խփելով, որ ականջներս կպան իրար: Շատ երկար ապտակ էր, քանի տարի հետո էր պահում ծխելուց... Գնելն ինձ պես սկսնակ չէր, կլպում էր գյուղացի տղաներին, որոնք ժարգոնը յուրացնելուց բացի առաջադիմություն ցույց չէին տալիս: Ինձ՝ իբրեւ հարեւանի, մի առանձին վերաբերմունքով չընդունեց, մեր ընկերությունը հետո էր լինելու, երբ նա վերադառնար բանակից, եւ ես մի քիչ ձեւավորվեի... Ծառայության գնաց նույն աշնանը, ինստիտուտն ավարտելով: Նրա քույրը սովորում էր իններորդ դասարանում... այնպիսի տարիք, որ ստիպում է զսպել կամ թաքցնել հետաքրքրությունը...

Հետո, շնորհիվ իմ եւ նրա եղբոր ընկերության, գրադարանի, որտեղից նա գրքեր էր վերցնում, ինչպես նաեւ այն տպավորության, որ առաջացրել էր խելոք եւ համեստ ուսանողը (իրո՞ք այդպիսին էի, դժվար է հավատալ), Լուսինն արդեն այնպես էր վերաբերվում, կարծես ես էլ մանկուց այդտեղ էի ապրել...

Գարաժից աղմուկ լսվեց, ընկերներս մտան օղու արտաշնչումներով միանգամից վարակելով սենյակը:

-Այ տղա Մոծա՛կ,- ասաց Հրանտը,- ո՞ւր փախար, աղջիկները քո մասին էին հարցնում:

-Ինչ տղա ես դու,- հեգնեց Վարդանը,- քո տեղը լինեի... արաղ չկա՞,- զարմացավ նա մեծ պայուսակը քրքրելով,- լրիվ խմեցի՞նք...

-Հերիք է,- ասաց Հրանտը,- ոտի չես կանգնում արդեն:

-Քեզ ինչ,- կատակի ձեւով կոպտեց Վարդանը,- մի կիրակի է, մարդավարի չխմե՞նք...

-Խմի,- Հրանտը հանեց վերնաշապիկն ու մեկնվեց մահճակալին, ինչպես արդեն արել էին մյուսները:

Վարդանը քթծիծաղով բացեց ճամպրուկը,- շշերս բորբոսնել են, ես Զույկինի ծնողը... Ելեք խմենք,- շիշը սեղանին դրեց նա,- Ռազ...

Ռազմիկը ձեռքը թափ տվեց:

-Շուշա, Դավիթ... ելեք մի թաս բան խմենք...

-Գլուխս տրաքվում է,- ասաց Դավիթը:

Շուշան լուռ հրաժարվեց:

-Մնա հետո,- ասաց Ռազմիկը,- էլ տեղ չկա...

-Արա, էլ,- ձեռ չէր քաշում Վարդանը: Նա խորովածի մնացորդները հանեց ու նստեց, Ռազմիկը վեր կացավ...

Ես գնացի կինո:

Հազիվ մի տասնյակ մարդկանց ներկայությամբ, հաճախակի լուսավորվող դահլիճում (ըստ երեւույթին մեխանիկը ցանկանում էր համոզվել, որ ժապավենն աթոռների համար չի պտտում) ցուցադրված ֆիլմը Երեւանում չէի դիտի մինչեւ վերջ, բայց գունավոր էր, լայնէկրան, համեմված բարեկազմ աղջիկներով եւ նույնպիսի հաճույք էր, ինչ առավոտյան կապույտ վերնաշապիկս հագնելով էի զգացել:

Կինոյից հետո, որոշելով վերջապես երեւալ պարի հրապարակում, մտա այգի, որը անտառի վերջավորությունն էր, բայց եւ այնպես այգի էր, ձեւավորված, ծառուղիներ կային, նստարաններ, կարուսել, որտեղից ճվճվոց էր գալիս, եւ ամենակարեւորը՝ կլոր, ընդարձակ տաղավարը, տերեւազարդ ցանցապատով օղակված, մի կողմը միայն ազատ ծառերից, աղմկոտ, գուցե եւ անհեթեթ, սակայն տրամադրող երաժշտությամբ, մրջնանոցի խլվլոցով... գույներ, այտեր, փայլող մազեր...

Արսենի ջահելները ծամոնասիգարետային ցուցամոլությամբ կանգնել էին մուտքի մոտ ու մտնող աղջիկներին էին զննում:

-Ողջույն Բաքվից,- ռուսերեն ասաց մեկը ձեռքը բարձրացնելով:

Ես սովորական բարեւով պատասխանեցի, տոմս գնեցի, ապա, երբ հերթական պարը սկսվեց, գտա իմ տեղն «անկյունում»: Այդպես է միշտ, երբ պարում են, ես նստում եմ:

Ուրիշ հայ տղաներ կային, վրացիներ, չեչեններ, ադրբեջանցիներ, ղլբլացնում էին արագախոս թուրքալեզվի ոլորուն բառերով, կոպիտ ու զարմացական վրացերենով եւ չգիտեմ ուրիշների ինչպիսին թվացող հայերենով: Քչերն էին պարում նրանցից, երեւի աղջիկները բարեհաճ չէին, որը հաստատվեց սպիտակ տանգոյի ժամանակ: Հանկարծ տեսա Ինային եւ անհանգիստ, որ միգուցե խելքին փչի հրավիրել ինձ, քիչ մնաց դուրս գայի, բայց նա անցավ թերեւս արդեն մոռացած գետափի տղային ու մի ռուս տղայի կանչեց պարելու:

Վրացի Թենգիզը նստեց կողքիս: Մեր պարապ օրերին հաճախ էինք տեսնում նրան: Երկուսով էին աշխատում, եթե կարելի է աշխատանք համարել մի քանի ժամվա զբաղմունքը, իննից չորսը, հինգը, պատկառելի ընդմիջումով եւ իհարկե, ոչ մեր արագությամբ:

-Ինչո՞ւ չես պարում,- մտերմաբար հարցրեց նա:

-Այսպես էլ լավ է,- ասացի:

-Դու Սերգեյի բրիգադի՞ց ես:

-Այո:

-Հիմա ինչ եք անում:

-Գարաժն ենք սարքում:

-Հա... մեծ գործ է... կվերջացնե՞ք այս տարի:

-Հույս ունենք:

-Դժվար է երեւի, ձեռքով եք անում բետոնը:

-Ոչինչ, վարժվել ենք:

-Բայց փողը լավ է, չէ՞... չնայած Սերգեյը...

-Սերգեյն ինչ...

-Ալիկը եկավ,- ուրախացավ նա:

Ալիկը Արսենի բրիգադի Խաչիկն էր, ջահելներն աղմուկով դիմավորեցին նրան, ապա միասին մոտեցան մեզ:

-Օ... Թենգիզ,- ձեռքը պարզելով ասաց Խաչիկը:

-Օ... Ալիկ,- պատասխանեց Թենգիզը, վեր կացավ ու ձեռքը ձեռքի խփեցին:

-Բարեւ, Արամ ջան,- ասաց Խաչիկը,- ո՞նց է ներքեւ ես իջել:

-Մեկ-մեկ էլ ես գամ,- ծիծաղեցի:

-Չեն եկե՞լ,- Թենգիզին հարցրեց նա ռուսերեն:

-Չէ, չեն երեւում...

-Պտտվեք այգու մեջ,- ռուսերեն շարունակեց Խաչիկը ընկերներին դիմելով,- չի կարող պատահել, որ եկած չլինեն:

-Ես Զինային տեսա,- ասաց Հրաչը նույնպես ռուսերեն:

-Մենա՞կ էր...

-Չէ, բայց ուրիշ աղջիկների հետ էր, կարուսելի մոտ էին...

-Դու նրանց ասա,- ջահելների գնալուց հետո զգուշացրեց Թենգիզը,- թող քիչ աչքի ընկնեն...

-Ինչ է եղել...

-Երեկ Պետոն խոսեց հետս, հարցնում էր՝ ում բրիգադից են...

-Հետո՞...

-Ասում է՝ շատ են երեւում:

-Ես գիտեմ,- ասաց Խաչիկը,- մի օր դրա գլուխը ջարդելու եմ:

-Պետոն ո՞վ է,- հարցրեցի ես:

Նա ցույց տվեց Ինայի հետ պարող տղային,- սամբիստ է,- հեգնեց:

Երգիչը հայտարարեց միկրոֆոնով.

-Այսօր մեր հյուրերից մեկի՝ արեւային Հայաստանից եկած Գրիշայի քսանհինգ տարին է լրանում: Ցանկանք նրան սիբիրյան պինդ առողջություն եւ կովկասյան կրակոտություն...

Հարվածողը դխկդխկացրեց, մի քանի հոգի ծափահարեցին, երջանիկ Գրիշան, քյավորցիներով շրջապատված, գլուխ տվեց...

Քիչ առաջ այդտեղ նստած աղջիկները վերադարձան իրենց տեղի հույսով, բայց Թենգիզն ու Խաչիկը, երկուսն էլ ամենահամեստ դեմքն անգամ ամբարտավան դարձնող քթով, չհասկանալու տվեցին, թե ինչ է պետք անել: Թենգիզը ոտքը ոտքին, ներքանի իտալական մակնիշը ցուցադրելով, ասաց Խաչիկին.

-Տեսնո՞ւմ ես այդ կանաչին, ինչ լավն է, չէ՞... զգեստը...

-Նրա ամեն ինչն է լավ,- փութաց շտկել ընկերոջը:

Կանաչը, որպեսզի այդ խոսքերը չհնչեն իբրեւ դատարկ կրակոց, ոչ այն է օրորվեց, ոչ այն է թափահարվեց, կարծես մտովի խփել էին հետույքին, կամ ոգին էր մտել ներքնազգեստի տակ...

-Օ,- հարգանքով քթեց նրան Թենգիզը թռթռոցները հավուր պատշաճի ընդունելով:

Եվ գուցե կարելի սահմաններում հրճվող աղջիկներից մեկը զրկվեր այսօր Թենգիզի քիթը շոյելու հաճույքից, եթե այդ պահին տաղավարում չլսվեր բղավոցը՝ մերոնց են խփում... Անմիջապես հաջորդեցին կազմակերպված գործողություններ, անկասկած առաջին դեպքը չէր, կամ նախապես փորձել էին մի քանի անգամ, յուրաքանչյուրը գիտեր իր անելիքը: Մի խումբ Պետոյի ղեկավարությամբ նետվեց կռվի մեջ, իսկ մոտ քսան հոգի, չգիտես որտեղից մեջտեղ բերած մահակներով, շրջապատեցին մարտադաշտը, որպեսզի ճողոպրող չլինի:

Խաչիկը վեր թռավ:

-Նստիր,- ասաց Թենգիզը,- մոսկվացի ուսանողներին են ծեծում:

-Մեկ էլ տեսար մերոնց մեջ քաշեցին,- ասաց Խաչիկն ու դուրս եկավ:

Թենգիզը իրարանցման ժամանակ ձեռքից բաց թողած աղջիկներին որոնելով հետեւեց նրան:

Սիբիրցիները կալանք էին արել կանաչազգեստ տղաներին ու ջարդում էին գյուղական ամենահասարակ ձեւով՝ մի հաս փորին, մի հաս գանգին եւ հետո ոտքերով... Թեկպատավորները հրշեջ մեքենայի աղմուկ էին հանում, բայց նրանց բանի տեղ դնող չկար: Ուսանողների բախտից միլիցիայի շենքը այգու դիմաց էր, եկան այնտեղից վազելով... ազդանշանն ավելի շուտ էր հասել, միայն ծեծվողներին տեսան...

Վերջացավ կռիվը, պարը՝ սերժանտի կարգադրությամբ, եւ իմ կիրակին, դանդաղ գնացի տուն:

Պահակատան մոտ նստած էր ծերունի պահակը:

-Կինոյի՞ց,- հարցրեց նա:

Տաք գիշեր էր, մի քիչ Իվանի հետ զրուցեցի: Շատ զգույշ մտա ներս, սակայն Շուշան արթնացավ:

-Դը, Մոծակ,- շշնջաց նա,- ո՞նց ես:

-Օղանցքը բացե՞մ,- հարցրեցի:

-Իյա, Մոծակ ջան, ցուրտ է,- խեղճացավ նա իսկույն ցուցադրաբար կծկվելով:

Ես ցածր ծիծաղելով տեղս մտա մետաղի պաղ հոտով հնադարյան մահճակալին ոչ այնքան սովոր, որ անմիջապես հայտնաբերեմ ներքնակի տակ խոթած կեսլիտրանոցը, որը ողնաշարի ուղղիչի պես ստիպում էր շուռումուռ գալ: Գլուխը բարձի տակ ծիծաղում էր Շուշան... «Լավ,- շիշը հանելով սպառնացի նրան մտքիս մեջ,- տես վաղը գլխիդ ինչ եմ բերելու»:

9

Աշխատավարձ էին տալիս, իսկ Սաքոն կորել էր: Հայտնվեց երեկոյան: Ընթրիքից հետո ծանոթ մեծ, մշակներին վարձատրող գործատիրոջ պես նստեց սեղանի մոտ: Նորից իննն էր ստացել փողը, լռեցինք իրար երեսի նայելով: Հրանտը վրդովմունքով փչեց ու մեջքի վրա պառկելով քնած ձեւացավ: Սաքոն երկու անգամ հաշվեց յուրաքանչյուրի հասանելիքն ու շարեց առանձին-առանձին:

- Վերցրեք,- ասաց կարծես զարմանալով, թե ինչու խանդավառված չենք:

Առաջինը Վարդանը մոտեցավ:

- Ինչքա՞ն է,- անփույթ արհամարհանքով հարցրեց նա:

- Ութ հարյուր յոթանասուն...

- Ինչքա՞ն...

- Ութ հարյուր յոթանասուն,- հանգիստ կրկնեց Սաքոն:

- Ո՞նց թե... հազար էլ չէ՞...

Կես ժամ առաջ հազարն էլ քիչ կթվար, այնքան որ հավակնոտ էին հունիսյան ենթադրությունները:

- Հիսուն ռուբլի վերցրել եմ մարդուց, ձմեռվա գալու համար... երկու անգամ եմ եկել, ահագին փող ծախսեցի...

- Հիսուն ռուբլին հեչ,- ասաց Վարդանը:

- Մաքուր անում է ինն հարյուր քսան, պահումն էլ հաշվենք, հազարից ավել... շատ լավ է...

- Դու հեքիաթ մի պատմի,- դեռ զսպվելով ասաց Վարդանը,- լավ է, եթե իննին սկսում ենք աշխատանքը, վեցին վերջացնում, բայց մենք աշխատել ենք վեցից տասնմեկը, առանց կիրակի, եղանակին չնայելով...

- Ե՞րբ եք մինչեւ տասնմեկը աշխատել... մի երկու օր, են էլ գործի բերմամբ...

- Խոսեք,- դիմեց մեզ Վարդանը,- ինչ եք սսկվել:

- Մի գոռա,- վերջապես վեր կացավ Հրանտը:

- Բա ինչ անեմ, պառկել եք, մենակ ինձ է փող պետք:

- Բողոքո՞ւմ եք,- զարմացավ Սաքոն,- հազար ռուբլի ստացել եք ու...

- Թե հազար լիներ, էլի կբողոքեինք,- ասաց Հրանտը:

- Իյա՞...

- Դե դու բացատրի՝ հասկանամ, ո՞նց եղավ, որ մայիսին տասն օր աշխատեցինք, վեց հարյուր ռուբլի ստացանք, իսկ հիմի ամբողջ մի ամիս աշխատելուց հետո, են էլ եղ ձեւի աշխատելուց հետո, ընդամենը ութ հարյուր յոթանասուն:

- Մայիսին ավելացրել էի հունիսի հաշվից, որ մի քիչ փող գա:

- Ինչի՞ էիր ավելացնում, ես հենց առաջին օրն ասացի, որ չարած գործի համար փող չգրես,- ընդհատեց Վարդանը:

- Համ էլ,- շարունակեց Սաքոն այդ մեղադրանքին չանդրադառնալով,- մայիսին հիմք ենք լցրել...

- Ինչ տարբերություն,- բետոնը բետոն է...

- Ո՞վ ասում եմ՝ կա տարբերություն:

- Մենք ինչ իմանանք, տարբերություն կա, թե չէ... ոչ պայմանագիր ենք տեսել, ոչ ցուցակ...

- Կբերեմ պայմանագիրը:

- Էլ ե՞րբ բերես, սեզոնը կես եղավ:

- Կբերեմ, եթե չեք հավատում,- վիրավորվածի տեսք ընդունեց Սաքոն,- հաշվապահության թղթերի հետ բանկ են տարել:

- Դու մեզ ձեռ ես առնո՞ւմ... մի ամիս առաջ ասացիր՝ թղթերը բանկ չեն տարել, հիմի պատճառ ես բռնում, թե բանկում է, մի ամիս հետո ինչ կասես:

- Ես չեմ հասկանում,- ասաց Հրանտը,- պայմանագիրը մի հա՞տ է...

- Կբերեմ,- մռայլված խոսացավ Սաքոն,- ինչ վերաբերում է փողին, վաղը գնանք չափենք, ինչքան բետոն եք լցրել...

- Խոպանում գործը մետրով չեն չափում...

- Ինչո՞վ են չափում,- հեգնեց Սաքոն:

- Պայմանագրի մեջ գրած չէ՞, հիմքը ինչ արժե, պատերը՝ ինչ, ծածկը ...

- Գրածները մետրով չե՞ն... չեք հասկանում ու ավելորդ խոսակցություններով պղտորում եք բրիգադը:

- Դու շա՞տ ես հասկանում, որ խաբում ես մեզ:

- Ես ոչ մեկին չեմ խաբում:

- Բա ինչի՞ ես փողը դու ստացել, մենք ստորագրել չգիտե՞նք:

Ուղղակի շպրտված մեղադրանքը կարծես բռնեց Սաքոյին, լռեց մի պահ ներքեւ նայելով ու ասաց դանդաղ,- Զույկինն է ասել, որ փողը ես ստանամ, ես նրան փող եմ տալիս, չի ուզում, որ դուք իմանաք, վախենում է:

- Մեր առածն ինչ է, որ վրայից էլ Զույկինին ես տալիս,- ասաց Շուշան:

- Տանք, որ մեզ էլ տա, չէ՞,- տեղ արեց Սաքոն:

- Հասկացանք, բայց տալիս են, երբ օգուտ կա:

- Օգուտը վերջում ենք չափում,- ու տաք-տաք

Խորտակածի կյանքից

ավելացրեց,- լավ կլինի, չմտածեք, թե սեզոնի վերջում ասածս փողը չտվեցի, թքեք երեսիս:

Դա երդումի պես հնչեց, վիճողները դադարեցրին, թեեւ բավարարված չէին երեւում:

Շոլան խաղաթղթերն առաջ բերեց: Վերջերս սկսել էր փոխարինել խսկամբիլին: Սահմանափակումով էինք խաղում, հիսուն կոպեկ ամենաբարձրը, բայց կրոս խաղ էր ստացվում: Սաքոն անփույթ էր խաղում եւ տարվեց մի քանի ռուբլի: Ամենայն հավանականությամբ նույն օրը մեծ գումար էր շահել ու տարվելով կարծես կաշառում էր մեզ:

▼▼▼

Առավոտյան, նախաճաշի ժամին, ճաշարան գնացինք: Ուրախ էի, որովհետեւ ուրբաթ էր, շուտ բանթող կանեինք բաղնիք գնալու համար: Շաբաթը մեկ փոխում էինք սավանները, միակ օրն էր, որ լինում էինք մաքուր մարմնով մաքուր անկողնում: Ուրբաթը շաբաթվա լավագույն օրն էր, քանի դեռ հուլիսյան ռեֆորմով չէր վերականգնվել կիրակին: Իսկ այս շաբաթ երկու օր էինք ազատ լինելու, Դիվինոյում մեծ տոնավաճառ էր սպասվում:

Լիզան մեզ տեսնելով զարմացավ:

- Դուք չգիտե՞ք,- հարցրեց նա,- ձեր Առսենի բրիգադից մարդ է խեղդվել...

- Ո՞վ,- անակնկալի եկավ Վարդանը, որը Լիզայի հետ միշտ կատակով էր խոսում եւ մոտեցել էր նրան ժպիտը դեմքին:

- Անունը չգիտեմ, ասում են՝ ամենախոշորն է...

- Սամոն է,- շշնջաց Վարդանը,- էս ինչ բան էր... էս ինչ փորձանք էր... վա՜յ, Սամո...

Այս օրերին նրանք տոնավաճառի շինությունների վրա էին աշխատում, լսել էինք, որ նաեւ խոստացված են մատակարարելու ժողովրդին:

Անմիջապես վերադարձանք:

Սաքոն կանգնել էր գրասենյակի մոտ, տեսնելով, որ տուն մտանք, եկավ:

- Ավտո վերցրու,- հարցին չսպասեց Վարդանը,- հիվանդանոց ենք գնում, Սամոն է խեղդվել:

Սաքոն ենթարկվեց, բայց դռան միջից ասաց,- կալը չցնե՞նք, նոր գնանք...

- Չէ, չէ, գնա,- ասաց Վարդանը,- կալը...

Հիվանդանոցի՝ դեպի գետը իջնող բակի անկյունում, ցածր, սպիտակ դիարանի մոտ հայեր էին հավաքվել, մոտ երեսուն հոգի: Առսենը, քնաս, հոգնած, տանջահար, թերեւս ինչ-որ չափով ցուցադրական, նստել էր գլուխը ձեռքերի մեջ, ընկերներով ու գավառակիցներով շրջապատված:

Լայն ու կարճ դուռը, վերջերս ներկված, գետնին դեմ առնելով բացվեց Վարդանի հրումից, մտանք վերջին կայանը, որտեղ կոպիտ սեղանի վրա Սամոյի դին էր՝ կեղտոտ ու թաց սավանի տակ, թուշի պես անշունչ ներբանները բաց, գլուխը սառույցի կտորների մեջ... եւ սավանի վրայից սառույցի կտորներ էին դրված մարմնին:

- Վա՜յ, Սամո ջան,- հեկեկալով փլվեց սեղանին Վարդանը,- ինչ արիր դու, անխիղճ...

Առաջին անգամ էի մեռած մարդ տեսնում այդպես մոտիկից: Իմ առաջ մարդու մարմնի մի այլ վիճակն էր, անշունչ, փայտացած, վախեցնող, բայց այդ ամենը ես ընկալում էի բանականորեն, որ այդպես պետք է լինի, իսկ մահը, թեեւ ներկա, շոշափելի, չկար, չէր զգում եւ չէր հավատում, ինչպես չէր հավատում իմ չլինելուն...

Դրսում ծխում էին անխոս, նստած կոճղերին, գետնին, կանգնած... կատարվել է՝ բոլորը զգում էին, բութ հեզությամբ ենթարկված անսպասելի դժբախտությանը, եւ նրանց միակ գործը ծխելն էր... ծխելը՝ ի մխիթարություն կամ որպես զբաղմունք:

- Ախր ո՞նց եղավ,- հարցրեց Վարդանը:

Պատմեց Մերուժը.

- Գործից հետո գնացինք լողանալու: Սամոն մտավ ջուրը. «Ո՞նց որ վախենում եմ», ասաց: Հետո ծիծաղեց ու առաջ գնաց: Լողալ չգիտեր, [illegible] էր, երեխաներն էին լողանում... Մենք պառկել էինք ափին, մեկ էլ մի երեխա գոռաց՝ խեղդվեց, խեղդվեց... Տեսանք, Սամոն չի երեւում...

- Էդ ձեւի մարդ կխեղդվի՞:

- Խեղդվել է, էլի,- մռլտաց Առսենը:

- Չկարողացաք հանել...

- Չհասցրինք:

- Այ ձեզ հայ ասողին,- թքեց Վարդանը,- ո՞նց թողեցիք աչքերիդ առաջ մարդը խեղդվի: Դու,- Խաչիկին ասաց,- ջահել տղա ես, մկաններդ ես ուռեցրել, ո՞ւմ է պետք... Ի՞նչ պատասխան եք տալու էն մարդու հարազատներին...

- Ի՞նչ անեմ, ախպեր ջան,- վհատ ասաց Խաչիկը,- լողալ չեմ իմանում, ես ո՞նց հանեի նրան, շատ հանկարծակի եղավ:

Ուժեղ Խաչիկը՝ ծանրորդի թեւերով, ինքնավստահ, համարձակ պարի հրապարակում, մեծ եղբոր պես ընկերներին հետեւող, Առսենը՝ կաշվե բաճկոնի մեջ վճռական, ամեն ինչ հաղթահարող մարդու իր տեսքով, մյուսները, վախից կամ անզորությունից չէին կարողացել փրկել Սամոյին...

- Առսե՛ն,- բրիգադիրին դիմեց Վարդանը ինքն իրեն դատավոր կարգած:

Չարացած Առսենը ձայն չհանեց:

- Նա հետո եկավ,- ասաց Մերուժը,- իրար ձեռք բռնած մտանք ջուրը... կարգին լողացող չկար, մի ռուս տղա եկավ, ուշ էր արդեն...

- Հեռագիր տվե՞լ եք,- հարցրեց Հրանտը:

- Հա, հեռախոսով էլ ենք խոսել, գալու են ախպերները...

- Օ՜ֆ,- հառաչեց Հրանտը,- հիմի ինչ վիճակի մեջ են տնեցիները... ընտանիքը մեծ է...

- Երեք տղա ունի,- ասաց Մերուժը՝ Սամոյի բարեկամը,- կապրեն, լավ թե վատ... ինչ եղավ, իրեն եղավ...

- Հա, իրեն եղավ...

- Խմա՞ծ էր երեկ,- հարցրեց Սաքոն:

- Չէ... նա խմել սիրում էր, բայց երեկ՝ չէ... հաց էլ չէինք կերել:

Սաքոն մեզ մի առանձին տեղ կանչեց:

- Մարդ ենք,- ասաց,- ամեն մեկիս կարող էր պատահել, փող հավաքենք, օգնենք:

Ամբողջ օրը մնացինք այդտեղ՝ մեր պարտքը համարելով մենակ չթողնել Սամոյին:

Քյավառցիները եկան, մարտունեցիները, սովխոզի երկրորդ բաժանմունքի բրիգադը, դիլիջանցիների բրիգադը մոտիկ գյուղից, վրացիները եկան, սովխոզի ակումբը վերանորոգող ադրբեջանցիները... Սեփական ավտոյով եկավ քյավառցի Միշան, «Ասֆալտ-Քյավառ» միավորման շեֆը, որն իր տասնհինգ բրիգադով (հարյուր հոգի) ոչ միայն հարեւան շրջանում, այլեւ Դիվինոյում էր մենաշնորհ դարձրել ասֆալտը՝ մարտունեցիներին ստիպելով անցնել շինարարության: Այստեղի քյավառցիներին հավանաբար քիչ էր հաջողվում տեսնել նրան, պաշարեցին կանաչ «ժիգուլին» զանազան պահանջներով, որոնցից յուրաքանչյուրին հետեւում էր կարճ ու որոշակի պատասխանը՝ կլինի, կզանգեմ, կասեմ, կբերեմ... Արտադրական խորհրդակցությունն անցավ դիարանի ճանապարհով (այսօր քանի՜ անգամ էր բացվել այդ դուռը, Սամոյի փոխարեն ես չէի դիմանա) եւ անսպասելի շարունակվեց ներսում, դիակի մոտ... Դուրս գալուց հետո Միշան բարեհաճեց երկու րոպե մնալ մեզ հետ, մի քանի անգամ ծըն-ծըն արեց գլուխն օրորելով ու հարցրեց Առսենին.

- Ավտո վերցրե՞լ եք:

- Զելինովը խոստացել է...

- Ո՞ւր եք տանելու:

- Բառնաուլ:

- Ես կասեմ, Նովոսիբիրսկ կտանեք... Դեմքդ ծանոթ է,- Ռազմիկին ասաց Միշան, երբ արդեն ուզում էր գնալ:

Հազիվ թե ֆրանսիացի զինվորը նույն խոսքը Նապոլեոնից լսելով այդչափ ուրախանար:

- Հա,- ասաց Ռազմիկը,- Ղազախստանում ենք տեսել իրար:

- Ղազախստանում որտե՞ղ...

- Կալկամանում:

- Մինասի հետ էի՞ր:

- Հը:

- Դու գիտե՞ս, որ պարտք մնացիք մեզ:

- Ի՞նչ պարտք:

- Ձեր գարաժը մենք սարքեցինք... Ուզում էին ձեզ դատի տալ, բայց ես հանձն առա, որ կսարքեմ:

- Կռան-բալկեն մտա՞վ...

- Չմտավ, մտցրինք...

Սաքոն Միշայի հետ առանձին խոսելու բան ուներ, սպասեց մինչեւ ավտո նստի, նոր մոտեցավ:

Երեկոյան բժիշկը, չհամաձայնելով սպասել հարազատներին, հերձեց դիակը... Պարզվեց, որ ջուրը թմբկաթաղանթը վնասելով լցվել է ականջի խոռոչը... Նման դեպքերում մարդը զրկվում է կողմնորոշվելու ընդունակությունից (այնտեղ մազանոթ բջիջներ կան, որոնք ընկալում են մարմնի շարժումներն ու դիրքը), երբեմն էլ սիրտը կանգ է առնում, որը եւ տեղի էր ունեցել...

Բժշկական եզրակացությունը, պարզունակացված որոշ չափով, որպեսզի հասկանալի լինի, նոր ծննդների տեղիք տվեց:

- Ես ասում էի, որ սիրտն է պայթել,- ասաց Հրանտը:

- Սուտ է,- բժշկի խոսքին չհավատաց Մերուժը,- էս փորոտիքի տեր մարդու սիրտը կպայթի՞:

Նրանք բրեզենտե պարկի մեջ ամփոփված զանգվածը տարան թաղելու:

Պառավ սանիտարուհին Սամոյի շորերը, որ երեկվանից ընկած էին այդտեղ, մտցրեց փորն ու կարեց... Կոպիտ ու պարզ գործողություններ:

Վարդանը սափրեց նրան:

Լավ է, այս ամենն ավելի շուտ եղավ, քան պետք է լինեին: Ավտոկայանում հերթապահող ջահելների ուղեկցությամբ եկան Սամոյի եղբայրները: Երկուսն էին, Սամոյին նման, ճանապարհի հոգնությունը վշտի մեջ մոռացած, ինչ-որ չափով նաեւ հակառակը, գալիս էին նրանք հիվանդանոցի բաժանմունքների նեղ արանքով, սխալի, թյուրիմացության անհեթեթ հույսն էլ չունենալով, որովհետեւ զուգակցվել էր անունն այդ ցածր, սպիտակ շենքի, որի մոտ բազմաթիվ մարդիկ էին հավաքվել, եւ ցինկե դագաղն էր դրված, կապտասպիտակ, դատարկ, բայց պարզ, թե ում համար...

Մի եղբայրը «ախպեր ջան» գոռալով վազեց կորացած, ձեռքը գրեթե գետնահարշ, ծռմռված դեմքով... Մերուժը հապճեպ ընդառաջ գնաց, մի քանի հոգի էլ մյուս եղբորը բռնեցին, ներս տարան...

Կեսգիշերն անց գնացին, Մերուժը խցիկում նստեց, եղբայրները վերեւ ելան, Սամոյի ցինկե դագաղի մոտ...

10

Շուտ արթնանալով գնացինք տոնավաճառ: Գետափին, երկար, բնական փողոցում, երկու գծով շարված փայտաշեն կրպակներ (Սամոյի վերջին աշխատանքը), ավտոխանութներ ու սովորական բաց բեռնատարներ, բացօթյա ճաշարան, գարեջրի ու սննդի կետեր, նույնիսկ պաղպաղակ, որ մինչ այդ չէինք տեսել Դիվինոյում, կանաչների վրա գլորվող գարեջրի տակառներ, սիբիրցի կարմրադեմ մուժիկներ զույգ շշերի կանչով տոգորված, հաստ ու ճղճիմ կանայք, հաստ ու համեստ կանայք, ջինս որոնող աղջիկներ եւ Անդրկովկասի բնակչության մի որոշ տոկոսը... Ահա Դիվինոյի մեծ տոնավաճառը, որը լինում էր տարեկան մի անգամ, հուլիսին, եւ որը փաստորեն Սամոյի մահվան պատճառը եղավ:

Սաքոյի գնումներն առեւտրականին էին մասնում, Հրանտին հարսի զուգս էր պետք, Ռազմիկը, արդուզարդին ու կահավորանքին քաջատեղյակ, աղջկա օժիտն էր լրացնում... Դավթի չափսով ոչինչ չկար, առաջին անգամ դժգոհեց քաշից, նա էլ կնոջը վերարկու գնեց... Ես էի անհաջողակը, թե՞ անճարակը... բայց շուտով գրքերի կրպակին հասա, անմիջապես միացա հերթին ափսոսալով, որ միանգամից այստեղ չեմ հայտնվել... Պետենոս Ինան էր վաճառողուհին, հիշարժան կարճ շրջազգեստով, որը, ինչպես միշտ, խնամարկյալներին տիրություն չէր անում... Չէի ուզենա երեւալ աչքին, բայց նրա պատճառով ինչո՞ւ զրկվեի գրքերից, եւ չեզոք մի արտահայտություն տալով դեմքիս, իբր մենք այստեղ պաշտոնական հարաբերության մեջ ենք, դանդաղորեն շարժվում էի հերթի հետ...

-Հաջորդը,- ասաց Ինան ձեռքի շարժումով, որը կարծես քշում էր առեւտուրը վերջացրած գնորդին:

Հաջորդը ես էի:

-Լսում եմ,- ասաց Ինան:

-Ֆոլկներ...

-Վերջացավ:

-Եսենին...

-Վերջացել է:

-Եսենին,- կրկնեցի աչքս դպրոցական պայուսակի տակից երեւացող գրքին:

-Դա ինձ է:

-Բայց այնտեղ մեկն էլ կա...

-Արագացրե՛ք,- ձայնեցին հերթի միջից:

-Ի՞նչ եք սպասում:

-Սա վերցրու,- Ինան անցավ համոզելու՝ Գոգոլի գիրքը դեմ անելով,- շատ լավ գիրք է...

-Գոգոլ չեմ ուզում... խնդրում եմ Եսենինի «Բանաստեղծությունները»,- այդպիսի համառություն չէի սպասում ինձնից, թեկուզ գրքի համար:

Ինայի քնքուշ բերանից մի բառ թռավ, բայց համոզված չէի, որ ճիշտ եմ լսել:

-Երկուս ու կես,- շպրտեց նա:

-Ես չեմ վերջացրել:

-Էլ ի՞նչ ես ուզում:

-«Ոճիր եւ պատիժ»...

-Սրան տես... Դոստոեւսկի է կարդում, այնտեղ բեռնի մասին չկա գրված:

-Վերջացրեք վերջապես,- ասաց մի գեր կին, որը պայուսակը պատրաստ պահած իր հերթին էր սպասում:

-Անդրեեւ,- շարունակեցի ես:

-Թալանեց,- տրտնջաց գեր կինը,- ինչո՞ւ եք այդքան գիրք տալիս նրան, Լավրովա:

-Ես ամեն գրքից մի հատ եմ վերցնում,- ասացի,- մի՞թե չի կարելի:

-Իսկ մեզ ոչինչ չմնա՞...

Մինչ Ինան կհաշվեր, երկու ձեռքով գրքերը կրծքիս սեղմած նայում էի, թե չկա՞ արդյոք էլի ինչ-որ լավ գիրք, եւ գտա:

-«Իտալական պատմվածքներ»... դա էլ տվեք: Դուք չե՞ք առարկում,- կեղծավորաբար դիմեցի գեր կնոջը:

-Այդ ոչինչ... վերցրեք ինչքան կուզեք:

-Ինչո՞ւ,- ընդվզեց մի տղամարդ,- ինձ էլ են շախմատային գրքեր պետք:

-Դե դրանից լինի է,- ասաց գեր կինը,- Եսենինը վերջացավ... տուր ինձ այդ գիրքը, մանկիկս,- փաղաքշեց նա:

-Երեւանից կուղարկեմ,- խոստացա ու գրքերը գրկած դուրս սողոսկեցի հերթի միջով:

Հաջորդ գնումը՝ ուսափոկով պայուսակը, թաքցրեց գրքերը հետաքրքրասեր ու կարծես նաեւ զարմացական հայացքներից, իսկ պարունակությունը վերնաշապիկներն ու փողկապը լրացրին:

Մի տեղ հենց նոր էին գարեջուր ստացել, հերթ չկար, ափսոս էր բաց թողնել նման հնարավորությունը, երկու գավաթ վերցրեցի ու մեկը դատարկելով արագորեն, որպեսզի հավաքվողներին բողոքի առիթ չտամ, լավագույն զբաղմունքին անցա՝ կում-կում գարեջուր խմելով մարդկանց դիտելուն...

Ծանոթ արմունկ երեւաց... Դիմովիչը, միշտ պատրաստ թեւանցուկի, պիջակի մեջ քրտնախաշված, գալիս էր ակներեւաբար գարեջուրը նպատակ ունենալով:

-Դիմովիչ,- ձայն տվեցի:

-Օ՜... դու ես,- մոտեցավ նա,- բարեւ...

-Բարեւ, Դիմովիչ:

-Խմո՞ւմ ես,- հեգնեց նա:

-Գարեջուր... խմե՞նք:

-Հա... պետք է այդ գործով զբաղվել:

Ես իմ գավաթը տվեցի լցնելու եւ մեկն էլ խնդրեցի:

-Բան չե՞ս առել,- հարցրեց Դիմովիչը:

-Չէ, շատ է ժողովուրդը:

-Գյուղացիները վրա են տվել... նույն արդյունքն է, ինչ կար խանութներում... Լավն էր,- շուրթերը լիզելով ասաց նա,- սիրում եմ գարեջրի հոտը...

-Մի-մի հատ էլ խմե՞նք:

-Ուրեմն սիրո՞ւմ ես գարեջուր:

-Այո:

-Իսկ օղի՞:

-Չէ, միայն գարեջուր:

-Մի շիշ կա մոտս, գնանք խմենք:

-Օղի՞:

-Հա, գիտե՞ս ինչքան լավ է խմվում գետափին:

-Շոգ է, Դիմովիչ:

-Արի, արի... շոգին օղի խմելը քար բարձելուց դժվար չէ:

Դիմովիչը բաժակներ ճարեց, գնացինք գետափ:

-Այստեղ է խեղդվել ձեր ընկերը,- ասաց նա,- ուղիղ մեր դիմաց, մոտ տասնհինգ մետր հեռու ափից...

-Այդքա՞ն մո՞տ...

-Այո... փոս է այնտեղ, «աղջկա փոսը»... խմագիր տեղը: Քսան տարի առաջ մի աղջիկ է խեղդվել, առաջին զոհն էր, մնաց անունը, շատերն են խեղդվել այդտեղ, ձեր ընկերը ութերորդը եղավ:

-Մի՞թե հնարավոր չէ լցնել այդ փոսը:

-Հնարավոր է, բայց գետը բազմաթիվ փոսեր ունի, ո՞ր մեկը լցնես:

-Սա ութ հոգու կյանք է տարել, եթե առաջին դեպքից հետո... երկրորդից հետո լցնեին, մնացածները կփրկվեին...

-Ի՞նչ գիտես, թե կփրկվեին...

Դիմովիչը նստեց կոճղին ու բացեց շիշը:

-Ճանաչո՞ւմ էիր նրան, Դիմովիչ:

-Տեսել էի, աղմկոտ մարդ էր, ուրախ... եւ դժբախտ... անունն ի՞նչ էր:

-Սամվել:

-Առաջին բաժակը նրան,- Դիմովիչը օղին խառնեց գետի ջրին,- ի ծնե դժբախտ մարդիկ կան, մաշված կյանքով ապրող, եւ կան մարդիկ, ում դժբախտությունն անսպասելի է հարվածում... Կաթիլի տանջա՞նքն է ծանր, թե՞ կիսաս պահը...

-Տառապանքին կարելի է դիմանալ,- իսկ այդ պահը... ախր դա վերջն է...

-Դիմանա՞լ... հը... տառապանքին չեն դիմանում, ենթարկվում են:

-Բայց չեն մեռնում:

-Երբեմն մեռնում են... Լավ է, որ հույս ունես դիմանալու,- դանդաղ ասաց նա,- ասենք, ես էլ էի քո տարիքին հոխորտում:

-Մի՞թե դու չես դիմացել, Դիմովիչ:

-Ի՞նչ է նշանակում դիմանալ կամ չդիմանալ... Ինչպես տեսնում ես, կենդանի եմ, աշխատում եմ... եւ խմում այս գարշանքը,- ողը նա արեց:

Խմեցի:

-Լավ գնա՞ց:

-Տաք է...

-Ոչինչ, տաք օղին իր համն ունի:

Շատ զզվելի համ էր:

-Ձեզ մոտ դու ինչ ես անում,- ծխախոտի տուփը բացելով հարցրեց նա:

-Դժվար է ասել:

-Ինչո՞ւ... չէի՞ր աշխատում:

-Աշխատում էի, բայց շարունակելու միտք չունեմ:

-Մասնագիտություն ունե՞ս:

-Ժուռնալիստ եմ... էի:

-Ավարտե՞լ ես:

-Այո, պարապ էի, մի քանի ամիս աշխատեցի:

-Չե՞ս սիրում:

-Սիրեցի...

-Թե՞ չկարողացար:

-Թերեւս:

-Դե այդ երկուսը սովորաբար միմյանցով են պայմանավորված... հետո՞, մտադիր ես մյուս տարի էլ գալ:

-Ոչ...

-Իսկ ինչ ես անելու:

-Կգտնեմ մի բան:

-Մի բան միշտ կարելի է գտնել, հարկավոր է գտնել այն, ինչ քեզ է պետք:

-Հիմա ինձ այս գարշանքն է պետք:

-Անշուշտ,- ոգեւորվեց Դիմովիչը,- ես ուշացնում էի, որ առաջին բաժակից հետո շունչ քաշես:

Ուրբաթ օրերին

-Դու վիրավորում ես ինձ, Դիմովիչ:

-Ներողություն,- ծիծաղեց նա,- հիմա, հիմա...

-Կենացդ, Դիմովիչ:

-Ոչ, այսօրվա բոլոր բաժակները, թեկուզ խմողները չիմանան, դժբախտին են օգնելու:

-Այո,- մռմռացի ես,- հանգստություն նրա ոսկորներին:

-Հանգստություն նրա հոգուն... եւ թող պարծենա նա, ով չի կրելու նույն խաչը... այո, սա է միակ մխիթարությունը... եւ արդարացումը, որ նա մեռել է, իսկ մենք ապրում ենք...

-Մենք մեղավո՞ր ենք:

-Անպայման: Ողջերը միշտ մեղավոր են մեռածների առաջ, երջանիկները մեղավոր են դժբախտների առաջ, գեղեցիկները՝ տգեղների, հաջողակները՝ ձախորդների...

-Հերոսները՝ վախկոտների՞, ազնիվները՝ խաբեբաների՞...

-Վախկոտներն ու խաբեբաները զրկված մարդիկ չեն, ես խոսում եմ զրկվածների մասին, զրկվածների ու մերժվածների... Դժբախտ են սովածը, հարբեցողը, չսիրվածը, բայց ամենադժբախտն այն մարդն է, ում վիճակը անբաժան է իրենից, որ կրում է տարիներ շարունակ, թաքցնելով ուրիշներից, մենության մեջ, հիշողություններից խուսափելով, որովհետեւ այդ հիշողությունները ուրիշ կյանքից են, որովհետեւ այդ հիշողությունները վկայում են, թե ինչպիսի կյանք է ունեցել եւ ինչպիսին է հիմա... Սովածը կկշտանա, հարբեցողին բախտը կժպտա, չսիրվածն էլ գուցե երջանկանա, բայց ինչ անի անհույս մարդը, անբուժելի հիվանդի պես անհույս մարդը, որը զրկված է ոչ թե մի բանից միայն, այլ զրկված է ընդհանրապե՜ս...

Դիմովիչը նորից ծխախոտ վառեց:

-Տուր ես էլ ծխեմ,- ասացի:

-Քանի՞ տարեկան ես,- հարցրեց նա:

-Քսաներեք:

-Ուշ ես սկսում,- հեգնեց սովորության համաձայն:

-Ես ամեն ինչ էլ ուշ եմ սկսել, շատ բաներ դեռ չեմ սկսել...

-Ինչքան ուշ, այնքան լավ... հիմա ո՞րն է ավելի ահավոր՝ անհույս գոյությո՞ւնը, թե՞ պատահական, հանկարծակի մահը:

-Մահը, Դիմովիչ:

-Ես ցանկանում եմ, որ կյանքը հակառակը չապացուցի... սարսափելի է դա... բայց գիտե՞ս, սարսափելի է եւ լավ, որովհետեւ ազատում է մահվան սարսափից...

-Ուրեմն պետք է ապրել դրա մասին չմտածելով, իսկ վերջում, մեկ-երկու տարի, ընկնել հուսահատության մեջ, որ մահը սարսափելի չթվա...

-Ապրես,- ծիծաղեց Դիմովիչը,- այդպես ապրում ենք բոլորը, միայն թե չգիտեմ, ով ինչպես է մեռնում... ոչ ոք չգիտի, որովհետեւ ոչ ոք չի փորձել... Ենթադրում եմ, որ մեռնելու պահին խելագարվում են...

-Եվ հուսահատվածնե՞րը...

-Չգիտեմ... վերջացնենք այս շիշը, շատ մնաց արեւի տակ:

-Ես չխմեմ, Դիմովիչ:

-Ինչ ես ասում:

-Հարբած եմ արդեն:

-Իսկ ես խմում եմ ու բթանում, ուրիշ բան չկա... վերցրու:

-Իսկապես հարբած եմ, Դիմովիչ:

-Եվ ես հավատացի, որ հարբածը խմիչքից կհրաժարվի:

Այդ բաժակից հետո գետի խշշոցը այնպես հաճելի դարձավ, որ թերեւս էլի խմեի, եթե լիներ:

Դիմովիչը խմեց դանդաղ, վայելչորեն, ինչպես միայն ինքն էր խմում:

-Մի քիչ պարզվեց աչքերիս առաջ:

-Իսկ եթե մի շիշ էլ խմենք...

Ասացի ու վախեցա, թե ինչ եմ ասում:

-Տեղ եմ գնալու,- ասաց Դիմովիչը,- բացի դրանից, հիմա ընդմիջում է պետք... Պայուսակդ վերցրու, այսօ՞ր ես գնել:

-Այո:

-Ուրիշ ոչինչ, ասում ես, չես գնել:

-Գրքեր...

-Ի՞նչ գրքեր:

-Դոստոեւսկի, Անդրեեւ... էլի մի քանիսը...

-Տես, ինչ անուններ են,- ծիծաղեց Դիմովիչը,- ես էլ եմ գրող, գիտե՞ս:

-Անշուշտ,- մրթմրթացի ես միանգամից չհասկանալով նրա ասածը:

-Ինչը անշուշտ:

-Իհարկե... գրող ես դու, Դիմովիչ... եթե կա «Ստորացվածներն ու անարգվածները», ինչո՞ւ չլինի «Զրկվածները եւ մերժվածները»:

-Եվ ես դա գրել եմ, ավելի ճիշտ, արտասանել եմ, որովհետեւ ես «բանավոր գրող» եմ... ինչքա՜ն հատորներ եմ բաց թողել օդի մեջ, ափսոս... Հենց քարհանքում մենակ եմ լինում, լինգը ձեռքիս սկսում եմ ստեղծագործել...

-Լինգո՞վ... դու հանճարեղ գրող ես, Դիմովիչ, լինգով գրածը դարեր կմնա...

- Ծաղրո՞ւմ ես,- ծիծաղեց Դիմովիչը,- արժեր քեզ հետ մի շիշ էլ խմել:

-Ես պատրաստ եմ:

-Հետո... կխմենք: Դու հավանաբար մտածեցիր, որ այն ասածը, անհույս դժբախտի մասին, ինձ է վերաբերում...

-Ոչ, Դիմովիչ, միգուցե դու ձախորդակ մարդ ես, բայց անբուժելի, անհույս հիվանդը չես, դիմացկուն ես դու, Դիմովիչ:

-Անկե՞ղծ:

-Ես միշտ ջանում եմ անկեղծ լինել:

-Բացարձա՞կ անկեղծ:

-Այո:

-Հնարավոր չէ, եւ պետք էլ չէ... անկեղծ եղիր այնքան, որ մարդկանց վնաս չտաս, դրանից ավելը դաժանություն է... քարոզներով եմ խոսում, չէ՞... տարիքից է... Դե, ամեն ինչ կարգին է...

-Անշուշտ:

-Ե՞րբ ես գալու քարի:

-Չգիտեմ:

-Եվս մի խորհուրդ, եթե կարելի է:

-Լսում եմ:

-Էլ չխմես այսօր... հիմա դու այն վիճակի մեջ ես, որը միայն անսովորներին է պարգեւվում... եթե շարունակես, գուցե չխմես այլեւս, իսկ խմիչքը մարդուն պետք է... ինչքան կինը... չմոռանալով, որ կինը նույնպես մարդ է...

Գնաց Դիմովիչը գետափով, ծուռ արմունկը տնկած, փոքրիկ, կարմիր ճաղատով, առույգ... բայց արդեն անկարող ցավը թաքցնելու:

Տոնավաճառը շարունակվում էր:

Մյուս գյուղերից եկածները մեկնում էին իրենց բեռնատարներով, հերթերը նվազել էին, բայց հիմնական զանգվածն առաջվա պես լփլփում էր այգում պակասողների փոխարեն նոր մարդկանցով համալրվելով, որոնցից շատերը գալիս էին արդեն ի սեր փրփրածին երջանկության, որի շորշոփներն այսօր զգացի առաջին անգամ...

Մի հոգի քանյոթ կոպեկ ուզեց ինձնից, կտայի, եթե մուրացկան լիներ, գարեջրով թրջեցի չորացած բերանս, քիչ հետո մի գավաթ էլ հաճույքով խմեցի Դիմովիչի խրատը մոռացած (նրա տարիքը խրատելու իրավունք էր տալիս, իմը՝ խզճալու), երրորդից հետո գրախանութի մոտ հայտնվեցի... Ինան ու երկու աղջիկ երշիկ էին ուտում, Ինան լիմոնադի շիշը ձեռքին, շուրթերը բաց, կզակը՝ նույնպես, նայում էր ինձ... Եթե բարեհաճել էի, պիտի խոսեի... իսկ ինչո՞ւ չմտածի, որ գրքերին եմ նայում... բայց գիրք չկար, տախտակները ծածկող թուղթն էլ էին վերցրել... Քանի որ գիրք չկար, Ինայի պեպեններին էի նայում անչափ հետաքրքրված, թե դրանցից կա՞ն արդյոք կրծքի վրա... Կարծես չէի տեսել նրան գետափին, լողազգեստով, եւ չէի զննել սիրահարված շախմատիստի բծախնդիր հայացքով:

Ինան շիշը բռնած ձեռքով սրբեց կզակը, առաջ եկավ ուղղակի նայելով աչքերիս:

-Ի՞նչ ես ուզում,- հարցրեց:

-Գիրք...

Բարեբախտաբար ամենակարճ պատասխանը գտա:

-Գիրք չկա:

-Իսկ վաղը ստանալո՞ւ եք նոր գրքեր...

Կարծես ոչինչ, սահուն ստացվեց:

-Ոչ:

-Վաղը չե՞ք աշխատելու:

-Ոչ:

Հիմար հարցերը վերջացան, անհրաժեշտ էր կամ չքվել, կամ անցնել որեւէ խոսակցության, մինչդեռ ոչ մեկը չէի անում, կանգնել էի հանգիստ, հայացքս նրա կանաչ աչքերին, որոնք նայում էին ծաղրանքով, բայց մի ուրիշ բան էլ կար նրանց մեջ, եւ այդ մի բանն էր ինձ պահում:

-Ուրիշ հարցեր չկա՞ն,- խոսեց Ինան շիշը մատների մեջ պտտելով:

Հարց կար, պեպենների տեղաբաշխման մասին, շիշն էր վախեցնում:

-Դե...

-Կգա՞ք այսօր կինո...

Ամենայն հավանականությամբ Ինայի հոնքերը թեւավոր չէին (եթե ուներ), բայց պեպենները խլվլացին... խորքում ուտելն ընդհատվեց:

-Կինո՞,- քմծիծաղեց Ինան:

-Այո...

-Ինչո՞ւ:

Անտանելի էր, երբ դպրոցում հարցնում էին՝ ինչո՞ւ դասը չես սովորել... Իսկ ի՞նչ պատասխանեի այս հարցին. որ ուզում եմ ռուսերենը յուրացնել... նրա օգնությամբ...

-Ինչո՞ւ կարծեցիր... երեւի քիչ ես խմել, թե չէ ավելի համարձակ կլինեիր:

-Համարձակության համար չէ, որ խմել եմ,- ամոթահար քրթմնջաց տղեկն ու հեռացավ:

Վերլուծելու ժամանակ չեղավ (շախմատային հիվանդություն է. առիթի դեպքում սկսվում է հաշվարկը. ինչո՞ւ, ի՞նչը, բայց, քանի որ, ուրեմն եւ այլն), Շուլային տեսա մի ավտոյի մոտ, կանչեց ինձ.

-Արի, Մոծակ ջան, լավ բաներ են ծախում:

-Ինչ ես առնում,- հարցրեցի մոտենալով:

-Սոսիս եմ առել...

Բայց ձեռքինը սովորական կաշվե բաճկոն էր:

-Սոսիսն ի՞նչ է, Շուլա...

-Մոծա՜կ,- աչքը ճպեց նա,- ես էլ գիտեմ դու խելք ունես... տղիս անունն է Սոս, արա...

Այս շեշտված «արան» նշանակում էր, որ երեւանում ապրելով ես զրկվել եմ խելքից:

-Լավն է,- ասացի մեղքս քավելու համար,- բարով մաշի...

-Մեծն էլ կա... կուզե՞ս...

-Չէ, ես կաշվե շոր չեմ սիրում:

-Ինչի՞...

-Եսիմ... ճռճռում է, խշխշում է...

-Հը-հը... նորություն իմացանք...

-Սոված չե՞ս,- շտապեցի ընդհատել նրան, որովհետեւ գիտեի, եթե հասավ «նորությանը», ձեռ է առնելու,- արի գնանք ճաշարան, համ էլ գարեջուր կխմենք...

-Է՜, դու խմած ես արդեն...

Տեսնողը կռահում էր, իսկ ես կարծում էի, թե կարողանում եմ թաքցնել:

-Աչքերդ խժի-բժի են եղել... ո՞ւմ հետ ես խմել:

-Դիմովիչի հետ, քարհանքի աշխատողի...

-Մենք Դիմովիչի չափ չկա՞նք, հետներս չես խմում...

-Արի... ուտելու բան էլ վերցնենք, գնանք գետափ:

-Չէ՜, ես խմելուց եմ փախել:

-Մերո՞նք են խմում:

-Մերոնք, Արսենի բրիգադը, քյավառցիք, քանի հոգի էլ ուրիշ... դիլիջանցի են... Առաջ ուզեցին հաց ուտել, հետո անուն դրին, թե Սամոյի հոգեհանգիստն է, վերջում դարձավ քեֆ... ձեռները գցել են... չեչենների հետ կռվան...

-Ո՞վ, մեզնի՞ց...

-Չէ, էլի մենք չթողինք... Այ էս տղեն էր, Արամ,- Շուլան աչքերով ցույց տվեց մի կնոջ հետ եկող շիկահեր չեչենին, որն ըստ երեւույթին ուզում էր մոտենալ մեզ, իսկ կինը արգելում էր:

-Խմա՞ծ է:

-Հա, դու էս վերցրու...

Չեչենը մոտեցավ, նրա հետեւից՝ կինը:

-Ծխելու բան չունե՞ս, հայրենակից,- Շուլային դիմեց նա:

Նման սկիզբը հանգստացրեց կնոջը:

Շուլան լուռ հանեց տուփը:

-Դու տեսար, որ ես մեղավոր չէի,- ասաց չեչենը,- ճի՞շտ է:

-Ճիշտ է,- համաձայնեց Շուլան:

-Բայց դա նշանակություն չունի, ես պարտավոր եմ ներողություն խնդրել... Այն մեկից ներողություն չեմ խնդրի, երեսին էլ կասեմ... բայց հիմա ինձ մեղավոր եմ համարում, որովհետեւ դուք հավաքվել էիք ձեր ընկերոջ հիշատակը հարգելու, իսկ ես կռվի պատճառ եղա... Գնանք ձերոնց մոտ, ես բոլորի ներկայությամբ կասեմ...

-Ռաֆիկ,- նորից անհանգստացավ կինը,- վաղը կասես:

-Ինչի՞ համար ներողություն խնդրես, երբ դու մեղավոր չես,- լուրջ, ինչպես միշտ, երբ ռուսերեն էր խոսում, եւ զարմանալի լավ էր խոսում, ասաց Շուլան,- նրանք ուրիշ տեղ են աշխատում, մենք ենք այստեղ, մենք էլ ավելի լավ ճանաչեցինք իրար:

-Հայերին ես նոր չեմ ճանաչելու, բանակում, ինստիտուտում ես հայ ընկերներ ունեցել եմ, այստեղ նույնպես շատերը գիտեն ինձ... Իսկ նա դանակ է քաշում, իբր ես վախեցա...

-Դուք մեզ ներեցեք,- ասաց կինը,- զբաղեցրինք ձեզ:

-Մի խոսքով, հայրենակից ջան, մեր ծանոթությունը այսքանով չի սահմանափակվի, համոզված եմ... Կինս էլ խանութում է աշխատում, «չոր օրենքի» ժամանակ կդիմեք առանց քաշվելու: Հիմա ասա, դու ինչո՞ւ ձեռքիդ կապոցը տվեցիր նրան, երբ մոտեցա... Ձեռքերդ էիր ազատո՞ւմ:

Շուլան ծիծաղելով խփեց նրա ուսին, Ռաֆիկը նույն կերպ պատասխանեց, գնացին ամուսինները:

-Լավ տղա է,- ասաց Շուլան:

-Ո՞վ է դանակ քաշել:

-Գնանք, կտեսնես... թե որ մինչեւ հիմի մնացել են...

Շուլան նույնպես առավոտյան ոչինչ չէր գնել, այժմ, քանի որ հնարավոր էր ազատորեն մոտենալ ու տնտղել ապրանքները, գրեթե ամեն խանութում մի բան գտնում էր, շուտով ստիպված եղա մի մասը վերցնել:

-Ի՞նչ ես անում այդքանը,- հարցրեցի,- ծախելու համա՞ր ես առնում:

-Ես հո Սաքոն չեմ,- վիրավորվեց նա,- չորգլուխ մարդը, ոնց որ դու,- ծիծաղեց,- ստեղ ձմեռ է, չգիտե ինչ է երեխեքին ուրախացնելը... ընտանիք ունենաս, քաղցրությունը կզգաս...

Իբր Շուլայի ծաղրը քիչ էր, անտանելի հարվածի ենթարկվեցի: Վերարկու էի փորձում, մի կին հարցրեց.

-Ի՞նչ չափսի է այդ վերարկուն, երիտասարդ, հիսո՞ւն...

-Ոչ,- պատասխանեցի:

-Հիսունե՞րկու...

-Ո՛չ, հիսունչորս:

-Նույնիսկ հիսունչո՞րս... անհավատալի է...

Բարեբախտաբար Շուլան առաջ էր անցել եւ վկա չեղավ, թե ինչպես են վերաբերվում իմ հարյուր ութսուն սանտիմետրանոց արժանապատվությանը:

Վերջին խանութներից քիչ հեռու, որն արդեն այգի չէր, այլ անտառ, ծուռումուռ շրջանով նստել էին հայերը բազմաթիվ դատարկ եւ մի քանի դեռ լի շշերի վկայությամբ հաստատելով Շուլայի խոսքը, որ իրենց արածը, իսկապես, գրեթե կապ չունի դժբախտ դեպքի հետ: Քյավառցիները չկային, Արսենի բրիգադից ինքն ու Աշոտն էին, մերոնք, դիլիջանցիները, որոնք Վանովոյից էին եկել: Նրանցից մեկը, որի կողքին նստեցինք, խոզանը երեսին, կանաչ լայնեզր գլխարկով, վերնաշապիկի կոճակներն արձակ, կարծես անբարյացակամորեն նայեց ինձ:

-Դու ո՞վ ես,- ասաց,- ես քեզ նոր եմ տեսնում:

-Արամն եմ:

-Չհասկացանք, ախպեր ջան,- սեփական անձը, իհարկե, հոգնակիով,- ո՞ւմ բրիգադից ես:

-Մեր,- ասաց Շուլան:

-Սերգեյի՞... հա, եղավ, ախպեր ջան, ցավդ տանեմ... հո չնեղացար...

-Չէ:

-Առ էս բաժակը,- հավանաբար հենց իր, մեջը փշուր,- մի բան ասա մեր անբախտ ընկերոջ հիշատակին...

-Չեմ խմում,- ասացի:

-Իյա՜...

-Սոված է, թող հաց ուտի, հետո,- ասաց Շուլան:

-Ճաշարան չի եկել՝ հաց ուտի... էդքան շնորհք չունի՞, երկու բառ ասի...

-Մնաց,- սաստեցին նրան,- ջահել է, չգիտի կարգը...

-Բան չկա, Արամ,- ականջիս տակ խոսեց Շուլան,- ձեն չհանես:

-Վերցրու,- ձեռ չէր քաշում Մնացը:

-Դու էլ վերցրու, էլի,- նետեց Արսենը,- չմեռար մի բաժակով:

-Խմի, խմի, ախպեր ջան,- մի ձայն եւս հնչեց:

Իսկ ես կողի ընկած գլուխս օրորեցի:

-Հայ չե՞ս դու,- բացականչեց Մնացը,- թե որ չխմեցիր, հայ չես ուրեմն:

Նրա դեղնած եղունգից եւ մատից սիրտ խառնող հոտ էր գալիս:

-Չեմ խմում,- կրկնեցի հետ մղելով նրա ձեռքը, բաժակն ընկավ:

Մնացը հայացքով չափեց ինձ,- անշնորհք տղա ես,- թքեց,- որտեղացի՞ ես...

-Քեզ ինչ,- կոպտեցի ես:

-Ինչ ասացի՞ր...

-Ինչ որ լսեցիր:

-Էն ինչ են գոռգոռում իրար վրա,- ասաց Սաքոն,- Արամ, ինչ է եղել... Մնաց...

-Մնա՛ց,- Արսենը նույնպես մոտեցավ,- ինչ ես ձենդ գլուխդ գցել...

-Ձեր ջահելին լավ չեք դաստիարակել,- դուրս տվեց Մնացը:

-Մեր ջահելը դաստիարակված է,- ասաց Սաքոն,- ասա տեսնեմ, ինչ է եղել...

-Հեչ, եղածը բան չէ,- տեսնելով, որ մենք չենք խոսում, պատասխանեց Շուլան:

-Չի խմում, թող չխմի,- ասաց Արսենը,- ինչի՞ ես գոռում:

-Ոնց թե...

-Արի,- քաշեց նրան Արսենը,- քեզ բան պիտի ասեմ:

-Թող,- դիմադրեց Մնացը:

Արսենը ձեռքը գցեց նրա մեջքով ու տարավ:

-Քեզ հո բան չասաց,- հարցրեց Սաքոն:

-Չէ:

-Խմած է, քիչ առաջ էլ չեչեններին կպավ...

Արդեն կռահել էի, որ նա է եղել:

-Լավ է, ենթարկվեց Արսենին,- զարմացավ Շուլան:

-Արսենն է նրանց գործ տվել... մի ամիս պարապ ման էին գալիս շրջանով մեկ:

-Ձրի՞,- հարցրեց Շուլան:

-Հա, ձրի... հավասար ընկեր է հետները... ամիսը երկու անգամ գնա, չգնա...

-Արսենը տամա եղավ,- ասաց Շուլան Սաքոյի գնալուց հետո,- բայց ձեր գյուղացին էլ բաց տեղ պառկողը չէ... շատ խորամանկ է...

-Ինչ գիտես:

-Օ՜... ես աչքս գցեմ մարդու երեսին, վռազ կջոկեմ, ինչ մարդ է... Սաքոն կուզիկ է ու ծուռիք, խորամանկության նշան է: Տես, Մնացի աչքերը իրար մոտիկ են, քիթը տնկված է, խելք չունի...

-Դու լավ գրքաց կլինեիր, Շուլա:

-Սարասակցիք են գրքաց,- մեր գյուղում, իրոք, մի նշանավոր գրքաց կար,- իսկ ես խելացի մարդ եմ,- աչքը ճպած,- ամեն ինչին վրահասու, ամեն ինչ հասկացող... հիմի, օրինակ, ես գիտեմ, որ մեր մնալը չարժե... լցվել են իրար գլխի: Մնացն էլ նորից ձենը գցել է...

-Վախենում ես կռի՞վ անի...

-Տեղը որ գա, հողոց հոգի կկորցնեմ... բայց ավելի լավ չէ՞ գլխացավանքից հեռու մնանք:

-Գնանք,- համաձայնեցի ես:

Շարունակությունը՝ մայիսի 25-ին

«Սեւիլիան» ՈւԵՖԱ-ի կրկնակի գավաթակիր

Իսպանական «Սեւիլիան» երկրորդ տարին անընդմեջ նվաճեց ՈւԵՖԱ-ի գավաթը՝ Գլազգոյում կայացած եզրափակիչ խաղում դրամատիկ պայքարում, 11 մ հարվածաշարի օգնությամբ հաղթելով «Էսպանյոլին»: Պատվավոր մրցանակի խաղարկության գրեթե 50-ամյա պատմության ընթացքում (մինչեւ 1972 թ. վիճարկվում էր Տոնավաճառների գավաթը) «Սեւիլիան» դարձավ 4-րդ ակումբը, որին հաջողվեց երկու տարի անընդմեջ արժանանալ ՈւԵՖԱ-ի գավաթին: Մինչ այդ նման հաջողության էին հասել իսպանական երեք ակումբներ՝ «Բարսելոնը», «Վալենսիան» եւ Մադրիդի «Ռեալը»:

Երկու թիմերն էլ երկրորդ անգամ էին հանդես գալիս ՈւԵՖԱ-ի գավաթի եզրափակիչում: «Էսպանյոլը» 1988 թ. եզրափակիչ երկու խաղերի արդյունքում (3-0, 0-3) 11 մ հարվածաշարով զիջել էր «Բայերին», իսկ ահա «Սեւիլիան» անցյալ տարի եզրափակիչում 4-0 հաշվով ջախջախել էր «Միդլսբրոյին»: «Սեւիլիայի» գլխավոր մարզիչ Խուանդե Ռամոսը մեկնարկային կազմում ընդգրկել էր այն 9 ֆուտբոլիստներին, որոնք նախորդ տարի հանդես էին եկել եզրափակիչում: Իսկ ահա «Էսպանյոլի» մեկնարկային կազմում տեղ չէր գտել ՈւԵՖԱ-ի ընթացիկ խաղարկության լավագույն ռմբարկու, ուրուգվայցի հարձակվող Վալտեր Պանդիանին, որի օգտին 11 գոլ է գրանցված: Խաղասկիզբը հաջող էր «Սեւիլիայի» համար, որն արդեն 18-րդ րոպեին բրազիլացի Ադրիանոյի դիպուկ հարվածի շնորհիվ բացեց հաշիվը: Սակայն 10 րոպե անց «Էսպանյոլը» վերականգնեց հավասարակշռությունը: Ռիերան շրջանցեց Ալվեսին, մոտեցավ տուգանային հրապարակին ու հարվածեց դարպասին: Ալվեսը փորձեց փակել գնդակի ճանապարհը, որը փոխելով ուղղությունը, հայտնվեց դարպասում:

Ընդմիջումից հետո երկու թիմերն էլ շարունակում էին վտանգավոր գրոհները, սակայն չկարողացան օգտագործել գոլային պահերը: Հաղթողին չորոշեց նաեւ լրացուցիչ ժամանակը: Այս անգամ էլ առաջինը հաջողության հասավ «Սեւիլիան»: 105-րդ րոպեին աչքի ընկավ Կանուտեն: Ոգեւորված հաջողությունից, «Սեւիլիայի» ֆուտբոլիստները եւս մի քանի վտանգավոր պահեր ստեղծեցին: Սկզբում Պուերտան հայտնվելով դարպասապահի դիմաց, չիրացրեց գոլային պահը, այնուհետեւ Ալվեսի հարվածից հետո «Էսպանյոլի» դարպասապահը հրաշքով հետ մղեց գնդակը: Իսկ ահա «Էսպանյոլն» ավելի հաջողակ գտնվեց: Փոխարինման մտած Ժոնատասը մոտ 25 մետրից խոցեց «Սեւիլիայի» դարպասը:

Եվ այսպես, հիմնական ու լրացուցիչ ժամանակում գրանցվեց ոչ-ոքի (2-2): Գավաթի բախտը վճռվեց 11 մ հարվածաշարով: Եվ ինչպես 19 տարի առաջ, այս անգամ էլ «Էսպանյոլը» պարտվեց: Հանդիպման հերոսն, անկասկած, «Սեւիլիայի» դարպասապահ Անդրեա Պալոպն էր, որը հետ մղեց Լուիս Գարսիայի, Ժոնատասի եւ Տորեխոնի հարվածները: «Սեւիլիային» հաղթանակի համար պահանջվեց կատարել ընդամենը 4 11 մ հարված, որից իրացվեց 3-ը: Այսպիսով, 11 մ հարվածաշարով հաղթելով 3-1 հաշվով, «Սեւիլիան» պահպանեց ՈւԵՖԱ-ի գավաթակիրի տիտղոսը: Թիմի գլխավոր մարզիչ Խուանդե Ռամոսը դարձավ առաջինը, որին հաջողվեց երկու տարի անընդմեջ ՈւԵՖԱ-ի գավաթակիր թիմ պատրաստել:

1958 թ. խաղարկվող մրցանակին մինչ օրս արժանացել են 12 երկրների 31 թիմեր: Առավել հաճախ հաջողության են հասել իտալական ակումբները՝ 11 անգամ: 10-ական անգամ մրցանակը նվաճել են իսպանական եւ անգլիական թիմերը: Թիմերից յուրօրինակ ռեկորդակիրներ են իսպանական «Բարսելոնն» ու «Վալենսիան», իտալական «Յուվենտուսն» ու «Ինտերը» եւ անգլիական «Լիվերպուլը», որոնք գավաթը նվաճել են 3-ական անգամ:

Ֆաուլերին կփոխարինի Լեյվան

«Լիվերպուլի» գլխավոր մարզիչ Ռաֆայել Բենիտեսը տեղեկացրել է, որ Ռոբի Ֆաուլերի հետ պայմանագիրը չի երկարաձգվի: Ժամկետը լրանում է ամռանը: 32-ամյա ֆուտբոլիստը, որ Անգլիայի ազգային հավաքականում 32 խաղում 5 գոլ է խփել, «Լիվերպուլ» էր տեղափոխվել անցյալ տարվա հունվարին «Մանչեսթր Սիթիից»: Այդ ընթացքում նա մասնակցել է ընդամենը 29 խաղի եւ խփել է 8 գոլ: Ֆաուլերը ժամանակին արդեն հանդես եկել էր «Լիվերպուլում», որտեղից 16 մլն եվրոյի դիմաց 2001 թ. տեղափոխվել էր «Լիդս»:

Ֆաուլերը հույս ունի թիմի կազմում նվաճել Չեմպիոնների գավաթը: Նա 2001 թ. «Լիվերպուլում» դարձել էր ՈւԵՖԱ-ի գավաթակիր, նվաճել Անգլիայի եւ լիգայի գավաթները: Ընդհանուր առմամբ Ֆաուլերը «Լիվերպուլում» անցկացրել է 256 խաղ, խփել 128 գոլ:

Հաջորդ մրցաշրջանում Ֆաուլերին թիմի կազմում կփոխարինի բրազիլիական «Գրեմիոյի» կիսապաշտպան Լուկաս Լեյվան: Վերջինս երկրի երիտասարդական հավաքականի անդամ է: Տրանսֆերի գումարը կազմել է 7,5 մլն եվրո:

«Այս ֆուտբոլիստը բարձրակարգ է, ինչում համոզվել ենք հետեւելով Բրազիլիայի երիտասարդական հավաքականում նրա գործողություններին: Նա պատրաստ կլինի միանալ «Լիվերպուլին» նոր մրցաշրջանի մեկնարկին: Նրա սիրելի դիրքը՝ հարձակողականն է, բայց Լեյվան կիսապաշտպան ունիվերսալ ֆուտբոլիստ է», նշել է Ռաֆայել Բենիտեսը: «Գրեմիոյում» Լուկասը 32 գոլ է խփել:

Պայմանական ազատազրկում

Ֆրանսիայի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի նախկին նախագահ Կլոդ Սիմոնեն, որ երկրի ֆուտբոլային գերատեսչությունը գլխավորել է 1994-2005 թթ., եկամուտները թաքցնելու համար վեցամսյա պայմանական ազատազրկման է դատապարտվել եւ տուգանվել է 10 հազար եվրոյով: Ֆեդերացիայի նախկին գանձապահ Բեռնար Բակոն երեք ամսվա պայմանական ազատազրկման է դատապարտվել՝ տուգանվելով 5 հազար եվրոյով:

Դիդայի պահանջարկը շատ փոքր էր

«Մանչեսթր յունայթեդի» հետ Չեմպիոնների լիգայի պատասխան հանդիպումից առաջ «Միլանի» երկրպագուներից մեկը թիմի բրազիլացի դարպասապահով սապատ Դիդային աճուրդի էր հանել: Սակայն անվանի դարպասապահի հետաքրքրվողների թիվը շատ սահմանափակ էր: 25 առաջարկներից հետո դարպասապահի համար առավելագույնը 71 եվրո էին առաջարկում, որից հետո այդ լոտն ընդհանրապես հանվեց աճուրդից: Եվ դա պատահական չէր, որ Դիդան անվստահ խաղաց «Մանչեսթր յունայթեդի» հետ Չեմպիոնների լիգայի կիսաեզրափակիչ առաջին խաղում եւ թիմի պարտությունում մեղքի իր մեծ բաժինն ուներ:

«Ուեմբլիի» տարածքում կանգնեցվել է Բոբի Մուրի հուշարձանը

Նորակառույց «Ուեմբլի» մարզադաշտի տարածքում տեղի է ունեցել Անգլիայի հավաքականի նախկին ավագ, 1966 թ. աշխարհի չեմպիոն Բոբի Մուրի հուշարձանի բացման հանդիսավոր արարողությունը, որին ներկա է գտնվել Մեծ Բրիտանիայի վարչապետ Թոնի Բլերը: Վերջինս ընդգծել է Բոբի Մուրի մեծ ավանդը երկրի ֆուտբոլի զարգացման գործում: Հուշարձանի բարձրությունը 6 մետր է, քաշը՝ 2 տոննա: Նշենք, որ մինչ օրս լեգենդար ֆուտբոլիստի անձնական իրերը մեծ պահանջարկ ունեն ֆուտբոլասերների շրջանում: 1970 թ. աշխարհի առաջնության ժամանակ Պելեի նվիրած մարզաշապիկն աճուրդով վաճառվել է 60 հազար ֆունտ ստեռլինգով: Անգլիայի հավաքականի նախկին ավագը մահացել էր 1993 թ. 51 տարեկանում, քաղցկեղից:

Էլարդայսը գլխավորեց «Նյուքասլը»

«Բոլտոնի» նախկին մարզիչ Սեմ Էլարդայսը գլխավորեց «Նյուքասլը»: Նրա եւ ակումբի նախագահ Ֆրեդի Շեփերդի բանակցությունները տեւել են մոտ 3 ժամ: Ըստ նախնական տեղեկատվության, Էլարդայսը 3 մլն ֆունտ ստեռլինգ տարեկան աշխատավարձ կստանա:

Անդրեասյանը մեկնարկեց հաղթանակով

Ռուսաստանի Կիրիշի քաղաքում մեկնարկել է «Աշխարհի պատանի աստղեր» շախմատի միջազգային 5-րդ մրցաշարը, որին մասնակցում են մինչեւ 19 տարեկան 12 պատանի շախմատիստներ: Նրանց թվում են հայաստանցի երկու շախմատիստներ՝ մինչեւ 20 տարեկանների աշխարհի չեմպիոն Զավեն Անդրեասյանը եւ Ավետիք Գրիգորյանը: Վիճակահանությամբ Գրիգորյանին բաժին է ընկել 1-ին համարը, իսկ Զավենը 3-րդն է: Մեր շախմատիստները հաջող սկսեցին մրցաշարը: Անդրեասյանը պարտության մատնեց ադրբեջանցի միջազգային վարպետ Էլթաջ Սաֆարլիին: 15-ամյա այդ պատանին 2002 թ. մինչեւ 10 տարեկանների աշխարհի եւ Եվրոպայի չեմպիոնն է, հաջորդ տարի նվաճել է մինչեւ 12 տարեկանների Եվրոպայի չեմպիոնի տիտղոսը: Անցած տարի էլ Սաֆարլին հաղթող էր ճանաչվել Դուբայի պատանեկան մրցաշարում: Այնպես որ Զավեն Անդրեասյանի հաղթանակն իրոք որ արժանի է գնահատանքի:

Ավետիք Գրիգորյանի մրցակիցը հնդիկ միջազգային գրոսմայստեր, 14-ամյա Նեգի Պարամարիանն էր: Վերջինս 2004 թ. մինչեւ 12 տարեկանների աշխարհի առաջնությունում արժանացել է բրոնզե մեդալի, իսկ դրանից մեկ տարի առաջ հաղթող էր ճանաչվել մինչեւ 10 տարեկանների Ասիայի առաջնությունում: Ներկայումս նա աշխարհի ամենաերիտասարդ գրոսմայստերն է: Չնայած դրան, 18-ամյա միջազգային վարպետ Ավետիք Գրիգորյանը հաջող խաղաց եւ պարտիան ավարտեց ոչ-ոքի: Հաջողություն կրեցին նաեւ Յան Նեպոմնյաշչին ու Ռաուֆ Մամեդովը, Սերգեյ Ժիգալկոն ու Դանիել Լինչեւսկին: Ֆալկո Բինդրիչը հաղթեց Իվան Պոպովին, Էդուարդ Գորովիխն էլ առավելության հասավ Յուրի Կուզուբովի նկատմամբ:

Առաջատարի անդրանիկ պարտությունը

Մեկօրյա ընդմիջումից հետո Սոֆիայում մեկնարկեց շախմատի միջազգային մրցաշարի 2-րդ շրջանը: Առաջին շրջանի հաղթող Շահրիյար Մամեդյարովն անդրանիկ պարտությունը կրեց՝ սեւերով զիջելով Գատա Կամսկուն: Վերջինս անդրանիկ հաղթանակը տարավ՝ ռեւանշի հասնելով մրցակցի նկատմամբ առաջին շրջանում կրած պարտության դիմաց: Առաջատարի «սայթաքումից» օգտվեց հնդիկ գրոսմայստեր Կրիշնան Սաշիկիրանը, որը սպիտակներով հաղթելով Մայքլ Ադամսին, եւս վաստակեց 3,5 միավոր: Մրցաշարային գործերը շտկում է Վեսելին Թոփալովը: Վերջինս սեւերով պարտության մատնեց ռումինացի Նիսիպեանուին եւ այժմ 3 միավորով Ադամսի հետ բաժանում է 3-4-րդ տեղերը: Նրանցից կեսական միավորով հետ են մնում Կամսկին ու Նիսիպեանուն:

Թեյլորը գնահատում է մրցակցին

Մայիսի 19-ին WBC-ի եւ WBO-ի վարկածներով աշխարհի ներկայիս չեմպիոն Ջերմեն Թեյլորն իր տիտղոսի հերթական պաշտպանությունը կիրականացնի՝ մենամարտելով առաջին միջին քաշում IBF-ի վարկածով աշխարհի չեմպիոն Կորի Սպինքսի հետ: Ի տարբերություն շատ բռնցքամարտիկների, որոնք սովորաբար մենամարտերից առաջ բարձրագոչ հայտարարություններ են կատարում՝ ցանկանալով հոգեբանորեն ազդել մրցակիցների վրա, Թեյլորը հարգանքով է արտահայտվել Սպինքսի մասին. «Սպինքսը շատ արագաշարժ եւ բարձրակարգ բռնցքամարտիկ է: Վստահ եմ, որ նա ռինգ կմտնի լավ նախապատրաստված: Ուստի ինչպես նախորդ մենամարտի ժամանակ, այս անգամ էլ ռինգ կմտնեմ՝ լրջորեն վերաբերվելով մրցակցիս»:

Ճիշտ է, Թեյլորի մարզիչ Էմանուել Ստյուարտը վստահ է իր սանի հաջողությունում. «Մեր համագործակցությունը լավ արդյունքներ է տալիս: Թեյլորը ցանկանում է մրցակցին հաղթել գեղեցիկ ոճով: Մենք կարող էինք որպես մրցակից ընտրել ավելի թույլ բռնցքամարտիկի, սակայն նախընտրեցինք Կորիին, որը հիանալի մարզիկ է: Նա մարզական իր կարիերայում զգալի հաջողությունների է հասել, ուստի չենք կարծում, թե հեշտ մենամարտ է սպասվում: Այնուամենայնիվ, վստահ եմ Ջերմենի հնարավորություններին»:

Դանիլո դի Լուկան գլխավորեց հեծանվավազքը

«Ջիրո դը Իտալիա» բազմօրյա հեծանվավազքի 4-րդ փուլում հաջողությունն ուղեկցեց իտալացի Դանիլո դի Լուկային: Նա Սալերնո-Մոնտեվերջինե 153 կմ մրցատարածությունը հաղթահարեց 4 ժամ 22 րոպե 42 վրկ-ում: Այդ հաղթանակի շնորհիվ իտալացի հեծանվորդը գլխավորեց ընդհանուր հաշվարկով մրցաշարային աղյուսակը: 2-րդ արդյունքը ցույց տվեց Ռիկարդո Ռիկոն (Իտալիա), 3-րդը նրա հայրենակից Դամիանո Կունեգոն էր:

Թիմային հաշվարկում առաջատարը «Լիկվիգասն» է, որին հետապնդում են «Լամպրեն» եւ «Թիմ CSC-ն»:

Նադալը շարունակում է հաղթարշավը

Թենիսի Համբուրգի մրցաշարի 2-րդ փուլում հաջող հանդես եկավ թենիսիստների դասակարգման ցուցակում 2-րդ տեղը զբաղեցնող Ռոջեր Ֆեդերերը: Նա վերջերս հրաժարվել է իր մարզչի ծառայություններից եւ առայժմ միայնակ է մարզվում ու նախապատրաստվում մրցումներին: Ֆեդերերը առավելության հասավ արգենտինացի Խուան Մոնակոյի նկատմամբ:

Անհաջողության մատնվեց Մարատ Սաֆինը՝ զիջելով իտալացի Խուան Կառլոս Ֆեռերոյին: Վերջին շրջանում վերելքով հանդես եկող Ռաֆայել Նադալը հաջողությամբ հաղթահարեց նաեւ 2-րդ փուլի արգելքը՝ պարտության մատնելով Օսկար Էռնանդեսին: Պայքարը շարունակում է նաեւ Իգոր Անդրեեւը՝ առավելության հասնելով Ֆիլիպ Կոլշրայբերի նկատմամբ:

Հաջորդ փուլի ուղեգիր են նվաճել նաեւ Ֆեռերը, Լյուբիչիչը, Մոյան, Բլեյքը, Ալմագրոն, Հյուիթը:

Էջը պատրաստեց ԱՐՈՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆԸ

Ռուսաստանի եւ արտերկրի ուղղափառ եկեղեցիները վերամիավորվեցին

Մոսկվայի կենտրոնում գտնվող Քրիստոս Փրկչի տաճարում երեկ ստորագրվել է արձանագրություն Ռուս ուղղափառ եկեղեցու (ՌՈՒԵ) եւ արտերկրի ռուս ուղղափառ եկեղեցու (ԱՌՈՒԵ) կանոնական շփման վերաբերյալ: Այսպիսով պաշտոնապես վերականգնվում է 80 տարի առաջ կիսված Ռուս ուղղափառ եկեղեցու միասնությունը: Փաստաթուղթն ստորագրել են Մոսկվայի եւ Համայն Ռուսիո պատրիարք Ալեքսիյ Բ-ն եւ ԱՌՈՒԵ առաջնորդ, միտրոպոլիտ Լավրը:

Ստորագրման արարողությունից հետո Ալեքսիյ Բ-ն ռուսական երկու եկեղեցիների վերամիավորումն անվանել է «պատմական բաղձալի իրադարձություն»:

Փաստաթղթի ստորագրման արարողությանը ներկա է եղել ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինը, որը նույնպես Ռուս ուղղափառ եկեղեցու միասնության վերականգնումը բնութագրել է որպես «իրավի համաժողովրդական պատմական իրադարձություն», որն ունի նաեւ «եսկայական բարոյական նշանակություն»:

Արարողությանը մասնակցել է նաեւ Ռուսաստանի կայսերական տան առաջնորդ, մեծ իշխանուհի Մարիա Վլադիմիրովնան:

Տվյալ փաստաթղթի ստորագրման շնորհիվ Արտերկրի ռուս ուղղափառ եկեղեցին դառնում է Մոսկվայի պատրիարքության մի մասը: Սակայն, ինչպես նշում է BBC-ն, ԱՌՈՒԵ-ն կպահպանի ինքնակառավարման բավական լայն իրավունքներ: Փաստաթղթում նշվում է, որ «ԱՌՈՒԵ-ն ինքնուրույն է հովվապետական, լուսավորչական, վարչական, տնտեսական, գույքային եւ քաղաքացիական գործերում, ընդսմին կանոնական միասնություն պահպանելով ամբողջ Ռուս ուղղափառ եկեղեցու հետ»:

Այսպես, ԱՌՈՒԵ-ի իրավասության տակ է մնում եկեղեցու սեփականությունը, մասնավորապես Ձիթենյաց լեռան վրա գտնվող Մարիա Մագթաղենացու տաճարը, ինչպես նաեւ Երուսաղեմում Տիրոջ գերեզմանի տաճարի մոտակա Ալեքսանդրյան գավիթը:

Ռուսական եկեղեցու միասնությունը, սակայն, դեռեւս վերջնական չէ, քանի որ մի քանի ուղղափառ թեմեր ենթակա են Կոստանդնուպոլսի պատրիարքությանը եւ առայժմ չեն վերադառնում Ռուս ուղղափառ եկեղեցու իրավասության տակ:

Ռուս ուղղափառ եկեղեցու պառակտումը տեղի ունեցավ 1917 թ. բոլշեւիկյան հեղափոխության հետեւանքով եւ վերջնական տեսք ստացավ 1927 թ., երբ արտերկրի հոգեւոր առաջնորդները հրաժարվեցին հավատարմություն հայտնել խորհրդային իշխանությանը:

2003 թ. նախագահ Պուտինը միտրոպոլիտ Լավրին հրավիրեց Մոսկվա, եւ մի քանի ամիս անց սկսվեցին վերամիավորման բանակցությունները:

Արտերկրի ռուս ուղղափառ եկեղեցին ունի մոտ 350 սպասավոր, 22 վանք եւ 300-ից ավելի թեմ, որոնց մեծ մասը գտնվում է ԱՄՆ-ում, Կանադայում, Հարավային Ամերիկայում, Ավստրալիայում եւ Գերմանիայում:

Պ. Ք.

Սարկոզին վարչապետ նշանակեց Ֆրանսուա Ֆիյոնին

Ֆրանսիայի կառավարության նստավայրում՝ Փարիզի Մատինյոն պալատում երեկ վարչապետ Դոմինիկ դը Վիլպենը իր լիազորությունները փոխանցել է նորանշանակ վարչապետ Ֆրանսուա Ֆիյոնին, որը նախագահ Նիկոլա Սարկոզիի զինակիցներից է: Ֆրանսիական լրատվամիջոցները նշում են, որ Ֆիյոնի նշանակումը միանգամայն սպասելի էր:

Ֆիյոնը եւ Վիլպենը կարճատեւ ելույթներ են ունեցել: Ֆիյոնն իր ելույթում մասնավորապես խոստացել է իրականացնել նախագահ Սարկոզիի ստանձնած «բոլոր պարտավորությունները» եւ «անսալ ամենքին»:

Ֆրանսպրեսը հաղորդում է, որ Ֆիյոնի նշանակման մասին նախագահ Սարկոզին նրան հայտնել է Ելիսեյան պալատում առավոտյան 8-ն անց կեսին տված նախաճաշի ժամանակ: Ֆրանսուա Ֆիյոնն իրավաբան է եւ վերջին երկու տարիներին Սարկոզիի խորհրդականն է:

Ֆիյոնը 53 տարեկան է եւ հայտնի է իր արդյունավետ գործունեությամբ: Նա Սարթի դեպարտամենտի սենատորն է, անցյալում՝ Ժան-Պիեռ Ռաֆարենի կառավարությունում զբաղեցրել է սոցիալական զարգացման նախարարի պաշտոնը եւ կենսաթոշակային բարեփոխման հեղինակներից մեկն է:

Նոր վարչապետը իր կառավարության կազմը կարող է հրապարակել արդեն այսօր: Հայտնի է, որ Ֆիյոնի կառավարությունը կունենա 15 նախարար եւ բաց կլինի քաղաքական տարբեր հոսանքների ներկայացուցիչների առջեւ:

Կոնգրեսը Բուշին չի խանգարի հարձակվել Իրանի վրա

ԱՄՆ Կոնգրեսի ներկայացուցիչների պալատը երեկ դեմ է քվեարկել երկրի 2008 թ. ռազմական բյուջեի նախագծի այն երկու ուղղումներին, որոնք նախագահին պարտավորեցնում են Կոնգրեսի հավանությունն ստանալ հակաիրանական հարձակման որոշում ընդունելու դեպքում:

216 դեմ եւ 202 կողմ ձայներով մերժվել է այն ուղղումը, ըստ որի Ջորջ Բուշը Իրանի վրա հարձակվելու դեպքում չէր կարողանա բյուջեի փողերն օգտագործել առանց կոնգրեսականների համաձայնության: Ասոշիեյթեդ պրես գործակալությունը հաղորդում է, որ 288 դեմ եւ 136 կողմ ձայներով մերժվել է նաեւ երկրորդ փաստաթուղթը, որն արգելում է ռազմական ուժ կիրառել առանց Կոնգրեսի թույլտվության:

Քվեարկությունը ավելի շուտ խորհրդանշական բնույթ է կրել, քանի որ Բուշն առայժմ չի հայտարարել Իրանն ներխուժելու մտադրության մասին: Երկու ուղղումներն առաջարկած դեմոկրատները դրանց անհրաժեշտությունը բացատրում են այն սխալներով, որոնք անցյալում կատարվեցին Իրաքին վերաբերող հետախուզական տվյալների նախապատերազմական գնահատման ժամանակ:

Նախապես համանման ուղղում էր մտցվել նաեւ ընթացիկ տարվա բյուջեի նախագծում, բայց ավելի ուշ դեմոկրատ փոքրամասնության այն ժամանակվա առաջնորդ եւ ներկայացուցիչների պալատի ներկայիս նախագահ Նենսի Փելոսին համաձայնել էր հանել դրանք Իրանի միջուկային հավակնությունների վերաբերյալ որոշ դեմոկրատների արտահայտած երկյուղների պատճառով:

Պ. Ք.

Կասեցվել է «Բոզարտո» ՍՊԸ գրավատան կազմակերպման լիցենզիայի գործողությունը

Համաձայն ՀՀ ԿԲ նախագահի մայիսի 4-ի թիվ 1/584 Ա որոշման՝ «Բոզարտո» ՍՊԸ-ի գրավատան կազմակերպման ԳԳ-Ե 102 լիցենզիայի գործողությունը մայիսի 11-ից կասեցվել է 10 օր ժամկետով:

ԿԲ մամուլի ծառայություն

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՄՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

«Պետական գնումների գործակալություն» ՊՈԱԿ-ն (պատվիրատու) «ՊԳԳ-ՄԲԾՁԲ-07/13» ծածկագրով կազմակերպում է մրցակցային բանակցություններ՝ **«Մեղրի-Շվանիձոր-Վերիշեն-Ծավ-Կապան ավտոճանապարհի Կապան-Ծավ կմ 0+000կմ 35+700 ճանապարհահատվածի հիմնանորոգման աշխատանքների տեխնիկական հսկողության» ձեռքբերման նպատակով:** Հրավեր ստանալու համար անհրաժեշտ է 800 ՀՀ դրամ փոխանցել «Արդշինինվեստբանկ» «Բեջ-գալ» ՍՊԸ 247230066158 հաշվեհամարին եւ սույն հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող 8 աշխատանքային օրվա ընթացքում դիմել պատվիրատուին հետեւյալ հասցեով՝ ք.Երեւան, Կոմիտասի պ., 54/բ, հեռ. 28-93-25, հանձնաժողովի քարտուղար Վ. Հովհաննիսյանին:

Հրավերն անձին տրվում է անձը հաստատող փաստաթղթի, իսկ կազմակերպության անունից հանդես գալու դեպքում՝ նաեւ անձի լիազորությունները հավաստող համապատասխան փաստաթղթի հիման վրա: Հայտերը պետք է ներկայացնել մինչեւ դրանց բացման պահը՝ մրցակցային բանակցությունների հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող օրվանից հաշված 10-րդ աշխատանքային օրը, ժամը 16.00-ն:

Հետաքրքրության նամակ

ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրերի հայաստանյան գրասենյակը հայտարարում է հետեւյալ պաշտոնի մասնակցության մրցույթ՝ **մեկ նոր ավտոմեքենա:** Ցանկացողները կարող են ձեռք բերել մրցույթին մասնակցելու անհրաժեշտ բոլոր փաստաթղթերը, այցելելով ՄԱԿ-ի հայաստանյան գրասենյակ՝ Պետրոս Ադամյան 14, դիմել Գրիգոր Ախնոյանին՝ հ. 56 60 73 լր. 126: Փաստաթղթերի ներկայացման վերջնաժամկետը՝ 2007 24 մայիսի, ժամը 17:00:

UNDP

Հետաքրքրության նամակ

ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրերի հայաստանյան գրասենյակը հայտարարում է հետեւյալ պաշտոնների մասնակցության մրցույթ՝ **մեկ աղբատար մեքենա եւ մեկ բուլդոզեր:** Ցանկացողները կարող են ձեռք բերել մրցույթին մասնակցելու անհրաժեշտ բոլոր փաստաթղթերը, այցելելով ՄԱԿ-ի հայաստանյան գրասենյակ՝ Պետրոս Ադամյան 14, դիմել Գրիգոր Ախնոյանին՝ հ. 56 60 73 լր. 126: Փաստաթղթերի ներկայացման վերջնաժամկետը՝ 2007 28 մայիսի, ժամը 17:00:

UNDP

Уникальный исторический труд, знаменующий революцию в историографии!

РОЖДЕСТВЕНСКАЯ ЛЕТОПИСЬ

55 лет анналистической истории (42г. до н.э. – 14 г. н.э.), код христианского летоисчисления и дуалистическое Таинство Рождества Христова

Капитальная (1420 стр.) книга Константина Захаряна доказывает, что историческая наука не первый век глубоко заблуждается, упорно толкуя о неправильности и фиктивности христианского летоисчисления. В построенном автором по хронопринципу исследовании (оно же расследование!) доказательно утверждается, что царь Ирод умер не в энциклопедическом 4 г. до н.э., а Рождество Христово имело место не, как устоялось думать, в 7/6/5 гг до н.э., но (строго соответственно нашему абсолютно верному летоисчислению) в 1/1 г.г. до н.э. и н.э.

Захватывающее повествование представляет интерес как для специалистов, так и для всех интересующихся проблемами истории. На страницах книги увлекательно переплетены история sacra и история profana, хроника и метахроника, благовещенско-рождественская тайнопись, римские, еврейские и др. анналы, новореконструированные биографии видных персонажей эпохи (Августа, Антония, Клеопатры, Ирода, Квириния и.т.д.), воссоздана развернутая панорама Древнего мира.

Спрашивайте в книжных магазинах.

«ՍՓՅՈՒՌՔ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԳՆԱՑՈՒՑԱԿ

Տեղեկագրքի անվանումը	Ձեռնարկությունների համար	Բնակչության համար
«Հայաստանի գործարար տեղեկատու եւ Դեղին էջեր»	անվճար	3 000 դրամ
«Հայաստանի Դեղին էջեր» կազմակերպությունների տեղեկատու		400 դրամ
Փ. Բուզանդի 1/3, 7-րդ հարկ, հեռ. 563505	նամակով դիմեք «Սփյուռք» գրասենյակ	հարցրեք կրպակներում

Ձեռնարկությունը ընդունում է մետաղական դարպասների, դռների, ծեփվոր ճաղավանդակների, անձրեւածածկերի (навес) տարբեր մետաղական կոնստրուկցիաների պատվերներ:

Տեղադրումը եւ տեղափոխումը անվճար:

Հասցեն՝ Արշակունյաց 131 Հեռախոս՝ ***486020, 091417452***

ԳՈՎԱԶԴԻ ՀԱՄԱՐ ԶԱՆԳԱՀԱՐԵԼ՝ 58-29-60

Լրատվական գործունեություն իրականացնող՝ «Ազգ օրաթերթ» ՍՊԸ, Երեւան, Հանրապետության 47: Պետական գրանցման վկայականի համարը՝ 02 Ա N 047261, տրված՝ 17.02.00 թ.:
Թողարկման պատասխանատու, գլխ. խմբ. Հակոբ Աւետիքեան: Տպաքանակ՝ 3000, ստորագրված է տպագրության՝ 17.05.2007, գինը՝ 100 դրամ, տպագրում է «Տիգրան Մեծ» հրատարակչության տպարանում՝ Արշակունյաց 2: